

ANG NAKALIMUTAN

HINDI NA

NATAGPUAN

Hindi naman natin sila nakalimutan.
Lagi naman tayong walan.
O kaya yung kamatayan.
Hindi naman natin sila nakalimutan.
Mga aklat.
Ginagamit pa rin.
Mula piso 100 hanggang 1000.
Ipinangalan sa mga nakakaitirap.
Ang mga nakakaitirap.
Ang mga nakakaitirap.
Ang mga nakakaitirap.

Hindi naman natin sila nakalimutan.
Lagi naman tayong walan.
O kaya yung kamatayan.
Hindi naman natin sila nakalimutan.
Mga aklat.
Ginagamit pa rin.
Mula piso 100 hanggang 1000.
Ipinangalan sa mga nakakaitirap.
Ang mga nakakaitirap.
Ang mga nakakaitirap.
Ang mga nakakaitirap.

Hindi naman natin sila nakalimutan.
Lagi naman tayong walan.
O kaya yung kamatayan.
Hindi naman natin sila nakalimutan.
Mga aklat.
Ginagamit pa rin.
Mula piso 100 hanggang 1000.
Ipinangalan sa mga nakakaitirap.
Ang mga nakakaitirap.
Ang mga nakakaitirap.
Ang mga nakakaitirap.

Hindi naman natin sila nakalimutan.
Lagi naman tayong walan.
O kaya yung kamatayan.
Hindi naman natin sila nakalimutan.
Mga aklat.
Ginagamit pa rin.
Mula piso 100 hanggang 1000.
Ipinangalan sa mga nakakaitirap.
Ang mga nakakaitirap.
Ang mga nakakaitirap.
Ang mga nakakaitirap.

ANG NAKALIMUTAN

Hindi naman natin sila nakali!
Lagi naman tayong walar!
O kaya yung kamatay!
Hindi naman natin
mga aklat
Ginagamit pa!
Mula piso
Ipinang
O...
on ang mga nakakontra
ay...
agdag pa n

HINDI NA

mga mahahala ang imporma
gaya na lamang ng listahan ng ta
pagbabahaginan ng lupa sa bay
robinsya maging narir sa estado

NATAGPUAN

ng natin sila sa araw-araw na kalakaran
nanggang limang daan
nalan na nga natin pati mga anak natin

Hindi naman ta
an aid para
ng Zamb
nanggang limang daan
nalan na nga natin pati mga anak natin

ang pasok pag kaarawan nina
ang pasok pag kaarawan nina
ang pasok pag kaarawan nina

ministrasyong Aquino
aga ang "import indust
laki ang kakulangan ng
ustry". Marami parin ang
trabaho. Maila...
teknolohiyang ito.
apektado ng RITN
nagpapadoble sa b

at nakabagot
pa rin si Palpar
magala pa rin a
dito na lang ka
ng mapahamak

asaganang lupa
Ong...
ing...
sai...

kapasidad ng
Maarti rin...
ing...
sai...
ing...
sai...

Ang Nakalimutan
40th Compile Issue
Copyright © 2017
ng Matanglawin Ateneo

Ang Matanglawin Ateneo ay isang pangmag-aaral na publikasyon at organisasyon na bahagi ng opisyal na Kompederasyon ng mga Publikasyon ng Pamantasang Ateneo de Manila

Ipinapamahagi ang aklat na ito nang walang bayad sa mga Paaralang Loyola ng Pamantasang Ateneo de Manila.

Pagmamay-ari ng mga lumikha ang nilalaman ng aklat na ito. Walang bahagi nito ang maaaring gamitin, kopyahin, o ipamahagi nang walang pahintulot sa mga lumikha.

Bukas ang Matanglawin sa lahat (Atenista man o hindi) sa pakikipag-ugnayan: pagbibigay o pagsasaliksik ng impormasyon, pagtatalakay ng mga isyu, o pagpapaalam ng mga puna at mungkahi ukol sa aming pahayagan.

Sa lahat ng interesado, mangyari lamang na tumawag sa (632) 426-6001 lokal 5074 o sumulat sa pamunuan ng Matanglawin, Publications Room (MVP 201-202), Loyola Schools, 1108, Quezon City. Maaari ding magpadala ng email sa matanglawin.ateneo@gmail.com.

Kasapi ang Matanglawin ng Confederation of Publications ng Pamantansang Ateneo de Manila at College Editors Guild of the Philippines.

Inilimbag ng CORCES Printing Press noong Pebrero 2017.

Pabalat ni Pauline Angela Tiausas.
Lapat at disenyo ni Micah Rimando,
sa tulong nina Pie Tiausas at Aaron Reyes.

TALAAN NG

Mula sa Patnugutan	006
Nakikibaka Ang Mga Lumad!	011
Bata Batuta, ‘Sang Perang Muta	017
Ang Hiwaga ng Hustisiya	021
Sino Ang Pilipina?	027
“Kultura Ng Kagandahan”	032
Banidoso	040
Ip: “Biktima ng Kaunlaran”	046
Pag-Asa sa Kabila Ng Pangungulila	056
Sigalot sa Kabundukan	065
Boses sa Billanguan, Mata ng Bayan	075
Paglaban Hanggang Kamatayan	083
Sinasagwilang Pakikibaka	089
Ang Halimaw ng Bataan	097
Pinabayaang Pagkatao	103

MGA NILALAMAN

109	Siniil at Sinamantala
117	Rehas
125	Laban Para sa Lupang Pagmamay-Ari
136	Pasko sa Ermita
140	Awit ni Neneng*
144	Tsumi-Tsibog ng Transendenteng Tikoy si Totoy
146	Libingan ng Mga Buhay
148	Ang Kanser ng Bagong Henerasyon
156	Por Kilo
158	R.a. 9346: Ang Pagpatay sa Batas ng Pagpatay
163	Ang Kabilang Mukha ng SM
175	Nang Muntikang Mag-Aklas Ang Manggagawa
183	Pinaslang ng Kahapon, Iwinaglit ng Ngayon
190	Dapat Bang Makisangkot Ang Simbahan sa Pulitika?
197	Natanggap na ba Ang Third Sex?

MULA SA

Malaya na nga ba ang mga kababaihan sa kasalukuyan? Ano na ang nangyari sa mga Mag-Antsi na pinagkaitan ng sarili nilang lupa? Nasaan na si Jonas Burgos? Paano binibigyang-proteksyon ang mga nasa piitan? Bakit mayroon pa ring kontraktuwalisasyon? Ilan lamang ito sa mga naging isyu noon na magpahanggang ngayon ay wala pa ring malinaw na kasagutan.

Sa loob ng 42 na taon, naging mata ang Matanglawin sa napakaraming suliranin ng Pilipinas, at naging tanglaw sa mga panahong mapanglaw ang paligid na dulot ng mga problemang ating kinaharap. Ilang daang kuwento na ang pinakinggan, inunawa, at isinulat nang malaman ng nakararami at makilala ang kanilang halaga. Madaling basahin ang mga isyu at pagmunihan ang mga problema ngunit madali lamang din silang makalimutan. Subalit, talagang nakalimutan ba o pilit na kinalimutan?

Sa pagdating ng mga bagong isyu, hindi maiiwasan na matabunan ang mga nakaraang suliranin, at sa bawat paglimot tila nawawala rin ang saysay ng mga kuwentong ito. Inilalagay sila sa tabi at mananatili na lamang silang mga salita sa mga pahina ng magasin -- wala nang buhay, wala nang halaga, at tila wala nang pag-asang balikan. Kasabay pa nito, mayroong mahahalagang usapin na sa halip na talakayin, mas pinagtutunan ng pansin ang mga taliwas sa katotohanan.

Sa panahon ng pagkalimot at paglihis sa mahahalagang isyu, hindi tumitigil ang Matanglawin sa pakikialam, pakikibahagi, at pagpanig sa mga nasa laylayan ng lipunan. Ngayon, kinikilala ng publikasyon

PATNUGUTAN

hindi lamang ang kanilang kahalagahan, kundi pati ang pagbalik sa mga natabunan, sa mga nakalimutan ng panahon bilang bahagi ng pagbabagong kailangan ng lipunan.

Naniniwala ang Matanglawin na bagaman nakagawian na nating tutukan ang mga isyu ng kasalukuyan, tinatawag pa rin tayo na balikan ang nagdaan o mga dating pinagdaanan. May katotohanan sa pahayag na maaaring matatagpuan sa aral ng nakaraan ang mga sagot sa mga suliranin sa kasalukuyan. Ngunit, paano kung hindi lahat ng katanungan sa nakaraan ay nahanapan na ng kasagutan? Paano kung ang mga suliranin noon, suliranin pa rin hanggang ngayon na hindi na natin pinag-uusapan?

Inihahandog ng Matanglawin ang “Ang Nakalimutan,” isang pagtitipon ng mahahalagang kuwento sa nakaraang mga isyu na inilimbag, mga kuwentong nabaon ng maraming taon. Layon ng isyung ito na ibalik at ipaalala ang mga kuwentong nalimutan at ilagay muli sa kamalayan ng mga mambabasa ang mga katotohanan na nararapat muling pag-usapan, dahil marami sa mga ito, wala pa ring tiyak na kasagutan.

Samahan kaming balikan ang mga isyu na natabunan ng mga bagong usapin. Piliin, at piliting iangat ang mga nararapat at kailangang talakayin muli kasabay ng mga bagong isyu na may katumbas, o higit pa, na halaga. Unawain, at huwag hayaang malagay ang mga ito sa lilim ng mga balitang hindi naaayon sa katotohanan. Hindi lamang ito karaniwang pag-alala; ito ay muling pagkilala, at pagpapakilala sa mga natabunan at tinabunan.

NAKIKIBAKA ANG MGA LUMAD!

MATANGLAWIN TOMO 7, BLG. 6,
NOBYEMBRE-DISYEMBRE 1984

SULAT NINA **VON-VON SAMSON & INA ORTIZ**
MGA KUHA NI **EDWIN SEGISMUNDO** -2016

Isa sa mga idinahilan sa pagpataw ng Batas Militar sa bansa noong 1972 ay ang sitwasyon sa Mindanao. Subalit hanggang ngayon, patuloy pa rin ang kahulugan doon. Ano nga ba ang kasalukuyang pang-aapi't panunupil na nangyayari sa Mindanao?

Sa pagkakataong ito, hindi natin pagtutuunan ng pansin ang mga mangingisda, magsasaka, at manggagawa sa Mindanao. Sa halip, dadako tayo sa 15% ng buong populasyon ng rehiyon—ang mga Lumad ng Mindanao.

Ang mga Lumad ay binubuo ng labing-walong grupo ng katutubong Pilipino na matatagpuan sa mga bundok ng Agusan, Davao, Surigao, at Misamis Oriental. Bago dumating ang mga Kastila, ang mga Lumad ay payapang nabubuhay at nakikipagkalakalan sa mga Muslim ng Mindanao. Subalit dahil sa pagpasok ng agos ng pananakop, ang kapayapaan, kasaganaan, at kasarinlan ng mga Lumad ay unti-unting nawala.

Maaaring lagumin sa tatlong kategoriya ang mga problemang hinaharap ng mga Lumad sa kasalukuyan: 1) pangkabuhayan, 2) militar, at 3) kultural.

PANGKABUHAYAN

Likas sa kasaganaan ang Mindanao. Kaya hindi kataka-taka na paginteresan ng mayayamang negosyante, lalo na ng mga dayuhan, ang kayamanan ng Mindanao. Sa Agusan at Surigao tatlo sa malalaking korporasyon (NDC-Guthrie, Manila Paper Mills Inc., at Provident Tree Farm Inc.) ay kontrolado ng mga dayuhan. Dalawa naman (Prosperidad Agricultural Corporation, na ngayon ay ang Northeastern Mindanao Industrial and Agricultural Corporation na, at Paper Industry Company ng PICOP) ang nasa kamay ng isang mayamang negosyante na nagngangalang Cojuangco.

Kung bakit pinahihintulutan ng pamahalaan ang ganitong panghihimasok ay maipapaliwanag sa patakaran ng pambansang pag-unlad. Maraming batas at dikreto ang ginawa upang gawing legal ang pagsaklot ng lupa tulad ng PD 705, na nagpapatang na iskwat ang mga katutubo at nagpapaalis sa kanila sa sarili nilang lupa upang mabigyang-daan ang mga negosyante—dayuhan man o Pilipino—na may hangad na “paunlarin” ang bansa. Pinahihintulutan din ng *National Development Corporation* ang mga kompanya na lumampas sa limitasyon na 1,024 hektarya ng lupa. Kung kayat noong 1926 pa

lamang, may ilang libong hektarya na ang hinahawakan ng *Del Monte* at *B.F. Goodrich*.

Hindi lamang mga dayuhan at mayayamang negosyante ang kumikilos para “paunlarin” ang Mindanao, kundi pati na rin ang gobyerno. Sa tulong ng PANAMIN (*Philippine Assistance for National Minorities*), nagpatayo ang gobyerno ng mga *resettlement areas* na siyang paninirahan ng mga katutubong pinaalis sa kanilang lupain. Bukod dito, kasalukuyang isinasagawa ang isang saplad (dam) sa Ilog ng Allah sa Timog Cotabato at Pulangi sa Bukidnon. Subalit malinaw na, na ang lahat ng ito ay para lamang sa ikabubuti ng mga dayuhan at hindi sa ikauunlad ng mga Lumad. Ang pagpasok

“**TINANGGALAN SILA NG LUPA, LUPANG PINAGKUKUNAN NILA NG IKABUBUHAY**”

ng malalaking kompanya ay mismong di pagkilala sa karapatan ng mga Lumad na mabuhay nang payapa. Ang paalisin sila sa lupang pinanirahan pa ng kanilang mga ninuno ay katumbas ng kamatayan. Tinanggalan sila ng lupa, lupang pinagkukunan nila ng ikabubuhay. Sinakmal ang kanilang tanging kayamanan upang magsilbi silang *cheap labor* sa malalaking kompanya na itinatayo sa sarili nilang lupa.

MILITAR

Mag-alsa man sila at pumalag, pananakot at pang-aabuso lamang ang kanilang inaabot sa mga kamay ng militar. Kasabay ng pagpasok ng malalaking *Agri-business Corporations* ang pagpasok ng ilang batalyong

sundalo. Lantad na, na ang ganitong militarisasyon ay isang istrategiya upang suportahan at pangalagaan ang pamumuhunan ng mga kompanyang ito.

Ang pag-aaresto, pagkulong, pagpuksa sa mga tao, hamletting, salvaging at pagkuha ng litrato sa mga katutubo upang isuko sila sa militar sa paratang na rebelde ay ilan lamang sa mga karaniwang paraan na ginagamit ng militar upang patahimikin ang mga Lumad na lumalabad sa kagustuhan ng gobyerno.

Upang lalong pagtibayin ang puwersa ng militar, magpatayo ang gobyerno ng *CHDF units (Civilian Home Defense Force)* na siyang pumapatrol ngayon sa mga *resettlement areas* at “sumisipil sa pananakot ng mga tulisan, mga rebelde, at mga panatikong relihiyoso sa Mindanao.”

“MAG-ALSA MAN SILA AT PUMALAG, PANANAKOT AT PANG-AABUSO LAMANG ANG KANILANG INAABOT SA MGA KAMAY NG MILITAR.”

Sa pakiusap ng PANAMIN, binigyan ng armas ang mga Lumad at tinuturuan silang gamitin ang mga ito. Ngunit para saan at para kanino ang mga armas? Kinakasangkapan lamang ang mga Lumad sa programang *counter-insurgency* ng gobyerno. Ang mga Lumads na sumapi ng CHDF ay nakikipagtulungan sa mga para-military groups upang supilin ang iba’t-ibang grupo ng rebelde. Subalit ang mga tinaguriang “rebelde at panatiko” ay mga kapwa nila katutubo mismo na

umalis sa mga resettlement areas at nagpoprotesta sa kasalukuyang sitwasyon sa Mindanao. Isa na naman itong istratehiya upang sila ay paghiwa-hiwalayin, pag-away-awayin, at tuluyang pagsamantalahan.

KULTURAL

Tunay na kinakasangkapan lamang ng pamahalaan ang mga Lumad. Inagawan na nga sila ng lupa, na hindi lamang nila pinagkukunan ng kabuhayan kundi naging tahanan pa ng kanilang tradisyon, hinuhubaran pa sila ng dangal. Pinasasayaw sila at pinipilit na ipakita nila sa mga turistang dumadalaw, ang kagandahan at kayamanan ng katutubo nilang kaugalian. Pagsasamantala lamang ang ganitong pagpapalabas sa kahinaan ng mga Lumad at paninira sa kabanalan ng kanilang mga itinatanging kultura.

Lumalabas na walang pakialam ang gobyerno kung pang-aabuso man o pagsasamantala ang kanilang ang pakikitungo sa mga Lumad. Sa kanilang mata, kabilang ang mga Lumad sa mababang uri ng populasyon.

PAGLALAGOM

Iginuguhit ng kasalukuyang pang-aapi, pagsasamantala, at pagtatangi-tangi ang isang madilim at madugong kinabukasan para sa mga Lumad. Ngunit hindi mananatiling tahimik at nakayuko ang mga ito. Sa ngayon, nakikita nila ang lakas ng pagkakaisa. Isang pederasyon ng mga katutubo ang itinatag kamakailan. Bukod dito, maraming mga datu ang pumasok ng *blood compact* upang tunay na maipamalas ang kanilang matibay na pagkakaisa. Buo ang loob nila na, kung nagawa nilang itiwag ang mga manunupil na dayuhan, magagawa rin nilang ibagsak ang mapang-aping istruktura at wakasan ang panlilinlang ng ibang tao sa kanila.

Iisa ang hamon. Iisa ang hangarin.

At ang mga Lumad ng Mindanao ay handang tumugon, handang makipaglaban. Sabi nga nila, sa kanilang pagpapahayag ng paniinindigan. "... (umaasa kami) na ang dugong pinadanak na ng mga Lumad, sa kanilang sariling-determinasyon ay magpapadalisay at didilig sa pangarap ng bayan na makalikha ng isang lipunang makatarungan, makatao, at malaya."

BATA BATUTA, 'SANG PERANG MUTA

MATANGLAWIN TOMO 15, BLG. 3,
DISYEMBRE 1992

SULAT NI MHELISSA MORENO,
MGA KUHA NI MICAH RIMANDO - 2016

Nalalapit na naman ang Pasko, mabilis nang dumilim bawat hapon, nakatatakot maligo sa umaga dahil sa tindi ng lamig ng tubig, maraming mga tiangge at *sale* na nagsusulputan para sa ating *Christmas shopping*. Higit sa pagpapakabundat sa masasarap na pagkain, ay ang dalawang mahahabang linggong bakasyon. Uso na naman ang mga salu-salo sa mga pamilya. Nagkikitang muli ang magpipinsan, magkakapatid, mag-iina. Masaya.

Nauuso na rin ngayon ang mga batang kumakatok sa mga bintana ng mga kotse at nanlilimos. Dati mangilan-ngilan lang ang mga batang ito pero ngayon sa halos lahat ng mga *stop light* may makikitang mga batang ganito. Kanya-kanya rin silang mga gimik para maawa ka sa kanila. May mga batang may bitbit pang mga sanggol para lalong makabagbag-damdamin ang kanilang hitsura. Mayroon ding papunas-punas ng *windshield*. Ang masaklap nga lang ay may karumihan ang ginagamit nilang basahan at mananatili silang nakasilip sa iyong kotse hangga't hindi ka nagbibigay ng pera sa kanila. Dahilan sa nalalapit na ang Pasko, may mga batang nangangaroling pa. Titigil sila sa tabi ng iyong sasakyan, papaluin ang kanilang tambol at aarangkada sa pagtula...este...pagkanta ng mga awiting Pamasko. May kakulitan ang mga batang ito kaya wala kang magagawa kundi magbigay ng kahit singkuwenta sentimos para lang mapaalis ang mga bata. Ano kaya ang ginagawa nila sa araw ng Pasko?

Kamakailan lamang ipinalabas sa *Inside Story* ang ilang mga batang manggagawa. May nakapanayam silang pamilyang nagtatrabaho sa isang minahan. Si tatay, si nanay, si kuya, at si bunso ay nagtitibag ng mga bato. Ang nakatatandang kapatid ay 14 na taong gulang at yung isa ay 9 naman. Pareho silang tumigil sa pag-aaral dahil sa walang maipambili ng mga kagamitan, at saka ayon na rin sa kanila, gusto raw nilang makatulong sa pamilya. Nakakaawang tingnan ang payat nilang mga bisig na may bitbit na malalaking pantibag ng bato. May mga batang ginagawang tagapulot ng mga nalalaglag na mga isda sa pier. Gising sila mula alas-siyete ng gabi hanggang ala-sais ng umaga.

Labing-isang oras na nakayuko, nagpupulot ng mga isda. Natatamaan ng malalaking banyerang puno ng isda ang maliliit nilang katawan. Wala man lang humihingi ng paumanhin sa kanila. Aba'y masakit din iyon! Tayo nga lang mabangga lang sa kalsada ng kung sino akala mo makakatunaw ng tao sa talas ng pag-irap. Ang mga bata, hindi makareklamo. Paano na sila? Ano kaya ang ginagawa nila sa araw ng Pasko?

Maraming bata riyan nagwa-*watch-your-car-boys*. Sa halip na makapag-aral, nasa lansangan sila nagbabantay ng kotse. Sa may Katipunan nagkalat ang ganitong mga bata. Pumapasok pa lang ako sa umaga nandiyan na sila. Iyong iba natutulog pa sa tapat ng McDonald's. Ilang

pirasong karton ang pinangsasapin sa hinihigaang damo. Pero mukha naman silang masaya...

Araw-araw natin silang nakikita, kaya't marahil ang ilan sa atin ay magsasabing, "Ay, alam ko na'yan!" subalit, ano kaya ang ginagawa nila sa mga panahong hindi natin sila napapansin. Katulad halimbawa sa araw ng Pasko? Habang kumakain tayo ng malapiyestang mga putahe, sila kaya may nakakain?

Habang masasaya tayong nagbubukasan ng mga regalo saan kayang basurahan ang binubuksan nila? Habang magkakasama ang buong pamilya natin, sino kaya ang kasama ng mga bata? Buo rin kaya ang pamilya nila?

Hindi ko naman sinasabing mag-ala-*Superman* tayo at ayusing lahat ng kabaluktutan sa mundo. Tama na muna marahil ang kamulatan at pagbibigay-halaga sa mga bagay o taong hindi natin binibigyang-pansin sa mga ordinaryong pagkakataon. Tuwing susubo ka ng hamon o keso de bola, baduy mang pakinggan, huwag nating sayangin ang sarap at sustansya nito. Isipin na lang na mayroong mga walang makain. Sa pagbubukas ng regalo, isiping mayroong naghahanap ng kahit beinte singko sentimong regalo...Baka sakaling sa ganoon, magsimula tayong mabagabag.

**“HINDI KO NAMAN SINASABING
MAG-ALA-SUPERMAN TAYO
AT AYUSING LAHAT NG
KABALUKTUTAN SA MUNDO.**

”

ANG HIWAGA NG HUSTISIYA

MATANGLAWIN TOMO 20, BLG. 3, DECEMBER 1996

SULAT NI **VICTOR K.M. SANTOS**
MCA KUHA NI **GENESIS GAMILONG** - 2017

Sino ang makapagsasabi na makatarungan ang paghusga ng korte sa isang kaso? Oras na lumabas ang hatol ay naririnig ang mga natalo o natagpuang may-salang sumisigaw ng “*Mistrial!*” o hindi kaya’y ang mga mahinahong “*Justice has been served*” ng mga napaboran.

Kung bibigyang tuon ang konsepto ng katarungan, ito’y maihahalintulad sa isang timbangan sa lantad na mga dahilan. Tanong uli: Sira ba ang timbangan? Maaaring hindi at ang mga kontrobersyang bumabalot sa bawat kaso ay dala lang ng isang atitud na “*I won’t go down so easily*” ng mga totoong nagkasala at nasentensyahan ng korte. (Tulad kaya ito ng pagdidiliryo ng ating Mayor Sanchez na nahatulan ng pagkabilanggo-buhay ng pitong beses dahil sa dalawang bilang ng panggagahasa at pagpatay?) O di naman kaya’y may iba’t ibang klaseng pabigat na nilalagay sa timbangan kaya nagbabago ang dapat kalabasan ng kaso. Masakit isipin na imbes na maging mas malinaw ang at tumpak ang hustisya, nababalutan pa ito kamo ng hiwaga. Kung saan sinasapitan ng takot ang sinumang lumalapit sa husgado (lalung-lalo na sa mahihina’t walang kaya sa buhay), o kung hindi naman ay gagayahin ang panghabang-buhay na tema ng pelikulang Pilipino: ang ilagay ang batas sa sarili nilang kamay.

Mahiwagang korupsiyon. Kung aakalaing sa Kongreso lamang at himpilan ng pulisya mayroong katiwalian, dapat muling mag-isip. Hindi protektado ang husgado sa ganitong mga peligro. (Tulad kaya sa kaso ng mga Vinculado? Hindi raw kapani-paniwala na harap-harapan nang nakita ng mga biktima kung sino ang nagtangka sa kanilang buhay at natagpuan pa rin ng korte na walang sala ang nakasuhan.)

Halimbawa, isa sa bawat tatlumpu ang mga “*hoodlums in robes*” (sabi ni Erap), kung ang nakararami sa ating mga hukom ay wala ng ibang ginagawa kundi tingnan ang kanilang sarili bilang mga makatarungan, wala silang ipinagkaiba sa mga buwaya ng mga korte. Kung hahayaan na lang ng nakararami ang mga kalokohang ginagawa ng kanilang mga kapanalig, wala ni isa sa kanilang makapagsasabi na sila ay inosente sa mga korupsiyon na nagaganap. Tumino man ang pulisya (sana) at mahuli ang mabibigat na kriminal ng bansa (makapangyarihan man o hindi), kung bulok ang sistema, hindi nakasisiguro ang mga alagad ng batas na ang hirap na kanilang pinagdadaanan ay magbubunga.

Mahiwagang timbang ng salapi. Isa bang katotohanan na sabihing malaki ang impluwensiya ng pera sa loob ng mga korte? Maraming sumasagot na, Oo. Kung ang problema sa pagsampa ng kaso o pagdaan sa korte ng hidwaan ay salapi, maraming mga himpilan o samahan

ng abogado ang nagbibigay ng libreng serbisyo sa mahihirap na litigante: *Integrated Bar Association, Public Defenders Office* ng Department of Justice, ang *Citizen’s Legal Assistance Program*, atbp. Walang dapat humadlang sa kahit kaninong nagnanais pumunta sa korte at mabigyan ng serbisyo-legal.

“MASAKIT ISIPIN NA IMBES NA MAGING MAS MALINAW ANG AT TUMPAK ANG HUSTISYA, NABABALUTAN PA ITO KAMO NG HIWAGA.”

Ang ikalawang katwiran hinggil sa kapangyarihan ng pera ay ang uri ng abogadong maaaring makuha. Mas malaking halaga ang handing isapalaran, mas kilala at mas magaling (kaya?) ang abogado. Mahirap itanggi ang katwirang ito sa dahilan na rin ng tuntuning “*It’s what money can buy.*” Subalit, hindi naman sinasabi na sa panig ng mga dukha ay walang alam ang kumakatawan para sa kanila.

Mahiwagang kabagalan. Walang sinusunod na batayan hinggil sa nararapat na bilis ng pagpasya ng hukuman sa mga kaso. Mabagal ang mga korte, subalit isa lamang sa mga dahilan ang matagal at matrabahong pamamalakad nito. Marami pang iba: ang pagtaas ng mga bilang ng isinasampung kaso dulot lalung-lalo na ng pagtaas ng krimen, ang paliguy-ligoy na sistema at tuntunin na dapat pagdaanan ng kaso, ang kakulangan ng mga korte, at ang mahinang pakikipagtulungan at pagkakasundo ng iba pang ahensya ng korte. Kahit saan tingnan, tila lalabas na may katagalan ang kaso.

Hindi dapat malimutan ang kodigong, “*Justice delayed is justice denied.*” Ngunit kung sa bilis ng pagpasya mawawala ang kalidad nito, mas nararapat piliin ang mabagal at maingat na paglitis ng mga kaso. Di ba’t mas maginhawang maatim ang katarungang may katagalan, di tulad ng mga kasong mabibilis na nilaglag lamang ng korte? Kung sa pamamalakad ng bawat kaso ay may pag-iingat, nakatakda na ang panahon ng pagpataw ng parusa sa mga totoong nagkasala.

Mahiwagang publisidad. Ano naman ang epekto sa mga kaso dulot ng pagsubaybay ng media? (Nakikita ito sa mga kilalang kaso kagaya ng sa Vizconde, kay Robin Padilla, Imelda Marcos, Claudio Teehankee, Jr., atbp.) Ayon kay Rene Saguisag, nakapagtataka raw ang bilis ng kaso ni Robin Padilla na dulot ng malawak na publisidad ng media. Mahirap sabihin kung nararapat ba ang posibilidad na ganito sa mga kaso. Maaaring bumilis ang pagpasya ng hukuman, pero dapat alalahanin na hindi gaano nakabubuti ang publisidad sa desisyon ng huwes sa dahilang maaaring mabahiran ang kaso ng media at ng mga tao ng kani-kanilang sentimiyento.

Tunay na mahiwagang sistema. Hindi ganap ang sistema at pamamaraan ng ating korte. May mga bagay na nagsisilbing

depekto rito. Ang *acquittal*, *case dismissal*, at *mistrial on technical grounds* ang pinakakilalang halimbawa ng lantad na pagsasawalang-halaga sa katotohanan. (Tulad kaya ito ng kaso ni Rosielyn Federico na ginahasa't pinatay ng limang kalalakihan. Dala siguro ng konsensya, ang isa ay umamin at sumulat ng isang *confession* ng kanyang pagkakasala. Ang apat ay sumunod na umamin. Akalain mo bang umamin na sila ay napawalang-sala pa rin ng korte ang mga ito sa dahilang wala silang abogado nung mga oras ng kanilang pag-amin?) Nakapangdududa talaga! Oo, dapat ngang maging mas maingat at mapag-asikaso ang mga pulis sa pagkuha ng *confession*, pero isang kabaliwan na ang umamin sa isang krimen ay napawalang-sala sa paglilitis. Ito'y dahilan ng tamang pamamalakad na kailangan masundan ng korte. Sabi nga ni Levi Vinculado tungkol sa pasya ng korte sa kaso niya, "*Anong klaseng mensahe ang pinadadala nila sa tao?*"

Mahiwaga ang mga ito hindi dahil sa kanilang pagdalo sa mga kuwadra ng hukuman kundi ang kawalan ng hustisya na nasapit nila. Bawat isa ay may problemang isinusuksok sa mga kasong nililitis, subalit wala yatang may balak lumikha ng paraan upang lutasin ito. Mahirap ngang lutasin ang problemang ito, pero sana naman ay mayroong kahit isang kumikilos.

Ang katarungan, tulad ng timbangan, ay dapat tiyak, maaasahan, at makatotohanan. Walang anumang hiwaga ang dapat bumalot dito. Ang ating sistema ng korte ay pader ng demokrasya – wala tayong inaasam-asam kundi ang maayos na pagbaba ng hustisya.

SINO ANG PILIPINA?

MATANGLAWIN TOMO 20, BLG. 5

SULAT NI **RON GONZALES**
MGA KUHA NINA **GEELA GARCIA**
AT **GENESIS GAMILONG** - 2017

Iba na ang panahon ngayon. Marami nang bagong kailangan harapin; marami nang kailangang ipaglaban at itaguyod. Sa harap ng ganitong sitwasyon, may lumilitaw na kilusan humigit-kumulang labimpitong taon na ang nakalipas – ang PILIPINA. Pinagpala ang Matanglawin na makapanayam si Teresita Quintos Deles, na mas kilala sa palayaw na “Ging” habang sa mga miyembro kilala naman siya bilang “Mother”. “Mother ang tawag sa apat na nagbuo ng nasabing organisasyon.

Ano nga ang PILIPINA? Ayon kay Mrs. Deles, ito ay ang paniniwalang ang “nararapatna kaayusan sa mundo ay kung saan walang nangingibabawa na kasarian.” Ayon sa kanya, ang kababaihan ay kasalukuyang naaapi, at inaasahang mabago ng PILIPINA ang kalagayang ito.

Malawak-lawak na rin ang saklaw ng PILIPINA. Ang tawag na nga sa grupo ng mamumuno ay ang Naional Council at sa bawat isa ay National Chairperson. Sa pangalan pa lamang ay mahihiwatig ang lawak nito, at sa katotohanan’y siyam hanggang sampu na ring lalawigan at sa lahat ng pampulong relihiyon matatagpuan ang kanilang mga sangay.

Sa paglikha at pag-organisa nito noong 1980-1981, maraming tumuligsa sa ideolohiyang pinaniniwalaan ng PILIPINA. Unahin muna raw ang pakikibaka sa di-pagkakapantay-pantay ng uri bago ang di-pagkakapantay-pantay ng kasarian. Paghihiwalang lamang daw ang tanong tungkol sa kasarian dito sa Pilipinas. Inangkat daw lamang

mula sa kanluraning pag-iisip, at pinadaloy sa kamalayang Pilipino, na tila pakikibakang walang pinagbabatayan.

Subalit, tunay nga bang may unahan sa ganitong pakikibaka? Naniniwala ang PILIPINA na ang pakikipaglaban sa dalawang suliraning ito: ng uri at ng kasarian, ay dapat sabay na nalulutas. Kung kaya’t ang PILIPINA ay isang sosyalista-peministang organisasyon.

Bilang kilusan, may nararapat na kilos, at sa pagkilos, may kumikilos. Dito nagmumula ang lakas ng PILIPINA – sa mga mmiyembro – at sa mismong buhay at trabaho nila naisasabuhay ang kanilang pangkalahatang paniniwala. Mula sa di-pinapansin na kawalan, lumitaw at nagmeron. Sa kanilang mga indibidwal na buhay, pinamulat ang kadalasang di nakakamulatan o ayaw kamulatan ng mundo. Karamihan ng kanilang pinagsisikapan ay dahil sa kanilang pagiging PILIPINA, maging malaki o maliit ng titik, maging organisasyon o lahing nagkakaisa. Malaki rin ang nagampanan ng mga babaeng nasa lugar ng awtoridad o kapangyarihan. Natataguyod sa pamamagitan ng kanilang pamumuno ang kanilang ideolohiya, at marami na rin ang matatalang tagumpay.

Bilang grupo naman, marami rin ang kanilang nagawa. Malaki ang kanilang nagampanan sa larangan ng sexual harassment, lalung-lalo na sa mga paaralan. Tinugunan din nila ang ilang isyu sa *domestic violence* sa pamamagitan ng pampamayanang mga paraan, at pagtatag ng mga

day-care center para sa mga nagtrabahong ina. Sa kasamaang-palad, ‘di gaanong naging matagumpay ang playing *day-care* dahil kulang daw ng mga bata.

Malaki rin ang kanilang nagawa sa pagbubuo ng mga koalisyon tulad ng mga *anti-rape campaigns*, mga paglalaban para sa mga pagpapanukala ng ilang probisyon sa konstitusyon tungkol sa mas pantay-pantay na pagturing sa kababaihan. Subalit, pinakamahalaga para sa PILIPINA ay ang mabigyan pa lalo ng pagkakataon ang kababaihan na makibahagi sa pmahalaan, lalong-lalo na sa lehislatura. Naniniwala si Mrs. Ging Deles na malaki ang maiaambag ng kababaihan sa pulitika. Kung tutuusin, aniya, “kung paghahambingin ang dami ng mga lalaki at babae sa pulitika, mas marami pa rin talaga ang mga kalalakihan. Maging mga *trapo*, mas marami pa rin ang mga lalaki.”

Ilang isyu tungkol sa peminismo ang natalakay sa panayam. Ang isa rito ay tungkol sa mga babaeng pari. Dapat bang payagan ng Simbahan ang pagdiwang ng kababaihan sa misa? Mga haka-haka lamang daw ni Mrs. Deles, subalit mayroon naman daw ilang mga dokumentaryong nagpapatunay na dati-rati’y pinayagan din ang mga babaeng magdiwang ng misa. Si Mari Magdalena din, ayon sa kanya, ay di ba matutuing na isa sa mga apostol si Kristo? Ilang opinion lang daw niya ito, sabi niya, at hindi naman handing iwan ang Simbahan kung sakaling di kailanma’y mapayagan ng Simbahan.

Ang isyu rin tungkol sa pagtrabaho ng ina pagkasilang ang lumitaw sa usapan. Mayroon na ring tradisyonal na paniniwalang ang ina dapat ang mag-aruga sa anak habang sanggol pa ito para matiyak sa magandang pagpapalaki. Ayon din kay Mrs. Deles, sa karamihan ng kababaihan, walang ibang paraan ang naiwan sa mga ina. Kung hindi sila magtrabaho, walang kakainin ang kanilang mga anak. At makatarungan bang ipagkait ang pagkakataong sa mga ama na alagaan ang kanilang mga sanggol? Hindi lamang babae ang nalilimitahan ng ganitong uri ng pananaw, kung hindi pati ang posisyon ng kalalakihan ang naisasaalang-alang.

Pumasok din sa usapan ang isyu sa Ateneo Blue Babble Battalion, at ang pagkabuwag nito dulot ng pagtanggap sa pagtanggap ng kababaihan ng grupo. Napatawa lang si Mrs. Deles dito, at idinagdag na kung nais ng babaeng sumali, bakit hindi payagan?

Sa higit-kumulang na isang oras na panayam kay Mrs. Deles, tatlong mahahalagang punto ang lumitaw: kalayaan, katarungan, at tradisyon.

Hindi ninanais ng PILIPINA na lahat ng posisyon ng kapangyarihan ay mapanghawakan ng kababaihan (subalit kung pwede, bakit hindi?). Ang punto ay ang pagkakabukas nito sa kanila, at bunga nito, mabukas din ang ibang oportunidad sa kalalakihan. Hindi natatapos ang kalayaan mo sa bungad ng kalayaan ng iba. Ang paggalang sa kalayaan ng iba ang siyang nagpatingkad sa kalayaan mo. Ito ang katarungan, at ito marahil ang hinihingi ng PILIPINA. Labimpitong taon na nila minimithi ito, at malayo na rin ang naabot ng kanilang pagpupunyagi. Subalit abot-hablot lamang kaya ang kahihinatnan ng kanilang pagsisikap?

“HINDI NINANAIS NG PILIPINA NA LAHAT NG POSISYON NG KAPANGYARIHAN AY MAPANGHAWAKAN NG KABABAIHAN.”

Tanging tradisyon yata ang natitirang pader na kinakailangan akyatin o di kaya’y lundagin. Mataas pa baa ng mga pader na ito na naghihiwalay at nakahihirati? Hanggang kailan ba nararapat pairalin ang tradisyon, o dapat bang buwagin ito upang magbigay-daan sa mga bagong-usbong na pananaw. Iba na ang babae ngayon. Kailangan kamulatan ito, sapagkat kapag pinilit manatili sa likod nang bakod ng tradisyon, baka nakakalimutan ang dahilan ng pagpapatayo nito. Siguro mainam kung sumilip-silip paminsan-minsan sa kabila ng bakod. Tawag ng panahon na makagisnan ito.

PAGHIHIMAGSIK NG CALENDAR GIRL SA “KULTURA NG KAGANDAHAN”

MATANGLAWIN TOMO 24, BLG. 1,
DISYEMBRE 1992

SULAT NINA **JASON JACOBO,**
EUGENE GARCIA & SHARON ALPARCE
KUHA NI **GEELA GARCIA** - 2017

Marahil ang paligsahan sa mga bathaluman ng Olimpo ang pinakaunang *beauty contest* sa kasaysayan, o kung hindi man, sa panitikan. Sa naturang patimpalak, tinalo ni Aphrodite, na diyosa ng pag-ibig at kagandahan, sina Athena at Hera, sapagkat ipinangako niya sa huradong si Paris “ang pinakamagandang nilalang sa lahat.” Ang desisyong ito ang nagpasimula sa Digmaang Trojan, at naging sentro ng isa sa mga pinakadakilang epiko ng sinaunang sibilisasyon, ang Iliad ni Homer.

Gayunpaman, hindi pa natatapos ang digmaan ng mga diyosa. Taun-taon naghahanap ng bagong reyna. Saan man pumunta, lagging pinagtatalunan kung sino ang pinakamaganda, sa magaganda. Hindi na lamang Gresya at Troy ang naglalaban, buong daigdig na ang nakikipagsapalaran.

KOLEKTIBONG KAMALAYAN NG “KAGANDAHAN”

Bahagi na ng tradisyong Pilipino ang *beauty contest*, sapagkat “kultura ng kagandahan” ang kulturang Pilipino, isang kulturang uhaw at gutom sa trono, korona, at setro; baliw at ganid sa titulo, kappa, at trofeo. Bilang isang lahi, nakaugat na ang mga patimpalak-kagandahan sa ating kolektibong kamalayan. Sinasadya man o hindi, halos lahat ng sektor, bawat institusyong panlipunan, may ginagampanang papel sa paghubog ng kaugaliang ito. Sa mga paaralan, inaabangan ang *Miss Intrams*, *Mutya ng Agham at Teknolohiya*, *Miss United Nations*, at ang *Queen of the Night* sa JS Prom. Arbiter naman ang parokya sa paghahanap ng Reyna Elena mula sa mga kadalagahan para sa Santakrusan tuwing Mayo, at sa pagpili ng *Resurrection Angel* mula sa kabataan para sa “Salubong” tuwing Kuwaresma. Tuwing pintakasi, hinding-hindi matatawaran ang pangangampanya ng bawat pamilya para sa anak na babae na kalahok sa Lakambini ng Bayan (Miss Kung Anong Baryo). Sa gitna ng lahat ng mga puwersang ito, pinakamalaganap at pinakamakapangyarihan ang “kultura ng kagandahan” sa midya, lalung-lalo na sa telebisyon, na siyang pinakamabisang instrument ng pormasyon ng kamalayan ng balana.

ANG CALENDAR GIRL BILANG PENOMENA

Taun-taon nakapanunuod tayo ng dalawang pambansang *beauty contest*: ang Mutya ng Pilipinas, at ang Binibining Pilipinas. Kung pinapalad pa, naihahatid sa ating mga tahanan ang mga internasyonal na paligsahan, gaya ng *Miss Asia Pacific*, *Miss International*, *Miss World*, at *Miss Universe*, na *live via satellite*. Gayundin, araw-araw, mayroong

mga *pageant* na nagaganap: *Beautiful Girl*, *She's Got the Look*, *Modelo*, at ang pinakasikat, ang *Calendar Girl*.

Isa sa mga inaabangang bahagi ng dating programang ‘*Sang Linggo na po Sila* na tinangkilik hanggang ngayon sa pumalit na *Magandang Tanghali Bayan (MTB)*, ang *Calendar Girl*. Naiiba ito sa mga patimpalak-kagandahan na kinokoronahan na ang nagwagi matapos ng maikling panahon. Mula Enero hanggang Disyembre, buwan-buwan, mayroong hinihirang na reyna. Kaya naman higit na maraming babae ang sumasali dahil maraming pagkakataon para manalo. Kung hindi papalarin sa Mayo, maaari muling rumampa sa magbakasakali sa

“...ISANG KULTURANG UHAW AT GUTOM SA TRONO, KORONA, AT SETRO; BALIW AT GANID SA TITULO, KAPPA, AT TROPEO.”

Hulyo o sa Nobyembre. Bunga nito, inuulan ito ng mga kandidata, na karamihan ay mga mag-aaral na may gulang na 16 hanggang 25. Siyempre dapat na dalaga, maganda at mayroong ibubuga ang mga sasali upang makapasa sa panlasa ng mga manonood.

Nagkuwento ng kanilang mga karanasan sa pagsali at pagkapanalo sina Molly at Bianca, kapwa mga kandidata ng *Calendar Girl* na nanalo sa daily round. Ayon sa kanila, nakita lamang sila ng isang *talent scouting* ng ABS-CBN habang nanonood sila ng MTB at napapayag silang lumahok sa naturang paligsahan.

Bata pa lamang sila, nais na nilang maging beauty queen kabilang sa hanay nina Charlene Gonzales at Alma Concepcion. Naniniwala silang ang patimpalak

na ito ang pintuan sa daigdig ng pelikula at sa anumang kaugnay na larangan tulad ng pagmomodelo – sa rampa man o sa mga komersyal.

Maituturing ang *Calendar Girl* na isang phenomenon dahil sa kasikatan na tinatamasa nito – sa walang tigil na pagsali ng mga nangangarap na maging reyna ng kagandahan, sa walang patid na suporta ng mga *advertiser* na bumubuhay sa pagpapanatili ng bahagi sa ere, sa maingay at masigabong palakpakan ng mga manonood lalo na ng mga kalalakihan, at sa walang humpay na pagkilala at pagtanggap ng nakararaming tao sa imaheng ipinapakita at ipinapamalas ng pagiging *Calendar Girl*.

KABALINTUNAN SA PAGBILAD AT PACSAMBULAT

Dahil nga araw-araw nating namamalas ang pagparada ng mga “kagandahan,” hindi maikakailang lalong naging popular, higit na naging kanonisado, ang kulturang nakagisnang. Sa mga diyaryo, komiks, magasin, aklat at iba pang babashin, maging sa radio, pelikula, at lalo na sa telebisyon, hindi maiiwasang pag-usapan, pagtalunan, at pagkaguluhan ang mga *beauty contest*.

Hindi lamang popularidad ang tinatamasa ng naturang penomenon; kontrobersiyal ito kung tutuusin sa paghahatid nito ng isang kabalintunaan. Isang hayagang pagkiling sa seksismo at machismo ang mismong anyo at laman ng patimpalak, subalit kakikitaan at kasasalaman ang kabuuan nito ang paghihimagsik sa kumbensyonal na istruktura at pagtatayo ng mga bagong edipisyo ng Pilipina, na babae at tao.

Pagkawala sa Pagkamanika. Sa kanyang tulang *Litel Mis Pilipings*, sinabi ni Jim Pascual Agustin na isang “babaeng-biktima-ng-mekanisasyon” ang batang kalahok ng patimpalak-kagandahan:

**“Manikang walang susi
o baterya
pero sige nang sige
ang bira.”**

Matatandaang bago pa nagkaroon ng Randy, John, at Willie, mga hari na ng telebisyon sina Tito, Vic, at Joey. Nauna na sila sa pagpapatupad ng proyektong pagpapababa ng imahen ng kalagayan ng Babae, sa “mapang-abuso” nilang pagtrato sa mga kalahok ng *Little Miss Philippines*, ang pinakaunang pambansang patimpalak-kagandahan para sa maliliit na batang babae. Laro lamang kung titingnan subalit panggagahasa, pedopilya, at pagpaslang na sa kamuwangan kung tutuusin.

**“Anong gusto mong maging?
(Kailan ka rereglahin?)
May kapatid ka bang maganda?
(Kailan ka rereglahin?)
Anong oras puwedeng pikapin?
(Kailan ka rereglahin?)”**

Sa *Calendar Girl*, lumaki na ang munting binibini, hindi nan aka-gown, wala nang dala-dalang mga bulaklak, hindi na kumakaway-kaway, *bow* nang *bow*, at “I thank you” nang “I thank you.” Naka-two-piece *bathing suit* na siya, nakasapatos na mataas na mataas ang taking, nakalugay ang buhok, at nababalot ang mukha ng *foundation*, *lipstick*, *mascara*, *blush-on*, at ng kung anu-ano pang borloly sa katawan. Habang nakatutok ang lahat ng ilaw ng istudyo sa buo niyang pagkatao, sunod naman nang sunod ang kamera sa bawat galaw niya – kurap, iling, kamot, lingon, simangot, ngiti, tango. Unti-unti, nagiging kasangkapan ang isang pribadong indibidwal, obheto ng ibang tao, dahil sa paglantad sa publiko. Wala na ang konsorteng kasa-kasama, ang matulaing pagpapakilala, ang pagbigkas ng salawikain, ang pag-awit ng mga sikat na kantahin, ang pagsayaw ng *folkdance*. Nagbago na siya, dumaan sa isang transfigurasyon, at lumaya na mula sa kinagisnang kumbensyon. Manekin na ang manika.

Sa mga masugid na manonood ng MTB, hindi maitatago ang mga nakakaawang eksena tuwing interbyu. Nakakaawa, dahil sa hindi wastong pagtrato ng mga *host* sa mga kalahok. Hindi maitatangging minsan nauwi ang mga biro sa tukso sa pambabastos. Humahantong sa pagpapahiya ang pagtatanong ng mga personal na bagay. Litaw na litaw ang mga *side comment* ng mga *host* sa hitsura at pangangatawan ng mga kandidata. Nakababagabag ang linyang “I-focus naman

natin ang pinagmamalaki niyang...” o hindi naman kaya ang “Ah, nagtatrabaho ka pala sa gabi, magkano na ang kita ngayon?” Kung hindi man pamumunam pambabara naman ang kanilang inaatupag. Basta na lamang masisira ang konsentrasyon ng kandidata sa pagsagot sa walang pasubaling pagsabat ni Willie, o ng pagpapa-*cute* ni John, at pagpapapansin ni Randy. Sa dulo nito, ang kalahok, sa kanyang pagkataranta, pagkakabulol, at “pagkakalat,” ang nagmumukhang talunan sa paglalaro ng mga *host*. Hindi man niya ginusto, naaapi siya, at hindi nabibigyan ng pagkakataong ipamalas ang tunay niyang talino.

Sa kabilang dako, dahil nga masa, nawawala ang elemento ng *subtlety* o *class*, na siyang *projection* o deklarasyon ng higit pang kinikilalang mga patimpalak. Karaniwang tao na ang kalahok – estudyante, katulong, tintera, at kahit sinong may lakas ng loob na humarap sa madla. Hindi siya ang pamantayang pigura ng gandang nakakintal sa isip ng nakararami. Hindi niya taglay ang *poise* at *composure* ni Miriam Quiambao, ang alindog na *vital statistics* ni Ruffa Gutierrez, ang tayo at tangkad ni Melanie Marquez, ang *wit* at *spontaneity* ni Gloria Diaz, at ang pagkapino at kamahalan ni Margarita Moran. Lalung-lalo na, hindi siya mayaman. Aminin man niya o hindi, nais niyang makaahon sa buhay sa pamamagitan ng pagwawagi sa nasabing patimpalak. Nais niyang maging artista upang matupad ang pangarap na matagal na niyang inaasam-asam. Kahit pa siya pandak, maitim, walang *finesse*, at hindi magaling sa Ingles o kahit simpleng pakikipagtalastasan, punong-puno siya ng pag-asa na makaahon sa kahirapan.

Sa kabila ng lahat, pilit niyang pinatutunayan na hindi siya mananatiling api. Mulat siya sa katotohanang lahat ng tao ay mayroong karapatang sumulong at umunlad, magpumiglas at lumipad palabas at pataas, mula sa kinalalagyang putikan. Hindi siya pumapayag na api-aphin sa lahat ng pagkakataon. Minimithi niyang burahin ang naipinta nang larawan niya sa mata ng lipunan bilang taong walang alam, sunud-sunuran, walang paninindigan, malilimutan lamang.

Muli, panalo ang kilusang pinasimulan ng pinakaunang Manghihimagsik na si Nora Aunor, na ipinagpapatuloy naman ng kanyang tagapagmanang si Judy Ann Santos. Marahil, dahil nagmumula siya sa lahi ng Aping Nagtagumpay, siya ang Guy-Juday na tunay na tagahulma ng lipunang pang-aapi rin ang tiniis at idinanas sa kasaysayan. Kahit mangahulugan ang pakikipagtuos sa daigdig na ito ng pagbenta ng sarili bilang mumurahin at patapong produkto, siya na api, makabagong rebolusyonaryo, ang magpupumilit na humilagpos sa tanikala ng Tradisyon, upang ipabatid sa lahat ang isang

bagong larawan ng “kagandahan” at ng “pagkababae.” Ang kanyang sigaw: “Ako ang Pilipina...lumalaban...nagtaya...mas maganda.”

Mula rito napagtitibay na matindi ang mithiin ng karaniwang babaeng Pilipina na kumawala sa mga ipinataw sa kanyang pamantayan ng lipunan. Handa niyang ilantad ang sariling katawan, hubo’t hubad man, sa mapanuring madla, mapatunayan lamang ang

“MAITUTURING ANG CALENDAR GIRL NA ISANG PHENOMENON DAHIL SA KASIKATAN NA TINATAMASA NITO”

kapangyarihan ng kakayahan. Suliranin niya lamang ang piniling proseso, ang binagtas na landas, upang maging susi sa pagbubukas ng kamalayan ng kapwa. Samakatuwid, bagaman pang-araw-araw na pang-aapi ang kanyang sinasapit sa pagsali sa mga patimpalak-kagandahan sa telebisyon, ang kanyang walang pasubaling pagharap sa tanghalan at ang walang pagkatakot na pagtatangkang paglaban sa istandard ay pawang mga pahayag ng presensiya at pagkakakilanlan, mga pagpapakilala, mga paghuhumiyaw ng pakikidigma.

Hindi na siya ang aping yumuyukayok sa pagkasawi at pagsuko, kundi ang nagwaging kinakampay ang mga pakpak sa papawirin ng kanyang kalayaan. Marahil nga, hindi ang pagkareyna ang kanyang pinupuntirya, kung hindi ang pagkadiyosa.

BANIDOSO

MATANGLAWIN TOMO 29, BLG. 6

SULAT NI **PAPU ABIELINA**
MGA KUHA NI **GENESIS GAMILONG** - 2017

Naglipana na raw ang metrosexual sa paligid. Malamang nakita mo na silang naglalakad sa kalsada. Sila ‘yung mga lalaking tila modelo sa mga mga magasin kung magdamit at umasta. Sila ‘yung mababango, mapoporma, at para sa iba, maaarte.

Kasabay ng pagsikat ng grupong F4 mula sa Taiwan at ng programang Queer Eye for the Straight Guy, mabilis rin sumikat ang metrosekswalidad. Matunog na matunog ito sa ating lipunan ngayon kaya’t ‘di kataka-taka ang pagsuportang inilalaan dito ng media.

SAAN BA ITO NAGSIMULA?

Ang manunulat diumano na si Mark Simpson ng pahayagang The Independent ang nagbinyag sa terminong metrosexual. Ayon kay Simpson, metrosexual ang mga lalaking nakatira sa siyudad o malapit sa siyudad. Madalas siyang pumunta sa mga tindahan ng damit, mga sikat na night club, mga gym, at mga salon. May pera ang mga metrosexual, at madalas, malaking halaga ang nagagastos nila para sa kanilang pisikal na kaanyuan.

Mariin ang pagsabing hindi homosekswal ang mga tinatawag na metrosexual bagaman maraming aspeto ng kanilang ugali ang maihahalintulad sa ugali ng mga bakla, kagaya ng pagiging banidoso at maporma. Kinikilala ang manlalaro ng football na si David Beckham, asawa ng dating Spice Girl na si Victoria Adams, bilang mukha ng metrosekswalidad. Buong tapang na nagsusuot si Beckham ng sarong sa harap ng mga kamera, at mahilig din siyang maglagay ng kulay sa kaniyang mga kuko.

Gaya ni Beckham, marami na ring mga sikat na personalidad ang nagpapakita ng kanilang “pagka-metro.” Marami sa mga sikat na artista ng Hollywood ang itinuturing na metrosekswal. Ilan sa kanila sina Tom Cruise, Bruce Wills, Brad Pitt, at Hugh Jackman. Dito sa Pilipinas, kasama sa listahan ang mga artistang binansagang metrosekswal: sina Richard Gomez, Troy Montero, Diether Ocampo, Edu Manzano, at ng manunulat na si Tim Yap sa mga maaaring tumumbas sa mga Kanluraning pangalang nabanggit.

Tumatapang na rin talaga ang mga lalaki sa pagsubok ng mga iba’t ibang istilo ng mga damit at gupit na naiiba sa mga nakagawian na. Handa na rin talaga nilang pagkagastusan ang kanilang katawan. Dahil dito, maraming kalalakihan na rin ang nagiging suki ng mga dermatology clinic, beauty salon, at mga health spa.

“SA TRADISYON NG PATRIYARKAL NA KAUGALIAN NATINGMGA PILIPINO, INAASAHAN NA MATIGAS AT MAPRINSIPYO ANG MGA LALAKI.”

Nang mauso ang palabas na Meteor Garden, maraming lalaki ang nakisunod sa uso at nagpahaba ng kanilang mga buhok. Tila nakatunog din ang mga manufacturer ng mga produktong pangkatawan, kaya naman nagkaroon ng malaking event ang Nivea for Men sa Baguio. Siyempre, sino ba naman makakalimot sa patalastas ng sabong papaya na may linyang, “Pare pumuputi ka ah!”

Ngunit hindi lamang sa pagdadamit at sa pagpapakinis ng mukha nakikita ang epekto ng metrosekswalidad. Ayon kay Apples Aberin-Sadhwani, isang manunulat at modelong Pilipina, hindi na takot ang Pilipino na magpakita ng kanilang “feminine side.” Marahil malaki ang epekto ng konsepto ng metrosekswalidad sa tradisyunal na kaisipan ukol sa pagkalalaki. Unti-unting nababago ang pag-iisip ng Pilipino.

BAKLANG IN-DENIAL?

“Sa tingin ko, mga bakla lang ang mga metrosekswal na hindi kayang tanggapin na bakla sila,” ani Nelo*, isang 49 na taong gulang na ama ng apat na babae. Kagaya ni Nelo ang marami sa mga Pilipinong middle-aged sa ating lipunan ngayon. Pinalaki siya sa paniniwala na matapang, at may matigas na prinsipyo ang lalaki. “Yung arte, sa babae ‘yon. Bibihira noon ang lalaking masyadong maarte sa katawan. Ang lalaki kasi, wala masyadong pakialam sa ganyan. Mahilig man kami sa

damit, hindi naman para pag-ukulan talaga ng pansin gaya ng babae. Hindi rin kami maarte sa buhok. Basta malinis, basta presko.”

Ayon kay Nelo, masyadong maarte ang mga metrosekswal ngayon para maturing na lalaki. “Ikaw ba hindi ka magdududa? Eh para silang babae mag-ayos. Hindi ganyan ang lalaki dati.”

“Noong highschool ako, tinago ko sa parents ko na ang pinili ko na kunin na Home Economics eh ‘yung Garments Technology,” kwento ni Dennis*, 21 taong gulang na mag-aaral. “Dalawang taon ko itinago yon, presidente pa ‘ko nung club ng Garments. Mahilig lang talaga ko magburda. Masasabon ako ng dad ko ‘pag nalaman. Lagot talaga. Hindi pwede kay papa na pambabae ‘yung ginagawa ko.”

Hindi na bago sa atin ang mga pahayag na ganito. Sa tradisyon ng patriyarkal na kaugalian nating mga Pilipino, inaasahan na matigas at maprinsipyo ang mga lalaki. Maalalahanin man, dapat pa rin matapang; makisig man, hindi pa rin maarte.

“MARAMI SA MGA PINALAKI NOONG MGA NAGDAANG HENERASYON ANG SARADO SA KAISIPANG BABAE LAMANG ANG MAY KARAPATANG MAGING BANIDOSO”

“Naalala ko, pinapagalitan ng tatay ko ang mga kuya ko kapag nag-aasal na parang babae sila... kapag masyado raw maarte sa mga gawaing bahay,” sabi ni Baby*,⁴⁷ na taong gulang na ina na pinalaki sa isang konserbatibong pamilya. Tatlo ang nakatatandang kapatid na lalaki ni Baby, at nakilala ang kanyang ama sa lugar nila noon sa Paranaque bilang mabagsik. Pinalaki sila sa paniniwalang mayroong iisang paraan ng pagkilos ang kalalakihan. “Kung mayroon mang pagka-maarte ‘yung mga kuya ko, hindi naman ‘yung sobra. Gusto lang nila makisig din sila, para siyempre mapansin sila ng mga babae. Hindi naman sila para magsuot ng masyadong magarbo. Hindi ganon noon eh. Tsaka kapag nagpapagupit, sa barberya lang. Hindi sa parlor.”

Marami sa mga pinalaki noong mga nagdaang henerasyon ang sarado sa kaisipang babae lamang ang may karapatang maging banidoso, o kung hindi man, maging maingat sa katawan. Kakaunti lamang sa kanilang mga lalaki ang handang maglabas ng pera para sa pisikal nilang kaanyuan gaya ng ginagawa ng mga metrosekswal ngayon.

“Lalake ka, magkakapamilya ka. Hindi praktikal na gumastos ng ganoon kalaking pera para lang sa pagpapa-pogi. Hindi tama ‘yon,” ani Nelo. “Kalokohan na gumastos ka para pumunta sa dermatologist. Kung babae nga noon hindi gaanong ka-vain, paano pa ‘yung lalaki? Hindi karaniwan na pagkakaabalahan ng lalaki ‘yung hitsura niya, bukod na lamang siyempre dun ‘yung pomada sa buhok.”

KAYA BA NAPAPAGKAMALANG BAKLA ANG MGA METROSEKSWAL?

“Napapagkamalan silang bakla kasi parang hindi sila lalaki. Hindi talaga maarte ang lalaki, tapos ganoon sila magpoporma at mag-aasta. Ano ang iisipin mo?” sabi ni Baby.

Ayon naman kay Dennis, “Tingnan mo, ilan nang artista ‘yung pinagkakamalang bakla? Basta parang pretty boy ‘yung dating, nakababading na. Medyo kaduda-duda kasi kung minsan. Kaya sila napapagbintagan na mga bading na ayaw lang umamin.”

MAKEOVER NG MUNDO

Bagaman malinaw sa mga nabanggit na hindi tumutukoy sa pagbaling ng sexual preference ng lalaki sa kapwa lalaki ang salitang metrosekswal, hindi naman maikakaila na nababago ng metrosekswalidad ang perspektibo ng karamihan ukol sa pagkalalaki ng mga metrosekswal.

Sa palabas na *Queer Eye for the Straight Guy*, mga

homosekswal ang nagtuturo sa isang heterosekswal na lalaki kung paanong mapagaganda ang kanyang buhay. Kung titingnan sa isang banda, maaaring sabihing tinuturuan ang lalaki na sumunod sa pag-uugali ng mga lalaking homosekswal. “Pwede mong sabihing they’re taking lessons on how to be gay,” sabi ni Dennis. “Pero hindi naman ibig sabihin noon na bading na talaga sila. Ibig lang sabihin na maaaring makabuti ‘yung pag-aalaga sa katawan na ginagawa ng mga bading.”

“Hindi na kasi uso ang maging slob,” sabi ni Anna, 17-tong gulang na mag-aaral. “Nakapandidiri naman kasi talaga ‘yung mga lalaking kailangan mo pang sabihan na mag-ayos... Tama lang na may pakialam sila dapat sa hygiene...”

Dumarami ang mga lalaking sumusunod sa mga alituntuning matatawag na metrosekswalidad. Nagbukas ang Men’s World, ang unang boutique na para sa kalalakihan lamang, kamakailan sa Glorietta 2 sa Makati. Nagkaroon ng Nivea for Men na tinatangkilik ng mga lalaki. Dito sa Ateneo, makikita mo ang mga lalaking hindi natatakot na sumubok ng kakaibang istilo ng buhok, at agaw-atensyong kulay ng damit. “Dumarami ang F4!” sabi ni Anna.

PAGBABAGO?

Ayon kay Richard Trubo, isang manunulat, nagiging bukas na ang mga heterosekswal na lalaki sa kultura ng mga homosekswal. “Sa Queer Eye, bihira ka makakikita ng mga lalaki na naiilang pa doon sa nag-aayos sa kanila. Walang pagkakaiba ‘yung pagtrato nila sa mga bakla sa pagtrato nila sa ibang mga lalaki,” ayon kay Ana Comia, 20 taong gulang na mag-aaral ng Interdisciplinary Studies na gumawa ng isang pag-aaral ukol sa metrosekswalidad para sa kanyang tesis.

Nagbabago na nga raw ang pagtingin ng lipunan sa lalaki ngayon. Unti-unti na raw bumibitaw ang Pilipino sa tradisyunal at yumayakap sa modernong pag-iisip.

Hindi na lamang tigas in at matapang ang lalaki ngayon. Maaari na siyang magdala ng facial wash at gumamit ng pampaputi nang hindi nahuhusgahan. Matapang na siyang makapagpapagupit sa Bench Fix at magpakinis ng mukha kay Dra. Vicky Belo o kay Dr. Calayan. Buong loob na silang nakapagsusosot ng magagarang damit. Sila’y maalalahanin at matapang, malinis at maporma, maselan at may pagkabanidoso. At mabango.

IP: “BIKTIMA NG KAUNLARAN”

MATANGLAWIN TOMO 31, BLG. 3,
SETYEMBRE-NOBYEMBRE 2006

SULAT NI **JEROME ALVERO**,
KUHA NINA **EDWIN SEGISMUNDO** AT
GENESIS CAMILONG - 2016

Palagi nila kaming hinihingan ng mga papeles at titulo. Ngunit bago pa man sila pumarito, ang mga ninuno na namin ang siyang namuhay at nagtrabaho para sa lupaing ito. Pagmasdan ang matatandang puno sa paligid. Sino ba ang nagtanim ng mga iyan? Kami ba'y mga bagong-padpad? Dito nakalibing ang aming mga ninuno. Pagmasdan ang mga naninirahan dito.

“TINGNAN NIYO ANG MGA ILOG NA NAKAPALIBOT SA AMING LUGAR... SINO ANG NAGPANGALAN? ‘DI BA ANG MGA NINUNO NAMIN?”

TIMUAY NANDING
KABILANG SA TRIBONG SUBANON

Sa tingin niyo ba'y nagmula sila sa ibang lugar? Hindi! Isinilang sila rito! Tingnan ninyo ang mga ilog na nakapalibot sa aming lugar – Tupilak, Guinabucan, Butalian, Mutup, Sapa Miaba, Konotuan. Sino ang nagpangalan ng mga ito? Hindi ba ang mga ninuno namin?”

Ito ang daing ni Timuay Nanding, nabibilang sa tribong Subanon sa peninsula ng Zamboanga nang kunan siya ng pahayag ng IBON Facts and Figures noong Mayo, 1993. Sa mga panahong iyon at maging sa kasalukuyan, hindi lamang si Timuay Nanding at mga Subanon kundi ang iba pang mga katutubong Pilipino, ang nakararanas ng panggigipit mula sa pamahlaan at mga pribadong kumpanya sa pamamagitan ng pagpapalayas sa kanila sa lupaing nagsilbing kanilang tirahan at kabuhayan sa matagal nang panahon.

MGA KATUTUBO AS ANG SILBI NG LUPA

Ika-9 ng Agosto sa taong kasalukuyan nang ipagdiwang sa buong mundo ang World's Indigenous People's Day. Sa Pilipinas, ang terminong *indigenous people(s)* o IP ay tumutukoy sa mahigit apatnapung pangkat ng mga katutubo na matatagpuang naninirahan sa iba't ibang bahagi ng bansa. Tinatayang bumubuo sila sa 14% ng pambansang populasyon. Dahil dito, itinuturing silang minoryang grupo.

Ayon sa Ateneo Human Rights Center, maaaring ipangkat ang mga katutubo sa anim na grupo:

1. Mga Lumad. Sila ang pinakamalaking pangkat ng mga katutubo sa Pilipinas na matatagpuan sa Mindanao. Sila ay hindi Muslim at hindi rin Kristiyano. Ang mga lumad ay binubuo ng mga Subanon, Manobo, T'boli, B'laan, Tiruray, Bagobo, Mandaya, Higaonon, Mansaka, (Higanonon), Tagakaolo, Bukidnon, Dibabawon, Banwaon, Ubo, Mamanua, Talaandig, at Manguangan;

2. Mga Igorot. Naninirahan sa bulubundukin ng Cordillera, sila ay bantog sa kanilang mga hagdan-hagdang palayan. Ang mga tribong kabilang sa pangkat na ito ay ang mga Ifugao, Bontok, Kankanay, Isneg, Kalinga, Apayao, Tingguian, at Ibaloi;

3. Mga Tribong Caraballo. Matatagpuan sa bulubundukin ng Caraballo sa gitnang Luzon, sila ay ang mga Ibanag, Ilonggot, Gaddang, Ikalahan, at Isinai. Ilan sa kanila ay ganap nang mga Kristiyano.

4. Mga Tribong Negrito. Ang mga Ata, Aeta, Alta, Agta, Ati, Pugot, at Remontado ang mga tribong bumubuo sa pangkat ng mga Negrito. Nakakalat sila sa Luzon at sa ilang lalawigan ng Visayas at Mindanao.

5. Mga Mangyan ng Mindoro. Nabibilang sa pangkat Mangyan ang mga Batangan, Iraya, Hanunuo, Tadyawan, Buhid, Alangan, at Ratagnon.

6. Mga Tribong Palawan. Sila ang mga Tagbanua, Batak, Kalamianes, Ken-uy, at Cuyonin.

Sa pamamagitan ng pakikibaka, armado man o hindi, laban sa mga mananakip at paglikas sa mga liblib na gubat sa mga kabundukan, nagtagumpay ang mga katutubo laban sa impluwensiya ng mga mananakop. Nagawa nilang mapanatili ang kanilang natatanging kultura habang niyayakap na ng ang kulturang Kanluranin.

Lupa ang pinakamahalagang bahagin ng pamumuhay ng mga katutubo. Ang lupa ang siyang kaakibat nila sa buhay. Para sa mga katutubo, ang lupa ay hindi nararapat ituring bilang isang pagmamay-ari na maaaring panghawakan, abusuhin, o ipagbili. Naniniwala sila na ang kanilang tungkulin ay magsilbing mga tagapangalaga lamang ng lupa sapagkat ang tunay na nagmamay-ari nito ay ang mga espiritu o mga diyos at diyosa ng kagubuatan. Bunga ng kanilang pangangalaga, sa lupa nanggagaling ang kanilang ikinabubuhay. Nagagawa nilang magsaka, mangaso, at manirahan sa mga lupaing kumakanlong sa kani-kanilang tribo. Ang mga lupaing ito ay siyang madalas nating tawagin *ancestral domain*.

ANG LUPA SA MATA NG PAMAHALAAN

Sa kasalukuyan, ang mga batas ukol sa lupain ng Pilipinas na nakasaad sa Konstitusyon ng 1987 ay batay sa Regalian Doctrine. Nakasaad dito na ang lahat ng lupaing maituturing na *public domain* ay hawak ng Estado o ng pamahalaan. Ang mga lupaing ito ay ang mga lupaing mineral, kagubatan, pampublikong parke, reserbasyon, at lupaing hindi nahanay ng pamahalaan bilang pampubliko o pribado.

Samakatuwid, kung ibabatay sa nabanggit na batas, ang mga bulubundukin ng Cordillera, Sierra Madre, Caraballo, Palawan, Mindoro, Visayas, at Mindanao – ang mga lugar na pinangangalagaan

at tinitirhan ng mga katutubo – ay sakop ng *public domain* at pagmamayari ng pamahalaan. Bilang pagmamayari, maaari nilang gawin an anumang nanaisin sa mga nasabing lupain at sa mga likas-yaman na matatagpuan dito.

Bagaman nakasaad sa Konstitusyon ang paggalang at pagkilala sa mga katutubo, sa pamamagitan ng Regalian Doctrine at sa di-pagkilala ng Konstitusyon sa *ancestral domain* na kaiba sa *public domain*, nanganganib ang kabuhayan at karapatang ng mga katutubo.

SA NGALAN NG KAUNLARAN

Pagmimina, pangangahoy, at pagtatayo ng plantang agro-industriyal at imprastrukturang pang-enerhiya ay ilan lamang sa mga gawaing ngayo’y matatagpuan sa mga lupaing katutubo. Pilit ikiinakabit sa ngalan ng “kaunlaran” ang mga gawaing ito.

Sa ilalim ng Batas Militar ni Marcos noong dekada ’70 at sa suporta ng ilang pandaigdigang institusyong pinansyal gaya ng World Bank at International Monetary Fund, sinimulan ang mga *extractive project* sa lupa ng mga katutubo. Sa hilagang Luzon, nagtayo ang Cellophil Resources Corporation ng *logging concessions*. Itinayo rin ang Chico River Dam at Agno River Basin Development Projects bilang bahagi ng prooyekton *energy generation* ng pamahalaan. Sa Mindanao, itinatag

ang mga plantasyon ng saging sa lupaing katutubo sa pangunguna ng mga galamay ni Marcos.

Taong 1975, inilabas ni Marcos ang PD 705 o ang mas kilala sa tag na Forestry Code. Sa bias nito, tinanggalan an mga katutubo ng karapatang sa kanilang pinangangalagaang lupa upan ipagamit ng pamahalaan ang nasabing lupain sa mga kumpanyang nagmimina at nangangahoy.

Nang maupo si Aquino bilang pangulo, nangako siyang pangangalagaan ang kapakanan ng mga katutubo sa pamamagitan ng Konstitusyon ng 1987. Ngunit ang pangakong ito ay napako sa huli nang makaligtaang tukuyin sa konstitusyon ang *ancestral domain* na hindi sakop sa *public domain*.

Simula taong 1990, sinasabing ang malawakang operasyong military sa lupaing katutubo ay hindi lamang naglalayong tugisin ang grupong komunistang NPA kundi upang mapalayas ang mga katutubo at nang sa gayon, mapadali ang pagtayo ng mga planta, *mining*, at *logging concessions*, atbp.

Hindi rin naiba ang pamahalaang Ramos. Upang matupas ang pangarap na NICHood para sa Pilipinas, pinaigting ng kaniyang adminidtrasyon ang pagmimina, pangangahoy, at mga *agri-business* sa lupaing katutubo upang mahikayat ang mga banyagang negosyaneng mamuhunan sa bansa. Ang Foreign Investment Code ay nagbigay ng pahintulot sa mga banyaga na halughugun nang walang humpay ang mga likas-yamang matatagpuan sa lupain ng mga katutubo.

Naglabas and Department of Environment and Natural Resources o DENR ng Administrative Order No. 2 upang kilalanin ang karapatang ng mga katutubo sa lupang kanilang tinitirhan. Subalit hindi pa rin nalilina ang usapin ukol sa puntong iginigiit na bahagi ng *public domain* and *ancestral domain*.

Ang mga gawaing ito ng iba't ibang administrasyon ay hindi lamang nagdulot ng pang-aalipusta, pang-aabuso, at pagwawalang-bahala sa mga katutubo at sa kanilang karapatang kundi pati na rin ng malawakang kasiraan sa likas-yaman ng mga kagubatan.

ANG PAGKILOS NG MGA NGO

Sa pamamagitan ng non-government organizations o NGOs, madaling naisapubliko ang mga hinaing na matagal-tagal na ring nararanasan ng

mga katutubo. Ilan sa NGOs ang tahasang tumutol sa mga ginagawang pagpapalayas sa mga lupaing matagal nang inaalagaan ng mga katutubo. Noong 1980s, sa tulong ng ilang pangkat ng mga NGO, nagawang makipag-ugnayan sa World Bank nang sa gayon ay makuha nila ang suportang pinansyal sa pagpapagawa ng Chico Dam sa hilagang Luzon. Sa Bukidnon naman, tinulungan ng local na komunidad ang mga katutubo na paalisin ang mga iligal na pumuputol ng punongkahoy.

“ANG LUPA AY HINDI NARARAPAT ITURING BILANG ISANG PAGMAMAY-ARI NA MAAARING PANGHAWAKAN, ABUSUHIN, O IPAGBILI.”

Mithiin ng NGOs na kaagapay ng mga katutubo ang pagsasabatas ng pagkilala sa karapatang ng mga katutubo lalo na sa usaping ng lupain o *ancestral domain*. Ang Tunay na Alyansa ng Bayan Alay sa Katutubo (TABAK), International Working Group for Indigenous Affairs (IWGIA), Tribal Filipino Center for Development (TFCD), Ethnic Studies and Development Center (ESDEC), at IBON Foundation ay ilan lamang sa mga samahang tumutulong sa pagpasa ng batas. May basbas din sila ng Catholic Bishops' Conference of the Philippines o CBCP sa krusadang ito.

May nakita din naman pagkilos upang maibsan ang suliranin ng mga katutubo. Itinatag ng DENR ang Special Task Force on Ancestral Land o STAFIL noong 1990 para matukoy at mapag-aralan ang mga lupaing katutubo sa Cordillera Autonomus Region at sa kinalaunan, sa buong Pilipinas. Agarang naglabas at

nagbigay ng *certificates of ancestral domain claims* o CADC at *certificates of ancestral land claims* o CALC ang DENR.

INDIGENOUS PEOPLES' RIGHTS ACT

Taong 1997 nang maisabatas ang Indigenous Peoples' Rights Act o IPRA na siyang nagging tugon sa suliranin ng mga katutubo.

Bukod sa pagkilala ng IPRA sa *ancestral domain*, nakapaloob din dito ang mga alituntunin na bago masimulan ang mga Gawain tulad ng pagmimina, kailangang humingi muna ng paalam mula sa mga katutubong magagambala ng naturang Gawain. Sa kabuuan, layon ng IPRA ang ekonomika, kultural, at sosyal na kabutihan ng mga katutubo.

Subalit hindi nakasalalay sa mismong batas ang mga isyu kundi sa pamamalakad ng mga nito. Nagkakaroon pa rin ng bangaan ang Regalian Doctrine ng Konstitusyon at ang mga probisyon ng IRA lalo na sa usapin ng *ancestral domain* bulang lupaing pampubliko o hindi.

Bukod sa mga kumpanyang nagmimina at nangangahoy sa mga lupaing

katutubo at sa pagpapatayo ng pamahalaan ng mga imprastrakturang pang-enerhiya, suliranin din ng mga katutubo ang iba pang interbensyong galing sa ibang grupo.

Ayon kay Romeo Saliga ng Lumad Development Center, nakararanas ang mga lumad ng pang-aabuso mula sa mga armadong kasapi ng Moro Islamic Liberation Front o MILF sapagkat nagkakataoing parehong lupain ang ang kinikilalang *ancestral domain* ng mga lumad at Muslim sa Mindanao.

Hindi man kasing-ingay ng MILF ang mga katutubo, kailangan din nila ng pagkilala mula sa pamahalaan.

KILOS, ATENISTA!

May ilang sektor, lalo na ang kabataan, na hindi nagbubulag-bulagan sa paghihirap na kinahaharap ng mga IP. Sa Ateneo, naitatag ngayon lamang taon ang organisayong Cartwheel. Hangad ng samahang ito na matugunan ang mga isyung kinakaharap ng mga katutubo, kahit sa maliit na paraan.

Sa pamamagitan ng pagbibigay kaalaman sa kapwa Atenista, namumulat ang karamihan sa tunay na kalagayan ng mga Pilipinong katutubo. Sa isang lipunan na masyado nang nakatuon sa paghahanap ng ikabubuhay at pagkita ng salapi sa siyudad, isang panimulang hakbanging maituturing ang pagkakaroon ng mga organisasyon tulad ng Cartwheel.

Sa isang mas malawak na pagtanaw, masasabing nabigo ang mga Kastila, Amerikano, at Hapon sa halos daan-daang taong banta ng pagsakop sa kamalayan at kabuhayan ng mga katutubo. Subalit ngayong panahon, hindi sila nasasagip mula sa pang-aabuso ng mga local at pandaigdigang korporasyon at pamahalaan. Isang balintunang maituturing na naisakatuparan ang pagtapak sa kanilang mga karapatang sa iilang dekadang nagdaan lamang. Sadlak sa kahirapang bunga ng pagkawala ng ikabubuhay, ilan sa mga apektadong katutubo ay napipilitang maging minero na nakakakuha ng kakarampot na sahod. Ang iba'y namamasukan sa mga itinatayong planta o sa mga kumpanyang nangangahoy. Ang ilan naman ay bumababa mula sa kabundukan at lumilipat sa lungsod bilang mga pulubi.

Isang nakadidismayang kaganapan ito para sa mga taong siya namang lumilalang at tunay na nangangalaga sa lupaing katutubo.

PAG-ASA SA KABILA NG PANGUNGULILA

MAIGING PAGKILALA KAY NANAY EDITA

MATANGLAWIN TOMO 32,
SETYEMBRE – NOBYEMBRE 2007

SULAT NINA **HERMUND M. ROSALES**, &
VICTORIA CAMILLE T. TULAD
KUHA NINA **JOSE MEDRIANO**
AT **GEELA GARCIA** - 2017

Gaya ng nakasanayan na, hindi palagian kung magkita ang mag-ina bunga ng kani-kanilang pagkaabala. Nang dumating ang anak sa bahay, agad niyang hinagkan sa noo ang ina at buong paglalambing na inakbayan. “Kumusta Mommy?” tanong ng anak. “Okay naman, ikaw?” tugon ng ina. “Eto, pogi pa rin,” pabirong wika ng anak. Matapos ng mga sumusunod pang pag-uusap, kinailangan nang umalis ng anak. Magiliw namang inihatid sa tingin ng ina ang anak bago tuluyang mawala sa balintataw. Sa kaniyang pagtanaw, ikinagalak niya ang pagbabagong napansin sa anak. “Mabuti naman at tumataba siya,” ang nasabi niya sa sarili.

Iyon ang huling tagpong nagkita at nagkasama ang mag-inang Edita at Jonas Burgos bago madakip diumano ang huli ng mga militar noong ika-28 ng Abril sa Hapag Kainan, Ever Gotesco Mall, lungsod Quezon.

NAKAUKIT NANG PANGALAN SA KASAYSAYAN

Isang retiradong edukador-mamamahayag si Edita Burgos. Siya ang biyuda ni Jose “Joe” Burgos, kilalang tagapagtaguyod at simbolo ng malayang pamamahayag, at ina ni Jonas, nawawalang agrikulturista-aktibista. Nang pumutok ang balitang dinakip si Jonas, muling nabaling ang atensiyon ng mga Filipino kay Edita at sa kaniyang pamilya.

Nakilala na ang pamilya Burgos noonpang administrasyong Marcos. Pinasimulan ni Joe Burgos ang paglalabas ng Malaya, Midday Express at We Forum, mga pahayagang kontra-Batas Militar at nagsisiswalat ng mga katiwalian at kabulukan sa pamamahala ng nasabing rehimen. Nakulong sina Joe at iba pang kasamahan sa kasong subersiyon. Sa kabila nito, ipinagpatuloy pa rin ni Burgos ang kaniyang layuning maipahayag ang katotohanan nang siya’y makalaya. Kasama niya sa adbokasyang ito si Edita. Matagal na panahon rin siyang naging kolumnista at manunulat sa nabanggit na mga pahayagan.

Nang maibalik ang demokrasya at ang kalayaan sa pamamahayag sa bansa, pinagpasiyahan ng pamilya Burgos na tulungan ang isang marhinalisadong sektor ng lipunan—ang mga magsasaka na bagaman mahalaga at malaki ang ginagampanang papel sa lipunan ay patuloy pa ring nasasadlak sa kahirapan. Ipinasiya ni Jose at Edita na iwanan ang pagpapalimbag at pagsusulat sa pahayagan. Gayundin, nagretiro si Edita bilang guro ng kursong Pangangasiwa sa Unibersidad ng Pilipinas. Higit nilang ninais ang payak na pamumuhay kaya naman noong 1988, minabuti nilang mamuhay bilang mga magsasaka sa kanilang taniman sa San Miguel,

Bulacan nang sa gayon ay ganap na mapakinggan at matulungan ang mga pesante sa kanilang mga hinaing at paghihirap.

“SA PAGIGING ‘WALA’ NI JONAS NAGAGAMPANAN PA RIN NIYA ANG MISYON—KUMATAWAN SA MGA NAWAWALA AT NAAAPI.

EDITA BURGOS
INA NI JONAS BURGOS

Sa pagkamatay ni Joe noong 2003 dahil sa stroke, ipinagpatuloy pa rin ng kaniyang naiwang pamilya ang kanilang adbokasya para sa mga pesante. Sa katunayan, maging ang kanilang tatlong anak na kapuwa nakatapos na sa pag-aaral, kabilang si Jonas, ay nakatira sa bukirin at pinili rin ang payak na buhay. Sa kasalukuyan, isa si Edita sa mga kasangguni sa patnugutan ng Biotech for Life, isang ahensiyang nakikipagtulungan sa pamahalaan na patuloy na tinutuklas ang larang ng biotechnology upang matiyak ang kalidad ng pagkain ng mga Filipino. Naniniwala rin si Edita at ang kaniyang pamilya na sa tulong ng Biotech for Life, mapabubuti ang buhay ng mga magsasaka.

SA NGALAN NG ADBOKASYA

Inilalarawan ni Edita si Jonas bilang mapagmahal na anak at indibidwal na hindi palaasa. “Si Jonas bilang anak ay masyadong mapagmahal. Ipinapakita niya [iyon]. Hindi niya sasabihin, gagawin niya. Si Jonas bilang tao, noong maliit ‘yan, sobrang likot. Adventurous. Magaling gumawa ng paraan. Kapag may

obstacles, gagawan niya ng paraan. Independent din,” wika ni Edita. Labimpitong taong gulang si Jonas nang mapagpasiyahan ng pamilya Burgos na iwanan ang siyudad at makipagsapalaran sa buhay-pagsasaka. Sa ganitong uri ng pamumuhay, namulat siya sa kahirapan ng buhay ng mga magsasaka kung kaya’t hindi na kataka-taka na naisin niyang maging isang agrikulturista at ipagpatuloy ang nasabing adbokasya ng pamilya. Nang matapos ni Jonas ang kursong agrikultura sa Benguet State University, pinili niyang mamuhay sa kanilang taniman kung saan naging magsasaka rin siya sa kabila ng maraming mga oportunidad na maaari niyang kunin at pasukin bilang hanapbuhay. Sa kaniyang pamumuhay sa bukirin, ibinahagi ni Jonas ang kaniyang mga napag-aralan sa mga kapuwa niya magsasaka. Naging kabilang siya sa Alyansa ng mga Mambubukid sa Bulacan o AMB na siyang bahagi ng higit na malakig grupo, ang Kilusang Magbubukid ng Pilipinas o KMP. Naging isang kritikal na taga-usig siya ng gobyerno. Ipinagtanggol ng 37 taong gulang na si Jonas ang karapatan ng mga naaaping kasamahan at sa kalauna’y nakilala bilang isang aktibista. Kaya naman sa kaniyang pagkakadakip anim na buwan na ang nakararaan, ang nasabing paninindigan niya ang pinaniniwalaang dahilan. Hindi kaiba sa ganitong paniniwala si Edita. “Naniniwala akong dahil masyado siyang kritikal sa government [kaya dinakip si Jonas]. Very vocal against oppression of farmers at talagang ipinagtanggol niya ang mga magsasaka,” pahayag ni Edita. Dagdag pa niya, kritikal din ang anak sa malalaking establisamiyento na hindi naglalaan ng tulong para sa mga pesante.

SA KABILA NG PACTANGGI

“Aktibista Ako! Aktibista Ako!”

Ayon sa mga nakasaksi, ang mga katagang nasa itaas diumano ang isinisigaw ni Jonas habang dinadakip siya ng sinasabing mga sundalo. Sa artikulong *Edita Burgos, Ina ng Desaparecido* ni Kenneth Roland A. Guda ng Pinoy Weekly noong Agosto, inilahad ng security guard na si Larry Marquez sa korte na nakita niya si Jonas na sapilitang isinakay sa isang Toyota Revo na kulay maroon at may plakang TAV 194. Ang plaka ay sa isang sasakyan na impounded ng 56th Infantry Battalion o IB ng Philippine Army sa Norzagaray, Bulacan. Ang isa pang sasakyang sinasabing kasama sa pagdukot kay Jonas ay may plakang XBC 881 na opisyal na panserbisyong sasakyan ni Army Chief Lt. Gen. Romeo Tolentino.

Bunsod ng testimonyang ito, nagtungo sina Edita sa kampo ng military

sa Norzagaray upang matiyak kung naroroon ang nasabing mga sasakyan. Matapos ang nakapapagodna paglalakbay sa ilalim ng init ng araw at sa nakapanlilimahid na alikabok sa daan, ni hindi man lamang umano sila napatuloy ng mga sundalo sa loob ng kanilang gusali. Bagkus, pinaghintay sila ng mga ito sa ilalim ng punong manga bago kinausap.

Sa huli, nabigo lamang silang matunton ang pakay. Sa kabila ng lahat ng matitibay na ebidensiya at ng mga pahayag ng nakasaksi ukol sa pagdakip kay Jonas na itinuturo ang militar bilang salarin sa krimen, mariin pa ring itinatangi ng huli na may kinalaman sila sa nangyari.

Gayunpaman, nananatili pa ring matibay ang paniniwala ni Edita na sila ang may-sala at may pananagutan sa pagkawala ng anak. “May pattern ‘yan e. Ide-deny nila, ‘pag ‘dineny nila sa court, idi-dismiss ‘yung petition for habeas corpus. I have proof. ‘Yun ang pinanghahawakan ko. Meron akong evidence, ‘yung plate. At ‘yung plate ay na-trace sa 56 IB. At sino ang 56 IB? e ‘di ang miltar,” giit ni Edita.

Bilang tugon naman ni Edita sa pagtukoy ng ilan sa anak bilang kasapi ng New People’s Army o NPA at hindi lamang isang aktibista, ipinahayag niyang totoo man iyon o hindi, kinakailangan pa ring dumaan sa legal na proseso ng hustisya ang anak. “Eh kung rapist nga eh, nahuling nang-re-rape, ‘di ba aarestuhin, i-cha-charge, and then he will defend himself. Eh eto, basta’t mawawala ka na lang, iyon na nga raw ang worst human rights violation,” wika ni Edita. Dagdag pa niya, hindi niya makita ang lohika sa pagtukoy sa kaniyang anak bilang isang rebelde. “Isipin n’yo kung logical lang ito ha. Hindi ko sinasabing hindi siya NPA, hindi ko rin sinasabing NPA siya, that was his life, hindi

ko na masyadong na-penetrated. Kung ikaw ay mataas na opisyal ng NPA, underground, lalakad ka ba broad day light na nag-iisa na walang aramas, that was a big question,” giit niya.

NINCAS-KUGONG PAGTULONG

“Lahat naman sila [ahensiya ng gobyerno] ang sinasabi tutulong sila,” reaksiyon ni Edita sa uri ng pagdulog sa kanilang kaso ng gobyerno. Marami nang mga opisina ang hinihingan ng tulong ni Edita sa paghahanap kay Jonas. Ang Task Force Quezon City, Intelligence Services of the Armed Forces of the Philippines o ISAFP, Komisyon sa Karapatang Pantao, tanggapan ng Pangulo, at Kagawaran ng Hustisya ay ilan lamang sa mga opisinang kaniyang nilapitan upang makipagtulungan. Subalit, sa tinagal-tagal na panahong nawawala si Jonas, wala pa ring tunay na nangyayari sa kaso. Patuloy na itinatago mula sa pamilya Burgos ang katotohanan sa pagdukot.

Isang manipistasyon nito ang pagtanggap ni Lt. Col. Arthur Abadilla, kasalukuyang provost marshal ng Armed Forces of the Philippines o AFP, na ibigay sa korte ang ulat sa ginawa niyang imbestigasyon sa 16 na opisyal at sundalo na sinasabing may kinalaman sa pagdakip kay Jonas. Sa Kagawaran ng Hustisya naman, sinibak ng Kalihim na si Raul Gonzalez si Prosecutor Emmanuel Velasco dahil umano sa kamaliang ginawa ng huli nang ibigay niya kay Edita ang listahan ng mga taong pinaghihinalaan nilang kasangkot sa kaso. Nilapitan din ni Edita si Executive Secretary Eduardo Ermita, ninong ng kaniyang bunsong anak na si JL, upang humingi ng tulong. Ang tanging iinaabot umano sa kaniya ni Ermita ay ang pangakong gagawin niya ang lahat ng makakaya sa abot ng kaniyang kapangyarihan upang makatulong. Naniniwala naman si

Edita sa winika ng kumpare subalit sa pananaw niya, napipigilan ang mga kagaya niya sa pagtulong. “Sa tingin ko, silang lahat alam ang nangyayari. Wala lang gustong magsalita,” wika ni Edita.

ANG WWKARANASANG ‘DI MARAPAT NA TULARAN AT ‘DI MATATAWARAN

Sa kanilang paghahanap, pinagdaanan na ni Edita at ng kaniyang pamilya ang maraming hirap at lungkot, pagkainis at pagkagigil, pangamba at maging ang saya. Bahagi na ito ng kanilang pagsusumikap na matunton si Jonas. “Sa [karanasan naming sa] military, maraming may masaya, nakakagigil, malungkot. May nakaka-frustrate. Lalong-lalo na si JL kasi siya ang frontline sa paghahanap. Hangga’t maaari, gusto nilang i-spare ako sa mga hindi magandang experience,” pagbabahagi ni Edita.

Isa pa sa mga hindi kaaya-ayang karanasan nila ay nang minsang nagtungo sila sa Aguinaldo bilang pagtugon sa kagustuhan ni dating bise-Presidente Teofisto Guingona na makapagsalita upang maipahayag ang kaniyang pakikiisa sa pamilya Burgos sa paghahanap kay Jonas. Sa maliit na pagpupulong na iyon, nais ni Guingona na makapanghimok ng mga naroroon na makipagtulungan sa kanila. Subalit ayon kay Edita, ang ginawa naman ng mga sundalo ay nagpatugtog ng pagkalakas-lakas, manipestasyon ng kanilang kabastusan. Lumikha ang nasabing pag-aasal ng mga sundalo ng kaunting tensiyon na agad namang pinagitnaan ni Edita. “Dito mo makikita ang sad state ng ating government institutions na hindi talaga sila makikinig,” wika niya.

Sa kabilang ganitong mga hindi magandang karanasan, mayroon pa rin namang masasayang pangyayari silang maituturing sa kanilang paghahanap. Ani Edita, maraming tumutulong at nagdadasal para sa kanila. Nang minsang pumunta sila sa Bataan at Mariveles upang tukuyin kung kay Jonas nga ang bangkayna nahanap (ngunit hindi siya), marami sa kanila ang tumulong, nagbigay ng tubig, at nagpahayag ng suporta na nagpalakas sa kanilang loob.

BANTA SA BUHAY NG MGA BURGOS

Hindi maiwasan na sa pakikipaglaban nina Edita para sa kalayaan ni Jonas, pilit silang sinasagwilan ng mga banta’t pananakot. Ang kanilang mgabuhayaynalalaynarinsapanganib. “Sinusundan ako. Nagpapakita sila sa harap ng bahay. Merong motorsiklo, hihinto nang matagal. Nakatakip ang ulo, hindi mo makikita [ang mga mukha]. Nakatingin

lang [sila]... Tapos iyong mga anak ko sinusundan din. Iyong anak ko na nagtatrabaho sa Makati, nakikita n’ya, pagpasok sa office, may sumusunod na mama. Paglabas n’ya, ‘yung mama naroroon pa rin.” salaysay ni Edita.

Isa sa mga bagay na kanilang ginagawa ayon kay Edita upang maging ligtas ay ang hindi paglabas nang nag-iisa lamang. Minamabuti nilang lumakad nang lagging may kasa-kasama. Subalit aniya, kung may gusto namang

“**NAAWA NGA AKO SA KANILA. IPINAGDADASAL KO NGA SILA KASI WALA NAMAN SILANG MAGAWA. SUMUSUNOD LANG SILA SA MGA UTOS.”**

EDITA BURGOS
INA NI JONAS BURGOS

gawin talaga ang mga sumusunod sa kanila, kahit sampu silang magkakasama, lahat sila ay magagawa pa ring dukutin. Kaya naman naniniwala si Edita na sa mga pananakot na ito, ang pinakamabisang pananggalang ay ang hindi pagpapakita ng takot. Aniya, nararapat ang pagharap at pagiging bukas sa mga espiya at nananakot sa kanila. “Talagang kinakausap ko sila. Ako ang tingin ko, wala naman silang masamang gustong gawin, sumusunod lang sila ng order sa kanila... Basta ang motivation mo ‘di galit. Naawa nga ako sa kanila. Ipinagdadasal ko nga sila kasi wala naman silang magawa. Sumusunod lang sila sa mga utos,” wika niya.

PATULOY NA PAKIKIPAGLABAN

Mahirap para sa isang inang gaya ni Edita na isiping pinahihirapan at maaaring patay na ang kaniyang anak na si Jonas. Upang mapalakas ang kaniyang loob, tumatawag si Edita sa Panginoon at ipinagkakatiwala na angkapalaran ng anak sa Kaniya. Natitiyak niya na may mabuting mangyayari sa kabila ng lahat ng ito sapagkat nananalig siyang Diyos ang may kontrol sa lahat.

Batid ni Edita na ang nangyari kay Jonas ay isa lamang sa hindi iilang kaso ng karahasan at panggigipit ng kasalukuyang gobyerno laban sa mga tumutuligsa sa kanilang pamumuno. Sa kaniyang pananaw, mistulang naging mukha na si Jonas ng lahat ng desaparecido o nawawala. “Kapag sinabi mong Jonas, hindi na Jonas na anak ko, pero ‘yung ibang Jonas na nawawala kasi ang dami-dami... Sa pagiging ‘wala’ ni Jonas, nagagampanan pa rin niya ang kaniyang misyon—kumatawan sa mga nawawala at naaapi,” wika ni Edita. Ayon pa sa kaniya, dapat panindigan ng mga kagaya ni Jonas na kritikal din sa gobyerno ang kanilang paniniwala. Hindi sapat na magreklamo lamang, kung talagang may kamalian, dapat itong punahin at ipagtanggol ang karapatan ng mga mamamayan. Aniya, “Kung ikamatay ninyo man ‘yan, kahit papaano, may saysay ‘yung kamatayan. ‘Wag kayong patatakot kasi kapag lalo kayong natakot, lalo silang mananakot.”

Sa mga kagaya naman niyang nawawalan ng minamahal, ipinapanawagan ni Edita na ang magpatawad at hindi kailanmang pagsuko ang pinakamabuting gawin sa paghahanap ng hustisya. “Even if you grieve, hindi dapat [iyon] pagmumulan ng galit. Kasi kapag galit tayo and we hate, mahihirapan tayo kasi hindi tayo magiging objective. So the first thing is to forgive... But never to forget to seek justice... Let us not be eaten by hatred. Para ‘di sila ang magturo sa atin. Tayo ang magturo sa kanila,” wika pa niya. Ipinararating din ni Edita sa mga awtoridad na nawa’y magkaroon sila ng sariling prinsipyo ng katapatan at tumulong sa mga naaapi, sa halip na magpatangay, magpalulong sa kabulukan ng sistema.

Ang pagdakip at pagkawala ni Jonas ay isang manipestasyon at pagpapaigting sa talamak na karahasan at hayagang panggigipit sa mga taong kritikal sa kasalukuyang pamahalaan. Malinaw na pag-usig at pagyurak ito sa karapatang pantao ng mga mamamayang kagaya ni Jonas at sa sinasabing pag-iral ng demokrasya sa bansa. Ang pakikipaglaban ni Edita para sa katarungan at kalayaan ng anak ay pakikibaka na rin laban sa kabulukan sa sistema ng hustisya at kawalan ng tunay na kalayaan sa Filipinas.

SIGALOT SA KABUNDUKAN

MATANGLAWIN TOMO 33, BLG. 5

SULAT NI **JEROME ALVERO**
MGA KUHA NI **MICAH RIMANDO** - 2016

Pinaliyab ng apoy sa pusod ng bilog, pinagalaw ng malaya ang musika, at nagbigay respeto sa mga madla. Ikinawing ang mga galamay sa isang humuhulagpos na agila, umasal na nagmamaktol na matsing, nagpanggap na walang malay na bayawak at nagmistulang nayayamot na langaw, sabay-sabay silang kumikilos pabilog sa apoy. Sunud-sunuran sa yapak ng bawat isa. Sa lupa. Walang iba kundi sa kanilang lupa lamang.

Isa ang tahanan ng mga Atea Mag-Antsi sa mga lugar na binibisita ng Ateneo para sa immersion. Isang grupo ng katutubo na dating namamalagi sa kagubatan ng bulkang Pinatubo ang mga Mag-Antsi. Bahagi ng kanilang tradisyon ang pagsayaw sa gitna ng apoy habang ginagaya ang mga kilos ng mga hayop, isang pagsayaw na tinatawag na “taripi.”

Sa kasamaang palad, matagal nang hindi naisasagawa ng mga Mag-Antsi ang ganitong tradisyon dahil sa kanilang paglipat-lipat ng tirahan dala ng pagsabog ng Pinatubo. Pagkalipas ng maraming taon, nagawa nilang maibalik sa kanilang orihinal na tahanan. Subalit sa pagbalik na iyon, malalaman lamang pala nila na may mga pribadong indibidwal nang nagmamay-ari ng kanilang lupa.

NANG BUMAGSAK ANG ABO MULA SA LANGIT

Bago pumutok ang bulkang Pinatubo, kalat ang mga komunidad

ng mga Mag-Antsi. Madalas silang matatagpuan malapit sa mga puno ng saging.

Isang araw, nagkagulo ang mga tribo dahil sa matinding pagyanig ng lupa. Sa pag-aakalang karaniwang bomba ng militar lamang ang naramdaman, ipinagkibit-balikat ng mga Mag-Antsi ang nangyari. Ngunit, nang napadalas ang pagyanig, humingi sila ng tulong sa mga taga-patag.

Buwan ng Hunyo ng taong 1991 nang pumutok ang bulkang Pinatubo.

Inilipat ang mga Mag-Antsi sa evacuation center sa Sta. Juliana, Tarlac, isang bayang malapit sa paanan ng Pinatubo. Ayon sa isang Mag-Antsi halo-hlong reaksiyon ng pagkagulat, pagkalungkot, at pagkamuhi ang kanilang nararamdaman sa mga panahong iyon.

Malayo sa nakasanayang pamumuhay ang naging pamumuhay ng mga Mag-Antsi sa kapatagan. Nawala ang kanilang bahag at binihisan na mistulang tag-patag. Napalitan ng mga de lata at kanin ang mga kinakaing puso at saging at bungang-kahoy. Naranasan din nilang makisalamuha sa iba’t ibang uri ng tao (Filipino at dayuhan) nang dumagsa sila upang magbigay ng tulong.

Ayon kay Lito Diaz, Bise Presidente ng Lupon ng mga katutubong Ayta para sa Bagong Adhikain upang Yumabong ang Kabundukan at Umunlad

ang bawat isa (LABAYKU), “Tingin namin hindi kami nababagay [sa lugar ng mga taga-patag]. Siyempre [dahil sila ay] puti at kami hindi, pero kinalaunan, napansin namin na maganda palang makisalamuha. Noong hindi pa pumutok ang Pinatubo talagang iba ang pagkataong ng katutubo, kalat-kalat.”

Matapos ang mahigit limang beses na paglipat-lipat, unti-unting nagsibalik sa bundok ang mga Mag-Antsi

“...ANG TERITORYONG IPINAMANA NG MGA NINUNO AY PAGMAMAY-ARI NG MGA SUSUNOD NA HENERASYON NG MGA KATUTUBO

INDIGENOUS PEOPLES RIGHTS
ACT OF 1997 (IPRA)

samantalangmayilannananatilinalamangsakapatagan. Mapalad na nakahanap ng trabaho ang iba sa mga nanatili subalit marami rin umano ang hindi pinalad at umasa na lamang sa panlilimos.

Taong 1995 nang nakalipat ang mga katutubo sa Sitio Tarukan, ang lupa sa Pinatubo na inilaan ng pamahalaan para sa mga katutubo. Tinatawag nilang “Kalangitan” ang lupang kanilang dinatnan dahil sa lahar na bumalot dito.

Mula 2001 hanggang sa taong kasalukuyan, nakipamuhay sa mga Mag-Antsi ang Holy Spirit Sisters, isang Kongregasyong Pangmisyon ng mga Lingkod ng Banal na Espiritu na matatagpuan sa 43 na bansa, upang tumulong na paunlarin ang kanilang buhay.

LABAN PARA SA LUPANG TINUBUAN

Sa kanilang paninirahan sa Tarukan, ang pangunahing suliranin na kinaharap ng mga Aeta ang pag-angkin ng mga pribadong indibidwal sa kanilang lupa. Pinakitaan sila ng huli ng “magagarang papel,” o ang tinatawag na mga taga-patag na titulo ng lupa. Sapagkat salat sila sa kaalaman ng pagsulat at pagbasa, wala umanong sa kanilang ang nag-apila.

Ayon sa Indigenous Peoples Rights Act of 1997 (IPRA), “sa pangkalahatan, ang katutubong konsepto ng pagmamay-ari ay nagsasabi na ang teritoryong ipinamana ng mga ninuno ay pagmamay-ari ng mga susunod na henerasyon ng mga katutubo kung kaya’t hindi maaaring bilhin, idispat sa o sirain.”

Masasabing sa panukala pa lang, para sa kabutihan na ng mga katutubo ang IPRA. Gayunpaman, kung sisipatin ang mga nagaganap na diskriminasyon sa mga Aeta Mag-Antsi, hanggang sa dokumento lamang ang lahat sapagkat hindi naipapatupad ang mga probisyong nakapaloob dito.

Gayundin, may mga indibidwal pa ring nagtatangkang bumili o humingi ng pahintulot mula sa pamahalaan upang magamit ang lupa ng mga Mag-Antsi. May pagkakataon na may isang taga-patag na lumapit sa mga Mag-Antsi na nagsabing nais niyang bilhin ang lupa para sa mga dayuhan, mangangalakal, sa halagang dalawang libong pisong kasama at buwanang pagbigay ng pitong libong piso.

Bukod sa pribadong indibidwal, naging kaagaw din ng mga Mag-Antsi sa kanilang lupa ang mga militar. Ayon sa huli, walang karapatan ang mga katutubo sa inaangking lupa dahil napagkaloob ito sa reserbasyong pang-militar. Nagkaroon umano ng karapatan ang militar sa paggamit ng lupa ng kanilang kinatitirikan dahil ginagamit ito bilang firing range at lugar para isagawa ang mga pagsasanay sa Balikatan.

Noong panahon ng mga Hapon, naging katulong ng militar ang mga katutubo sa paglaban sa mga Hapon sa kabundukan. Bilang kapalit, binigyan ang mga katutubo ng pagkain at ilang kagamitan. Sinubok na gamitin ng militar ang ugnayang iyon upang pagsamantalahan ang mga katutubo at tuluyang angkinin ang kanilang lupa. Ninais ng militar na ilikas ang mga Mag-Antsi upang magkaroon ng higit na malawak na lugar para sa Balikatan.

Sa tulong ng Holy Spirit Sisters, napag-alaman na nagwakas na pala ang reserbasyong pang-militar noong 1947 kung kaya hindi na naipilit pa ng militar ang kanilang kagustuhan.

Ani Jerry Diaz, pinuno ng mga Mag-Antsi, sa kasalukuyan ay mahigit 150 pamilya ang naninirahan sa Tarukan at may 525 na populasyon.

NASALANTANG KABUHAYAN

“Ang buhay namin dito, mahirap pa sa daga,” ang sabi ng isa sa mga Mag-Antsi.

Sa pagbalik nila sa kabundukan, lalong naging mahirap ang kanilang pamumuhay. Dala ng pagputok ng bulkang Pinatubo, nasira ang mga likas na yaman sa bahaging ito ng Gitnang Luzon.

Sa kasalukuyan, pagsasaka, pagtatanim, ng prutas at gulay, pamumuso (pag-aani ng puso ng saging), at pag-aalaga ng mga baboy at manok ang mga pangunahing kabuhayan sa Tarukan. May iilang katutub rin ang tumutungo sa mga kalapit na sitio upang mamasukan bilang hardinero, kasambahay o manggagawa.

Sa kabila ng mga kabuhayang nabanggit, hindi pa umano sapat ang mga ito upang matamasa ng mga Mag-Antsi ang maginhawang pamumuhay.

Ayon kay Urduja Amor, Formator-in-charge sa nasabing erya sa immersion, naging kakaunti ang mga baboy ramong nahuhuli sa kabundukan at kung dati rati, hindi kinakailangang magtanim dahil natitiyak ng mga katutubo na may makukuha sila sa bundok, sa kasalukuyan, kailangan pag-ibayuhin pa nila ang pagsasaka upang may makain ang kanilang mga pamilya.

Kung noon hindi kinakain ng mga katutubo ang mga ibon, ngayon dala na rin ng kahirapan, hinuhuli na nila ang mga ito at lumala pa ang problema dahil ang mga ibong iyon sana ang kakain sa mga daga sa mga kabukiran. Umabot na umano sa punto na dumami ang mga daga at sinisira na ng mga ito ang mga tanim sa bukid.

Gayundin, nagsulputan na ang mga kahati ng mga katutubo sa kakaunting likas na yaman na natira sa kanila. Naririyang ang mga pribadong sektor at mga rantsero na kumakamkam sa kanilang lupain. Laganap din ang panloloko tuwing nagkakaroong ng kalakalan sa pagitan ng mga katutubo at taga-patag.

Sinabi ni Diaz na “Hindi niya [katutubo] alam ang sasabihing halaga ng kanyang pananim. Imbis na babayaran ng sampu ang paninda babayaran na lang ng dalawang piso.”

“**HINDI AKO NAG-ARAL PARA SA SARILI KO, DOON SA MISMONG PAMAYANAN KO, DOON AKO [MAGSISILBI]...**”

JENNY PAMUELO
KATUTUBONG GURO

Malaki ang nalulugi sa mga katutubo sa palitan dahil na rin sa marami sa kanila ang hindi nakapag-aral.

Nangyayari rin na hindi nakararating sa mga Aeta ang diumano’y inilalaan sa kanilang sampung porsiyentong bahagi mula sa turismo sa bulkang Pinatubo.

Sa kasalukuyan, patuloy ang paghihikahos ng mga Aeta hindi lamang dahil sa pananalanta ng bulkan, bagkus maging sa pagmamalabis ng kapuwa nila Filipino.

EDUKASYON

Namulat ang mga Aeta sa kahalagahan ng pormal na edukasyon nang mapagtanto nilang magagamit nila ito bilang panlaban sa mga taong mapagmalabis. Diumano, marami sa kanila ang hindi nakauunawa sa mga titulo ng lupa at mga kasunduan dahil hindi sila natutong bumasa o sumulat. Naisip din nila mahalaga ang edukasyon upang maisulong ang kaunlaran at pagkatuto ng mga kapuwa nila katutubo.

Sa tulong ng mga gruong Holy Spirit Aeta Mission, Assisi Development Foundation at Kapatiran, naitatag noong Hunyo 2005 ang kauna-unahang pre-school sa Sitio Tarukan. Sa kasalukuyan nasa 120 ang mag-aaral sa Binhi, ang mababang paaralan ng Tarukan.

Hindi rin naman magpapahuli ang mga higit na nakatatandang Aeta sa pag-aaral sapagkat nagkakaroon din sila ng mga klase sa pagbasa at pagsulat.

Katulad ng kurikulum sa mga paaralang nasa kapatagan, binubuo ang kurikulum ng Binhi ng mga asignaturang gaya ng Pagbasa, Pagsulat, Ingles, Filipino, Matematika, Agham, at Sibika at Kultura.

Magkaganitoman, may naiiba pa rin sa kurikulum ng paaralan ng mga Mag-Antsi dahil kinakailangan pa rin umano nitong maiangkop sa kanilang kultura. Pangunahin na rito ang paggamit ng estilo ng pagkukuwento sa pagtuturo upang maipasa sa mga kabataan ang mga katutubong kuwento at kaugalian.

Bukod dito, kasama ng mga wikang Filipino at Ingles, ginagamit din ang Kapampangan at Mag-Antsi (diyalekto ng mga Aeta) bilang wikang panturo.

MGA BALAKID SA PAGKATUTO

Bagaman may pag-unlad sa laranagan ng edukasyon, hindi nagiging madali para sa mga Mag-Antsi na mapanatili at mapayabong ang edukasyon na umiiral sa kanilang pamayanan.

Isa sa mga dahilan nito ang kahirapan. Madalas napapansin ni Jenny Pamuelo, isang katutubo na pitong tao nang guro sa Tarukan at isa rin sa mga punong abala sa pagsasaayos kurikulum, na pumapasok ang mga bata sa paaralan nang walang laman ng sikmura.

Aniya, “Iyong estudyante masipag pumasok kaya lang ang problema kapag pumasok sila nang hindi kumain, wala rin [silang matututunan], nakaupo lang doon.”

Isa ring suliranin ang kakulangan ng mga aklat. Ayon kay Pamuelo, “Nagbibigay ang DepEd minsan ng mga apat hanggang limang aklat pero ang estudyante [ay umaabot ng] dalawampu.” Bukod dito, salat din umano ang mga estudyante sa mga kagamitan sa paaralan gaya ng mga kuwaderno at panulat.

Dumarating din sa punto na kinakailangang gumastos ni Pameulo mula sa kanyang sariling bulsa upang madala ang mga libro mula sa bayan, patungong Tarukan na umaabot ng walong daang piso.

Higit pa sa kakulangan ng libro, mayroon din umanong kakulangan sa mga guro mula una hanggang ika-anim na baitang, at dalawa lamang sa mga gurong ito ang regular samantalang hindi lumalabis sa tatlong buwan ang pamamalagi ng karaniwang guro, nahihirapan ang mga mag-aaral na matuto.

Dagdag pa rito, hrap din sa pagpunta sa Tarukan sina Pamuelo. Inaabot sila ng apat hanggang anim na oras sa paglalakad mula sa kanilang tirahan papuntang paaralan. Kung gagamit sila ng sasakyan, umaabot ng tatlong daang piso ang pamasahang papunta pa lamang at sila ang mag-aabono para rito dahil walang inilalaan na pondo ang munisipyo.

Maaari na kakaunti lamang ang mga guro dahil mababa ang natatanggap nilang suweldo at madalas na abonado pa sila sa mga gastusin sa transportasyon.

May alok kay Pamuelo na magtrabaho sa Canada bilang guro subalit tinanggihan niya ito. Wika niya, “Hindi ako nag-aral para sa sarili ko, doon sa mismong pamayanan ko, doon ako [magsilbi].”

Suliranin din ng pamayanan ang mga pasilidad ng paaralan. Sa ngayon, gawa pa lamang sa yero ang mga haligi ng paaralan. Nais sanang gawing konkreto ito subalit hindi pa pinal ang desisyon ukol sa usapin sa pagmamay-ari ng lupa.

Sa darating na Marso, magsisipagtapos na mula sa ika-anim na baitang ang kauna-unahan grupo ng mga mag-aaral mula sa Binhi. Nananatiling tanong kung papaano nila maipagpapatuloy ang kanilang edukasyon gayong wala pang naitatag na mataas na paaralan sa kanilang sitio. Sa madaling sabi, walang katiyakang makapagpapatuloy pa sila sa pag-aaral, yumabong pa’t maging maalam.

PAGBASAC SA KULTURANG PANANAHIMIK

Kung bibisitahin ang Tarukan, mapapansing marami na ang nagbago sa kultura ng mga Mag-Antsi. Ayon kay Liza, isang katutubo, “Magkahalong moderno at katutubong impluwensiya ang kanilang pamumuhay sa kasalukuyan.”

Litaw umano ang modernong impluwensiya dahil hindi na sila nagsusuot ng bahag at natuto na sila ng mga pamamaraan ng pagluluto ng mga taga-patag. Naging bahagi na rin ng kanilang libangan ang panonood ng telebisyon at niyakap na ng ilan ang Kristiyanismo.

Nag-iba ang kultura ng mga katutubo dahil na rin sa tawag ng pagkakataon. Kung dati'y natatakot silang makitungo sa mga taga-patag, ngayon, unti-unti na nilang binabasag ang kanilang pananahimik at natuto na silang ipaglaban ang kanilang mga karapatan.

Gayunpaman, hindi pa rin umano tuluyang nabura ang kanilang kamalayang Aeta. Naipapagpatuloy pa rin nila ang kanilang mga tradisyon na gaya ng pagsayaw ng taripi, ang paniniwala sa mga anito bilang lunas sa anomang karamdaman at ang pagdarasal nila sa kanilang Apo Namalyari, ang pinaniniwalaan nilang manlilikha. Hindi lubusang nalusaw ng kanilang mga pinagdaanang hirap ang kanilang kulturang pinahahalagahan.

PAGKILOS

Isa sa mga Aeta sa marhinalisadong sektor sa lipunan kaya naman sa kabila ng kanilang nararanas na kahirapan, nanatiling walang pakialam ang pamahalaan sa kanilang mga suliranin.

Isa sa manipestasyon ng kanilang hirap na pamumuhay ay ang pagdayo na ng di-iilan sa kapatagan. Sa kaso ng mga Aeta Mag-Antsi, makailang ulit na iyong nangyari. At kasabay niyon, nailalagay sa lagay ng pagkaalangang mapayabong muli ang kanilang kultura at makamit ang estabilidad ng kanilang pamumuhay.

Kaya naman naroon ang pangangailangang kalampagin ang batas ata ang mga nakatataas upang maisalba silang higit pang naipasasalaylayan. Sa ganitong pagkilos, malaki ang maitutulong ng mga mag-aaral gaya ng mga Atenista na hindi lamang dapat na magtapos ang pakikisalamuha at pagbabad sa huling araw ng kanilang immersion.

BOSES SA BILLANGUAN, MATA NG BAYAN

MATANGLAWIN TOMO 39, BLG. 2,
AGOSTO - SETYEMBRE 2014

SULAT NINA **ELIZA GENE J. DEL ROSARIO**
AT **JEROME CHRISTOPHER FLORES**
KUHA NINA **NEIL VILDAD** AT
GENESIS CAMILONG - 2016

Kriminal ang mga taong nahuhuli at ikinukulong – iyon ang paniniwala ng karamihan sa madla. Subalit paano kung mali ang bansag na ito, lalo na sa mga mamamayang tinangka lamang na ipinaglaban ang kani-kanilang politikal na paniniwala laban sa mapang-aping administrasyon?

Bilanggong politikal. Iyan ang tawag sa mga taong ikinukulong dahil sa pagtaliwas sa pamahalaan, nakapiit dahil kinilala sila bilang kalaban ng gobyerno. Masasama. Mapanganib. Sa kasalukuyan, mayroong 504 na bilanggong politikal sa Pilipinas. Tama nga kaya ang pagkakakilala natin sa kanila, o nabulag lamang tayo ng ating maling paniniwala sa dulot ng media at awtoridad?

SINO NGA BA SILA?

“Lumalaban sila sa gobyerno, ipinaglalaban nila ang bansa.” Iyan ang pagpapakilala ni Dr. Mendiola Calleja, propesor ng Sikolohiya sa Pamantasang Ateneo de Manila, sa mga bilanggong politikal. Karamihan sa mga bilanggong ito ay mga aktibistang may isang layuning – pagbabago. Ayon kay Dr. Calleja, may nakikitang tatlong malalaking problema ng Pilipinas ang mga aktibista.

Piyudalismo. Hanggang ngayon, marami pa rin sa mga magsasaka ang walang sariling lupa. Sila ang nagsasaka ngunit hindi sila ang pangunahing nakikinabang dito. Nakadepende ang kanilang kabuhayan sa isang bagay na hindi nila pagmamay-ari. Kung kaya’t nais ng mga aktibista na magkaroon ng sariling lupa ang mga magsasaka. Gayundin, nais din nilang bigyan ng atensiyon at suporta ng pamahalaan ang sektor ng agrikultura at bigyang-tinig ang mga magsasaka, ang mga marhinalisado.

Imperyalismo. Sa konteksto ng kasalukuyang panahon, ito ang pinakamataas na antas ng kapitalismo kung saan namomonopolisa ng iilang tao ang mahahalagang produkto sa mundo. Nakikita ng mga aktibistang hawak ng mga dayuhan ang karamihan sa mga malalaking industriya ng Pilipinas. Para sa kanila, hindi pa rin ganap na Malaya ang bansa, kung kaya’t gusto nila itong palayain. Nais nilang mapasakamay ng bansa ang mga industriyang ito at mga Filipino ang tunay na makinabang.

Pasismo. Naniniwala ang mga aktibistang kahit isang demokratikong bansa ang Pilipinas, hindi pa rin ganap na malaya ang mga Pilipino dahil hindi pa rin hayagang nasasabi ng mga tao ang

“ANG PANGUNAHING MAYROONG PANANAGUTAN SA PANGANGALAGA NG KARAPATAN NG MGA BILANGGONG POLITIKAL AT LAHAT NG MGA NAKAKULONG AY ANG GOBYERNO MISMO.”

CHRISTINA PALABAY
KARAPATAN

kanilang mga opinyon. Isang patunay nito ang kaliwa’t kanang pagpatay sa mga miyembro ng media. Isinusulong ng mga aktibista ang malayang pamamahayag sa Pilipinas.

Sa palagay ng mga aktibista, kailangang baguhin ang mga bagay na ito. Mayroon silang paniniwalang may lipunang mas nararapat o mas makatarungan para sa kanilang mga kapuwa Filipino.

Gayunpaman, hindi gaano kadaling makamit ang pagbabago sa lipunan. Nangangailangan itong ipaglaban. Maraming paraan ang mga aktibista para isulong ang kanilang hangarin. Ayon kay Dr. Calleja, nagkakaiba-iba ang kanilang pamamaraan, depende sa kanilang paniniwala kung paano makakamit ang pagbabago. Isang halimbawa lamang ang pagdadala ng armas bilang proteksiyon laban sa armadong sundalo at kapulisan. Mayroon ding mga lumalaban sa pamamagitan ng pagsulat, at iba pang paraan.

Hindi lamang mga aktibista ang bumubuo sa bilang ng mga bilanggong politikal. Ayon kay Christina Palabay, Pangkahalatang Kalihim ng Karapatan: Alliance for

the Advancement of People's Rights, "Marami rin sa mga bilanggong politikal ay pangkaraniwang mamamayan o walang kinabibilangang mga organisasyon, subalit dahil sa programa ng gobyerno na Oplan Bayanihan, na ipinapatupad ng Armed Forces of the Philippines; inakusahan sila at pilit pinaaming kasapi ng rebolusyonaryong CPP-NPA-NDF, o iba pang armadong grupo." Isang biktima ng proyektong si Ericson Acosta.

KUWENTO NG NABILANGGO: SI ERICSON ACOSTA

Mahigit tatlong taon na ang nakalipas nang inaresto ang isang mananaliksik ukol sa human rights violation na si Ericson Acosta sa Samar. Napagkamalan siyang miyembro ng New People's Army, dahil lamang may daa siyang kompyuter sa loob ng kagubatan. Pagbabahagi niya: "I was arrested by the military on February 2011" Dinala siya sa isang piitan sa Calbayog at doon ay sinampahan siya ng kasong Illegal Possession of Explosives. Napawalang-sala siya nito lamang nakaraang taon.

Ayon kay Acosta, masalimuot ang naging karanasan niya sa loob ng kulungan. Una siyang napiit sa Calbayog Provincial Jail. Sa loob, binibili ang higaan o bunker. Kung walang pambayad, magtitiis na lamang mahiga sa malamig na sementadong sahig ng piitan, o kung papalarin, makahihiga ang bilanggo sa nakatiklop na piraso ng karton. Dahil mga magsasaka ang karamihan sa mga bilanggo, hindi nila kayang umarkila ng matinong higaan.

Nabanggit din niyang hindi kanais-nais ang bentilasyon sa loob ng piitan, dahil isang maliit na butas na sinlaki lamang ng isang kahon ng sapatos ang tanging pinagmumulan ng hangin, sa halip na isang binata. Ipinagbawal din ang anumang babasahin tulad ng diyaryo, magasin

at mga akda. Ang mga bisita lamang ng bilanggo ang natatanging mapagkukunan nila ng impormasyon hinggil sa mga pangyayari sa labas.

Dagdag pa rito, para sa mga tulad niyang bilanggong politikal, mahigpit at bantay-sarado siya ng mga sundalo. Naging masyado ngang mahigpit ang mga sundalo at mga nagsampa sa kaniya ng kaso na umabot sa puntong pinagbawalan siyang makipagkita sa mga doktor gayong kailangan niya. Ilang buwan din niyang tiniis ang patuloy niyang lumalalang sakit. Higit pa rito, kakaunti ang pagkaing inihahain sa kanila at mahahalatang 'di makasasapat sa pangangailangan nilang mga bilanggo. Gayundin, hindi nasubaybayan ng mga bilanggo ang kalagayan ng kani-kanilang mga kaso dahil taunan lamang o kung papalari'y buwanan lamang sila nakatatanggap ng mga dokumento hinggil sa kanilang kasalukuyang mga kaso. Sa kabuuan, masasabing hindi maayos ang pagtrato sa mga bilanggo sa loob ng pasilidad.

Maraming karapatan ng mga bilanggong politikal na nilabag ng mga pulis, sundalo at iba pang opisyaes ng gobyerno ang maituturing na karapatan din ng lahat ng mamamayan. Halimbawa, ang paghuli sa kanila sa pamamagitan ng pagdukot o abduction, marahas, at walang arrest warrant. Higit dito, marami din sa kanila ang nasampahan ng mga gawa-gawang kaso, mabagal na proseso ng pagdinig sa kaso, at hindi pagkakaroon ng pagkakataon ng mga bilanggo na dumalo sa pagdinig. Para sa Karapatan, ang ganitong paraan ng paghuli ay hindi lamang "invalid" kundi ilegal. Kinokondena dapat ang mga taong pumapayag na magpatuloy ang ganitong pamamalakad.

PANGANGALAGA SA KARAPATAN

"Ang pangunahing may pananagutan sa pangangalaga ng karapatan ng mga bilanggong politikal at lahat ng mga nakakulong ay ang gobyerno

mismo,” giit ni Palabay. Ngunit tila napakahirap isiping posible ito gayong ang gobyerno ang kinikilalang kalaban ng mga bilanggong ito. Kung kaya’t nariyan ang mga organisasyon patuloy na pinangangalagaan ang kapakanan ng mga bilanggong politikal.

SELDA

Binuo ang Samahan ng Ex-detainees Laban sa Detensyon at Aresto o SELDA ng mga nakalayang bilanggong politikal ng rehimeng Marcos. Isa itong organisasyong binubuo ng mga dati at kasalukuyang bilanggong politikal. Gawain ng organisasyong asikasuhin ang kapakanang legal at medikal ng mga bilanggong politikal. Gawain din ng organisasyong punahin ang mga ‘di makataong kalagayan sa bilangguan at ‘di

“NANINIWALA SILANG MAY URI NG LIPUNAN NA MAS KARAPAT-DAPAT NA MARANASAN NG MGA PILIPINO. HINDI SILA KRIMINAL O MASASAMANG TAO. HINDI SILA TULAD NG IBA...”

makataong pagtrato ng mga sundalo o bantay sa mga bilango. Bukod sa mga nabanggit, isinusulong nila ang pagsunod sa mga bilangguan dito sa Pilipinas sa United Nations Minimum Prisoner Treatment, na nagsasabing isang pribilehiyo ng mga bilanggong makapagbasa ng libro sa loob ng bilangguan at gayundin, malaman ang mga pangyayari sa labas. Sa katunayan, isa itong

pagpuna sa sistemang pinapatakbo sa Taguig City Jail, kung saan ipinagbabawal magbasa ng diyaryo ang mga bilango. Ayon kay G. Runeo Clamor, National Coordinator ng SELDA, dapat hayaang makapagbasa, makapag-ehersisyo at maarawan ang mga bilango dahil karapatan ng isang tao ang mga nabanggit. Gawain din ng SELDA ang tumulong sa pagpapalaya sa mga bilanggong politikal. Ang organisasyon ito ang isa sa mga tumulong upang ilunsad at itaguyod ang kampanyang Free Ericson Acosta na naging matagumpay nga nang napalaya si Acosta sa dahilang napatunayan nilang inosente at walang basehan ang mga bintang ng mga sundalo sa kanya. “Napakalaking bagay para sa mga bilanggong ito ang sama-samang pagkilos para sa kanilang kalayaan,” paniwala ni Clamor.

Kasama ng SELDA ang Karapatan sa ganitong mga gawaing ito, gayundin sa pagsubaybay sa mga kaso ng mga bilango, at pag-oorganisa ng mga regular na pagdalaw sa kanila.

MALING PAGKAKAKILALA

Kalakip ng salitang bilango ang pagkakakilala sa kanila bilang masasamang tao. Hindi rin natin masisisi ang nakararami sa pagkakaroon ng ganoong pagkakakilala sa mga bilanggong politikal, dahil ito ang itinatanim sa ating isipan ng mga awtoridad at ng media. Hindi ang kanilang mga hangarin ang ipinaalam sa atin, kundi ipinakilala sila bilang mga taong lumalabag sa batas at inaakusahang pumatay, nagtago ng mga ilegal na armas, at iba pa.

Lingid sa ating kaalaman, maaaring nagnanais lamang ang mga bilanggong ito ng mabuti para sa kanilang mga kababayan. Ang hangaring ito’y makikita pa rin hanggang sa loob ng kulungan, bagay na naipakita ni Ericson Acosta.

Hindi niya hinayaang maging hadlang ang kalagayan sa loob ng piitan sa kaniyang layuning makatulong sa mga marhinalisado. Sa loob ng piitan, nagpasimula siya ng mga klaseng nagtuturong bumasa at sumulat sa mga kasamahang nangangailangan nito. Gayundin, tinatalakay niya kasama ng mga kapwa bilango ang mga lokal na isyu, upang maging mulat sila sa mga makatarungan at ‘di makatarungang aspekto ng mga isyu. Nagawa ring paginhawahin ni Acosta ang kalagayan sa bilanguang kinabibilangan niya sa pamamagitan ng patuloy na pakikipag-usap sa mga opisyal ng International Committee of the Red Cross. Sa paulit-ulit na pagbisita, nabanaag ng mga miyembro ng komite na hindi makatao ang kalagayan ng bilangguan, kung kaya’t pinalagyan nila ng

malalaking bintana ang bawat selda, at ng dalawang kamang mahihigaan ng mga bilanggo.

Hindi kriminal ang lahat ng mga bilanggong politikal tulad ng sinasabi ng mga awtoridad. Ang kanilang mga hangarin para sa ating bansa ang hindi natin nakikita sa likod ng mga rehas ng bilangguan. Karamihan sa kanila'y biktima lang din ng hindi makatarungang pamamalakad sa Pilipinas, na sa halip na manahimik, ay pinipiling lumaban.

Sila ang mga magsasakang lumalaban para sa reporma sa lupa; ang mga manggagawang nagsusulong ng pagkakaroon ng seguro sa trabaho at nakabubuhay na sahod; mga estudyanteng nagtatanggol sa karapatan sa edukasyon; at iba pang miyembro ng mga pinagsasamantalangang sektor ng lipunan. Sila ang mga guro at mga kawani mismo ng gobyerno na nananawagan ng nararapat sa benipisyo; mga katutubong nagtatanggol sa lupang ninuno at preserbasyon ng kanilang kultura; mga siyentistang pinaglilingkuran ang agham at teknolohiya para sa kapakinabangan ng mga kapuwa mamamayan.

Panawagan ni Dr. Calleja, “Sana’y wag silang tratuhing mga kriminal na nakagawa ng krimen dahil sa pansariling dahilan, kasi sila [mga bilanggong politikal], malaki ang sakripisyo na ginagawa nila. May mga paniniwala sila, may mga ipinaglalaban.”

Itong mga ipinaglalaban nila ay hindi lamang para sa kanilang sariling kapakanan, o para sa kanilang pamilya, lagi itong para sa ikabubuti ng kanilang mga kababayan at ng Pilipinas. Naniniwala silang may uri ng lipunan na mas karapat-dapat na maranasan ng mga Pilipino. Hindi sila kriminal o masasamang tao. Hindi sila tulad ng iba na kayang makasariling nagnanakaw para sa sarili o para ikagiginhawa ng sariling pamilya.

Nakalulungkot na nagiging marhinalisado sila sa ating bansa dahil lamang sa kagustuhan nilang maging tinig ng mga marhinalisadong walang boses.

PAGLABAN HANGGANG KAMATAYAN

**RAYMOND MANALO: ISANG
PAGKILALA SA MINSANG
NAGING DESAPARECIDO**

MATANGLAWIN TOMO 34, BILANG 3
SETYEMBRE-OKTUBRE, 2009 *

SULAT NINA **PAMELA CAMILLE BARREDO**
AT **AIKEN LARISA SERZO**
MGA KUHA NI **NEIL VILDAD** - 2016

Hindi alintana ang matinding init ng araw malahad lamang ang saloobing puno ng hinanakit. Kasabay ng iba pang biktima at kanilang mga pamilya, isa si Raymond Manalo sa mga walang takot na nagprotesta sa labas ng simbahan ng Bustillos noong International Desaparecidos Day. Isa lamang si Raymond sa libo-libong naging biktima ng pagdakip at pagpapahirap ng militar sa mga hinihinalang miyembro ng New People's Army (NPA). Isa lamang siya sa mga taong patuloy pa ring naghahanap at nakikibaka para sa hustisya.

SIMPLENG MAGSASAKA

Lumaki siya sa maliit na bayan ng San Ildefonso, Bulacan kasama ng kaniyang pamilya. Tulad ng kaniyang lolo't ama, pagsasaka na ang nakasanayang hanapbuhay ni Raymond.

Subalit, ang kaniyang tahimik na buhay ay bigla na lamang nabulabog noong ika-14 ng Pebrero, 2006. Kuwento ni Raymond, tanghali noon. Natutulog siya sa kanilang tahanan nang "...biglang mgay dumating na mga armadong lalaki. Dinukot kami nang walang dalang warrant of arrest... Pilit kaming pinaaamin na miyembro kami ng NPA."

**"INIISIP KO NA GINAGAWA
KO ITO PARA SA IBANG HINDI
NABIGYAN NG BOSES AT LALO
NA PARA SA MGA MAGIGING
ANAK KO. AYOKO NA LUMAKI
SILA TAPOS ISUSUMBAT NILA SA
AKIN NA WALA AKONG GINAWA.**

RAYMOND MANALO
ISANG NAGING DESAPARECIDO

Hinahanap umano ng mga lalaki si Bestre, ang nakatatanda niyang kapatid na dating miyembro ng NPA subalit nagbalik-loob na sa pamahalaan. Nagpakilalang mga vigilante ang mga lalaki subalit, hindi kalaunan, nalaman nilang mga sundalo pala ng Hukbong Sandatahan ng Filipinas ang mga taong dumukot sa kanila.

Dahil nga armado, walang magawa si Raymond lalo na noong tinutukan na ng baril ang kaniyang pamilya. Kasama ang kaniyang 38 taong gulang na kapatid na si Reynaldo, sapilitan silang pinasakay sa isang van, ginapos, pinirangan, at dinala sa isang lugar na hindi nila alam. Sa kamay ng mga militar

Sa mga artikulong "The two-year-rape of Raymond Manalo" at "Rage" ng kolumnistang si Patricia Evangelista sa Philippine Daily Inquirer (PDI), inilarawan ang mga paghihirap ng magkapatid na Manalo sa kamay ng military sa loob ng 18 buwan.

Hindi biro ang naranasan ng magkapatid na Manalo. Wala ni isa man lamang sa kanilang pamilya o mga kaibigan ang nakaalam ng kanilang kinaroroonan. Hindi rin nila alam ang eksaktong lugar ng kanilang kulungan. Diumano, pinalipat-lipat sila sa tatlong magkakahiwalay na kampong military at tatlo pang mga safehouse.

Araw-araw, pinaaamin sina Raymond ng pagiging miyembro ng NPA. Araw-araw din silang tumatanggi. Sa bawat pagtanggiging iyon, gulpi ang naging kapalit. Ani Raymond, Pinagtatadyakan ako. Sarili kong ihi, binuhos nila sa ilong ko. Pinasok [din] kami sa parang kulungan ng baboy."

May mga pagkakataon din umanong sinunog ang kanilang mga balat gamit ang sigarilyo o pinainit na lata. Naranasan din nilang masipa, mapalo ng baril, mabuhusan ng gaas at mapagbantang susunugin.

Sa sobrang paghihirap, umabot na sa puntong “umamin” si Raymond na dati nga siyang miyembro ng NPA. Hindi man totoo, napilitan siyang magpanggap nang matigil na ang pagpapahirap sa kaniya. At, itinigil nga ng mga military ang panggugulpi. Pinaglinis na lamang sila ng barracks, pinagluto, at ginawang utusan. Ilang beses rin silang pinasama sa mga operasyon kung saan nasaksihan nila ang walang-awang pamamaslang sa mga pinaghihinalaang rebelde.

KASABAY NG KAPUWA DESAPARECIDOS

Hindi lamang ang magkapatid na Manalo ang nabiktima ng ganitong uri ng karahasan sa mga kritikal sa pamahalaan. Marami pang mga pinaghihinalaang rebelde ang sapilitan umanong dinukot ng mga military.

Kabilang dito sina Sherlyn Cadapan at Karen Empeno, pawing mga mag-aaral ng UP. Kasama rin ang magsasakang si Manuel Merino. “Sa loob ng 18 buwan, nakita ko ‘yung dalawang taga-UP, si Mang Merino at iba pang dinukot. Nakita ko ang pagsunog [at] pagpatay sa kanila.”

Gaya nina Raymond, inalipin din umano ang ibang mga bihag. Ang mga babae ay pinaglalaba ng mga uniporme’t damit, pinagmamasaha, at pinaglilinis. Sa gabi naman, iginagapos sila sa kanilang tinutulugan. May isa ring pagkakataong nasaksihan niyang pinahihirapan ang mga babae. Pinaghubad at itinali patiwari. Binubuhusan ng tubig ang kanilang mga kamay at paa at pinagtutuosok ang mga ari gamit ang mga kahoy.

Ayon kay Raymond, personal niya ring nasaksihan ang pagsunog kay Mang Merino sa loob ng kampo.

Hulyo 2007 noong ipinadala sila sa bukid ni “Master Caigas”, na ngayon ay nakilalang si Master Sgt. Donald Caigas.

PAGTAKAS AT PAGLALAHAD

Sa loob ng 18 na buwan, palipat-lipat sina Raymond ng kampo. Mula sa Bulacan, umabot sila hanggang sa Pangasinan. Ito na rin ang naging

huling lugar na pananatilihan ng magkapatid bago sila nakatakas. Isa na rin ito sa mga magkakatanggaling argumento ng military at nina Raymond.

Ayon sa military, pinalaya raw nila ang magkapatid, argumentong taliwas sa pahayag ng magkapatid na dinakip at kinulong sila. Nang tanungin kung paano sila nakatakas sa kampo, ani Raymond, “Alam mo, medyo tanga rin ‘yung mga pinagbantay samin e.”

Matapos makatakas, humanap sina Raymond ng mahihingan ng tulong at nakakuha sila nito mula sa Families of Victims of Involuntary Disappearances o FIND.

Ayon kay Raymond, sigurado siya na sangkot si Jovito Palparan, ang dating Heneral ng Militar, kanilang pagkakadakip. Aniya, “Sabi niya [Palparan] hindi raw niya ko kilala at ni hindi niya ko nakita kahit minsan. Pero kapag hindi niya ako kilala, bakit niya sinabi na kilala raw raw niya ‘yung pamilya ko, na NPA ‘yung kapatid ko? Isa na naman uli ito sa mga kasinungalingan ni Palparan.”

Noong ika-26 ng Disyembre 2007, binigyan ng Court of Appeals (CA) ang magkapatid ng Writ of Amparo na nagbibigay ng proteksiyon sa mga biktima ng pandarakip. Tinutugunan ng Amparo ang mga

“HUWAG TAYONG MAGBIBINGI-BINGIHAN AT MAGBULAG-BULAGAN. MAGSALITA TAYO SA MGA NAKIKITA NATING MALI.”

RAYMOND MANALO
ISANG NAGING DESAPARECIDO

kakulangan ng habeas data ukol na rin sa mga extrajudicial killings at enforced disappearances.

Ayon kay Raymond, masaya siya sa pagbibigay ng Writ of Amparo sa kanila subalit para sa kaniya, mabagal talaga ang pag-usad ng kanilang kaso.

Nitong taon rin, tumestigo si Raymond sa Geneva, Switzerland para sa United Nations Committee Against Torture. “Nagbigay ng resolution yung UN na nag-uutos kay GMA na panagutin ‘yung mga nasa likod ng mga sapilitang pagdukot at extrajudicial killings.”

Nang tanungin kung papaano nakaya ni Raymond ang 18 buwang pagpapahirap sa kanila, sinabi niyang, “Ayaw kong mamatay ako na hindi man lang nakikita ng magulang ko ‘yung katawan ko.”

PAG-ASA

Tatlong taon matapos ang pagdakip sa kanila, matatagpuan si Raymond na matikas na nakatayo at aktibong lumalahok sa mga kilusan para sa mga desaparecidos, sa loob man ito ng mga korte o sa ilalim ng araw sa mga kalye. Hawak-hawak ang karatulang sumisigaw para sa mga katulad niyang biglang nawala, patuloy pa rin ang laban ni Raymond. Aniya, “Iniisip ko na ginagawa ko ito para sa ibang hindi nabigyan ng boses at lalo na para sa mga magiging anak ko. Ayoko na lumaki sila tapos isusumbat nila sa akin na wala akong ginawa.”

Ayon kay Raymond, magpapahanggang ngayon, ginugulo pa rin ng military ang kaniyang pamilya sa San Ildefonso.

Sa kabila ng lahat, makikita na pasulong at positibo ang pananaw ni Raymond. Noong ika-20 ng Hunyo, pinakasalan niya si Kristel Alamino na nakilala niya pagkatapos makatakas. Si Kristel ang naging kanlungan ni Raymond sa gitna ng mga bangungot at alanganin. Dagdag ni Raymond, “Ang gusto ko lang naman sana ay magsilbing aral na rin ‘yung buong karanasan ko. Huwag tayong magbibingi-bingihan at magbulag-bulagan. Magsalita tayo sa mga nakikita nating mali.”

Sa kaso ng mga desaparecido at naging biktima ng pagdakip sa bansa, umaasa sila Raymond na huwag tuluyang mabaon ang katotohanan.

Sa kanilang Patuloy na pakikipaglaban, umaasa silang huwag sanang mangyari na maraming mga pangalan ang manatiling mukha na lamang sa mga karatula.

SINASAGWILANG PAKIKIBAKA

**ANG PAMAMASLANG SA MGA
LIDER MAGSASAKANG SINA
KA RENE AT KA FERMIN**

MATANGLAWIN TOMO 34, BLG. 2,
HULYO-AGUSTO, 2009

SULAT NI **HERMUND ROSALES**
MGA KUHA NINA **MICAH RIMANDO** AT
JEROME CHRISTOPHER FLORES 2017

Gabi ng ika-5 ng Hunyo, matapos ang isang inumang nakagawian na ng mga magbubukid bilang pamamahinga mula sa pagsasaka, tumulak pauwi sina Ka Rene, at dalawa pang kasamang sina Elizar at Samson. Sa pagbagtas sa madilim na lugar sa kanilang sakahan sa San Vicente, Sumilao, Bukidnon isang oras bago magpalit-araw, nangyari ang hindi inaasahan.

Habang lulan ng kanilang motorsiklo, maya-maya'y kinatagpo sila ng mga putok ng shotgun na mula sa di-tiyak na bilang ng mga salaring pakay ang pagpatay. Sa kadiliman, hindi ganap na makita nila Ka Rene ang kabuuang anyo ng sumalakay, at marahil tanging ang pinagmumulan ng putok, kanilang mga tinig at lagaslas ng mga paggalaw ang naging gabay nila upang malaman ang posisyon ng isa't isa. Matapos ang unang pagpapaputok, nagwika si Ka Rene ng mga salitang siya palang huling mapakikinggan mula sa kanya: "Tumakas na kayo, may tama ako."

"KAHIT PAGOD, MABABAKAS SA MUKHA AT TINIG NI KA RENE ANG PAGNANASANG MAGBAHAGI NG KARANASAN AT ADHIKAIN..."

MARY ANN P. MANAPAT
DIRECTOR, OSCI-ATENEO

Natapos ang gabing iyon sa pagtatamo ng kabuuang 13 tama ni Ka Rene. Kabilang doon ang tama niya sa puso, na bumawi una sa kaniyang malay, sumunod sa kaniyang buhay, sa gulang na 51. Nagawa namang makaligtas ng dalawang kasamahan ni Ka Rene – si Samson na nagtamo ng dalawang tama sa may paa, at

si Elizar na may tama sa balikat. Sang-ayon sa dalawang kasamahan ni Ka Rene at sa imbestigasyon, nagawa pang makakilos ni Ka Rene ng ilang dipa mula sa unang kinabagsakan, subalit hindi na rin kinayang makatakas nang tuluyan, dulot marahil ng kaniyang sugat na maagang natamo at sa kadiliman ng lugar.

Samantalang itinuring na tagumpay iyon ng planong pananambang, karima-rimarim namang pangyayari iyon para sa panig ng kapamilya at mga kasamahan ni Ka Rene.

TUGON NG PAMILYA AT KASAMAHAN

Nakagawian na ng pamilya ni Renato "Ka Rene" Peñas ang mag-usap-usap ukol sa kanilang mga karanasan, pinagkakaabalahan, pinaniniwalaan at problema. Ayon kay Noland Peñas, panganay na anak ni Ka Rene, walang anomang nabanggit ang kaniyang ama na may nakaaway siya o kung may nagpapabagabag sa kaniya. Kaya naman labis nilang kinabigla ang nangyari.

"Gulat na gulat kami. Ang alam namin, walang personal na nakalaban ang tatay. Ang alam lang namin, siya ay aktibong namumuno at nangangampanya, ang pinakahuli iyong sa Carper (Comprehensive Agrarian Reform Program Extension with Reforms)."

Bukod pa sa pagkabigla, ipinahayag din ni Noland ang pag-aalala nila sa pamilya at ng mga kasamahan. May mga pananakot umanong ipinararating sa kanila na nagpapahiwatig na sila na ang susunod. Aminado silang nag-aalala sila sapagkat hindi nila alam kung sino ang kalaban, kung sino ang pumatay.

Gayunpaman, nagpapatuloy pa rin sina Noland at mga kasamahan sa pagpupulong at pagmamatyag, na nagpapatibay sa kanilang pagsasama. Patuloy sila sa pagsasaka, bagaman limitado ang kanilang paggalaw. "Hindi naman namin maiiwan ang aming sakahan, sapagkat iyon din ang pinagbuwisan ng buhay ng aking ama," pagbibigay-diin ni Noland.

MGA PANININDIGAN

Naganap ang insidente limang araw matapos makauwi ni Ka Rene buhat Maynila dala-dala ang balitang naipasa na sa Kongreso ang Carper. Kaakibat noon ang pag-asang hindi magtatagal, ganap na iyong maisasakatuparan. Isa ang Carper sa mga ipinaglaban ni Ka Rene at ng mga kapuwa niya magsasaka sa Sumilao at kasamahan

sa Pambansang Kilusan ng Samahan ng mga Magsasaka (Pakisama) kung saan siya tumatayong Bise-Presidente noong nabubuhay pa. Sa katunayan, isa sa mga huli niyang mensaheng ipinadala sa text ang “panalo tayo,” na may pagtukkoy sa pagkakapasa sa Carper. Sa kasamaang palad, isang adhikain iyon na hindi na niya ganap pang masisilayan ang pagsasakatuparan.

Isa si Ka Rene sa nanguna sa mga magsasakang naglakad mula Sumilao, Bukidnon papunta sa Malacañang upang mailipat sa kanilang pagmamay-ari ang 144 ektaryang lupain na saklaw ng Comprehensive Agrarian Reform Program (Carp). Siya rin ang tagapag-organisa ng paglalakad para sa 444-ektaryang lupain ng mga magsasakang Banasi. Bukod pa rito, aktibo siyang nakikisangkot sa mga isyu ng mga marhinalisadong sektor ng lipunan kaya naman umani siya ng pagkilala sa nakaraang dalawang taon, at marahil pati ng mga kaaway na siyang taliwas sa kaniyang mga ipinaglalaban. Sa panayam kay Atty. Kaka Bag-ao ng Kaisahan na abogado ng mga magsasakang taga-Sumilao, “Nagsisilbi siyang [Ka Rene] banta sa malalaking korporasyon at mga nagmamay-ari ng malaking lupain sa Mindanao, lalo na’t naipapanalo nila ang kanilang kaso.”

Masasabing may malinaw na tunguhin si Ka Rene para sa ikabubuti ng kaniyang pamilya at mga kasama. “Dito sa amin, karapatan ng mga magsasaka sa pagmamay-ari sa lupain sa ilalim ng agrarian reform law at lalo na iyong sa people’s empowerment, na laging makialam at mapagmatyag sa lipunan, ang kaniyang itinataguyod,” pagbabahagi ni Noland. “Kung ano ang prinsipyo ni tatay, talagang ipinaglalaban niya gaya ng pagiging aktibo niya na hindi gumagamit ng dahas... lagi niyang binabanggit sa akin ang tungkol sa tunay na pagpapakatao... Kung ano ang pulso ng karamihan, iyon ang sinusunod niya.”

Inilalarawan naman ni Mary Ann P. Manapat, director ng Office of Social Concern and Involvement (Osci)-Ateneo, si Ka Rene bilang isang simple at masayahing tao. Aniya, “Kahit pagod, mababakas sa mukha at tinig ni Ka Rene ang pagnanasang magbahagi ng karanasan at adhikain.”

Nagpakita rin si Ka Rene ng interes sa pag-aaral ng batas sa ilalim ng Paralegal Permission Program ayon kay Bog-ao. Pagsisikap iyon sa abot-tanaw ng pagresolba sa mga hidwaan ukol sa mga suliranin sa Sumilao. Ani Bag-ao, alam ni Ka Rene ang batayan ng kanilang karapatan sang-ayon sa batas.

Kaya naman para kay Noland, hindi niya maintindihan kung bakit

sinuklian ng ganoong karahasan ang mapayapang pakikibaka ng ama.

MALABONG PAGRESOLBA

Sa ngayon, sarado na ang kaso ukol sa pagpatay kay Ka Rene. Bagay na ipinagtataka nina Bag-ao, Noland at mga kasamahan. May hinuli lamang umanong suspek ang mga pulis na sinasabing kalaban ni Samson sa kanilang suliranin sa lupang idinudulog niya kay Ka Rene. Itinuturing nang naresolba ang kaso kahit pa walang ibayong imbestigasyon ang naisakatuparan.

“ANG PAGKAMATAY NG ISANG BAYANI GAYA NI KA FERMIN AY NAGPAPASIGA NG SULO, ISANG LIBONG SULO NA LUMILIYAB SA BAWAT ISA SA ATIN SA PAGHAHANAP NG KATARUNGAN...”

DANILO “KA DANING” RAMOS
PANGKALAHATANG KALIHIM, KMP

Ani Bag-ao, “Kuwestiyonable iyong ginawa ng mga pulis kasi pagkatapos nilang puntahan iyong suspek, nagdeklara na agad silang case closed. Nakapagtataka, kasi sobrang bilis ng kanilang imbestigasyon na parang mayroon silang itinatago... Hindi na rin naging interesado ang mga pulis sa ibang facts.” Dagdag pa ni Bag-ao, sa mga mensahe ng pananakot na patuloy na

natatanggap ng mga lider-magsasaka sa Sumilao, nagmumula ang kaisipan na may kinalaman ito sa kanilang pakikibaka sa lupa.

Bunsod sa hindi matanggap na resulta ng imbestigasyon ng lokal na polisyia, nagsasagawa sa kasalukuyan ng kani-kanilang imbestigasyon ang ibang mga grupo gaya ng National Bureau of Investigation (NBI) at Commission on Human Rights (CHR). Nagbuo rin ang pangkat panlipunang sibil at Simbahan ng fact finding mission tungo sa pagtukoy sa mga salarin.

Sa Ateneo, nagpalabas ng kanilang tahasang pagkondena ang Osci sa pagpaslang kay Ka Rene. Para sa tanggapan, hindi isinuko ni Ka Rene ang mabuting pakikipaglaban sa ngalan ng pananampalatayang nakasandal sa hustisya. “Nawa’y magsilbi itong hamon sa mga Atenista na ipagpatuloy ang mga adhikaing ipinaglaban ni Ka Rene,” diin ni Manapat.

ISA PANG KASO NG PAMAMASLANG

“Wa ko magtuo nga ingon ani kapinangga si Papa sa mga tawo... Nagpapasalamat among pamilya sa pakigduyog kanano ug sa mga kaubanan ni Papa sa kasub-anan ug pagpangitag hustisya alang kaniya.”

Ang mga kataga sa itaas ang mensahe ni Fermin Lorico Jr., anak ng pinaslang na si Ka Fermin, 62, isa ring lider-magsasaka. Pagpapasalamat ito sa mga kasamahan ng kaniyang ama sa paghahanap ng hustisya sa nangyaring pamamaslang. Gaya ng nangyari kay Ka Rene, tinambangan din si Ka Fermin nang walang kalaban-laban.

Sa kasong ito, kinilala ng mga saksi ang mga salarin na sinasabing kabilang sa militar. Isang pinuno ng Kahugpongan Alang sa Ugma sa Gagmay’ang Mag-uuma sa Oriental Negros (KAUGMAON), sangay ng Kilusang Mambubukid sa Pilipinas (KMP), aktibong nakikilahok si Ka Fermin sa pagtutol sa Charter change at sa Biofuel Act of 2006. Isa siya sa mga sumusuporta sa pagsusulong ng Genuine Agrarian Reform Bill (Garb). Naglingkod din siyang Lay Minister sa simbahan ng Bayawan sa Negros Oriental.

Para kay Willie Marbella, Pambansang opisyal ng KMP, dekada na ang binilang sa pagsisilbi ni Ka Fermin para sa mga magsasaka.

ANG PANANAMBANG

Sa salaysay ni Ka Willy, nangyari umano ang insidente ng pagpatay kay Ka Fermin matapos ang demonstrasyon ng huli at mga kasamahan sa may harapan ng Unibersidad ng Siliman noong ika-10 ng Hunyo, na kasabay ng malawakang demonstrasyon sa Makati kontra Constitutional Assembly (Con-Ass).

Nang makaalis na sa pinagdausan ng kanilang pagwewelga at naglalakad na sa may San Jose Extension sa lungsod ng Dumaguete ang kanilang pangkat, nagkataong napahiwalay si Ka Fermin sa mga kasama nang bumili siya sa tindahan. Nang mapadistansya mula sa mga kasamahan, pumailanlang sa lugar na iyon ang mga putok na si Ka Fermin ang sinipat.

Hinihinalaang nabibilang sa Intel Operative ng 79th Infantry Battalion ang pumaslang sa kaniya. Nagmula ang hinala ukol sa identidad ng mga salarin sa obserbasyon ng mga kasama ni Ka Fermin. Nakita na umano nila ang mga militar nang nasa demonstrasyon pa

lamang sila. Ayon kay Ka Willy, habang naghahanda umano sina Ka Fermin sa demonstrasyon, kung saan naanyayahan din ang huli bilang tagapagsalita sa programa, nakaantabay lamang ang mga nasabing militar doon at wari isinusulat umano ang kanilang mga pinagsasabi at mga ginagawa.

Sa kasalukuyan, nagsampa na sina Ka Willie at kanilang mga kasamahan ng kaso sa CHR tungo sa paghahanap ng katarungan para kay Ka Fermin.

Para kay Ka Willy, habang pinapatay ang mga magsasaka, lalo silang nagpapatuloy sa kanilang ipinagbabakang layunin, tinatakot man sila at sinasagwilan sa mga layunin.

Sinususugan naman iyon sa winika ng kaniyang kasamahan, sa araw ng kanilang pagbibigay-pugay kay Ka Fermin. Ayon kay Danilo “Ka Daning” Ramos, Pangkalahatang Kalihim ng KMP, “Ang pagkamatay ng isang bayani gaya ni Ka Fermin ay nagpapasiga ng sulo, isang libong sulo na lumiliyab sa bawat isa sa atin sa paghahanap ng katarungan at pagpapatuloy ng pakikibakang kaniyang nasimulan.”

PAGPAPATULOY SA NASIMULAN

Sa kaso nina Ka Rene at Ka Fermin, kabuuang 552 magsasaka na ang napapaslang simula 2001, kung saan 67 doon, mga lider-magsasaka.

Magkaiba man ang sinuportahang batas nina Ka Rene at Ka Fermin sa katangian ng Carper at Garb, iisa naman ang kanilang nilalayon: ang pagpapabuti sa kalagayan ng mga kapuwa magsasaka. Naroon din ang kanilang mga panawagang lumalampas sa usapin ng repormang agraryo.

Isa ang sektor ng mga magsasaka sa mga marhinalisadong sektor sa bansa na masasabing lubos na nangangailangan ng pagbabago sa sistema sa kasalukuyan kung saan hindi sila nabibigyan ng sapat na ikinabubuhay, gayong isa sila sa pangunahing sektor na pinagkukunang-yaman ng bansa.

Hindi pa man nareresolba ang kaso ukol sa kanilang pagkamatay, iisa ang malinaw: Hindi pinaslang at binawian ng buhay sina Ka Rene at Ka Fermin nang walang dahilan. Sa kanilang pagkamatay, higit na napaigting ang kabuluhan ng kanilang ipinaglalaban.

ANG HALIMAW NG BATAAN

MATANGLAWIN TOMO 34, BILANG 1
MAYO-HUNYO, 2009

SULAT NINA ROBEE MARIE ILACAN
AT ROBIN JAMES PEREZ
KUHA NI GENESIS CAMILONG - 2017

HALIMAW NG MORONG, BATAAN. Ito ang taguri sa Bataan Nuclear Power Plant o BNPP, isang plantang nukleyar na itinatag noong panahon ng dating Pangulong Ferdinand Marcos bilang tugon sa nangyaring krisis sa langis.

Halimaw ito kung ituring sapagkat matinding pinsala umano ang idudulot ng planta sa mga Filipino. Ang masama pa nito, mistulang hinukay ng mga Filipino ang sarili nilang libingan dahil napakalaking halaga ang kinuha mula sa pera ng taumbayan para sa pagpapatayo nito.

Sa isang panayam kay Francis Joseph Dela Cruz, Tagapag-ugnay sa Pamublikong Kampanya ng Green Peace South East Asia, isang grupong nangangalaga sa kalikasan, sinabi niyang 21.2 bilyong piso ang ginastos ng mga Filipino para sa pagpapagawa ng BNPP na isang malaking kasayangan sapagkat walang nalikhang anomang kuryente ang planta.

**“MERON NGA AKONG NAISIP NA
[IBANG] IBIG SABIHIN NG BNPP.
PARANG GANITO, BNPP = BUHAY
NAMING PARANG PAPTAYIN.**

CARDING PEREZ
TAGAPAGSALITA, SMMB

Apat na libong depekto umano ang nakita sa BNPP bago pa man ito matapos itatag. Nang mapatalsik si Marcos sa puwesto, napagpasyahan ni dating Pangulong Corazon Aquino noong 1986 na huwag gamitin ang BNPP. Ngayon, 23 taon na ang nakalilipas, pilit binubuhay ng ilang personalidad sa pamahalaan ang naturang halimaw.

PANGANIB

Itinayo ang BNPP upang makalikha ng humigit-kumulang 620-Megawatts na enerhiya. Tumagal ng sampung taon ang konstruksiyon ng planta na natapos noong 1984.

Ganoon na lamang ang pagtutol ng mga Filipino sa BNPP dahil bukod sa mga depekto, maling lugar umano ang kinatatayuan nito.

Sinabi sa pag-aaral ng Internasyonal na Ahensiya sa Enerhiyang Atomiko (IAEA), na malaki ang pagkukulang ng planta sa kalidad ng konstruksiyon, disenyo, at pasilidad pangkaligtasan nito.

Ayon naman sa artikulo ng heyolohistang si Dr. Kelvin Rodolfo na lumabas sa Inquirer.net, dapat pigilan ang pagbuhay sa BNPP sapagkat tinatamaan ng mga lindol ang kinalalagyan nito sa Napot Point, Morong, Bataan.

Bukod dito malapit din ang planta sa Bulkang Natib na may tendensiya pa ring pumutok bagaman hindi aktibo.

Ayon kay Rodolfo, bago pa itatag ang BNPP, napag-alaman nang nagkakaroon ng mga lindol sa Napot Point subalit ipinagpatuloy pa rin ang pagtatayo nito.

Bukod pa rito, wala umanong uranium ore ang PilipinasFilipinas na siyang kinakailangan ng planta upang tumakbo.

Nangangahulugan ito na dapat pang umangkat ng uranium ore mula sa ibang bansa na nagkakahalaga nang Malaki.

PAGBUHAY

Sa pamamagitan ng House Bill bilang 4631, o Rehabilitation, Commissioning and Commercial Operation of the Bataan Nuclear Power Plant, binuksan ni Pangasinan Representative Mark Cojuangco ang isyu ng pagbuhay sa BNPP.

Sa isang pulong na ginanap sa Bacolod City binigyang-diin ni Cojuangco ang kahalagahang maibibigay ng planta pagdating sa elektrisidad na kinokonsumo ng bansa.

Ayon sa mga balita, sinabi ni Cojuangco na, “Ginastusan na rin lamang ng higit ng dalawang bilyong dolyar ang planta, bakit hindi pa ito gamitin

para sa ikabubuti ng bansa? Meron tayong dalawang bilyon [piso] ng basura, bakit hindi natin pakinabangan ang basurang ito.”

Dagdag pa niya, malaki ang posibilidad ng pagkukulang sa suplay ng kuryente sa Luzon sa mga susunod na taon.

Inilahad din umano ni Cojuangco ang maling pagtingin ukol sa diumano’y panganib na dala ng planta. Ginamit niyang halimbawa ang Timog Korea na 25 taon nang gumagamit ng nukleyar na planta kung saan walang kahit isang aksidenteng naitala.

Ayon pa kay Cojuangco, isang malaking katipiran para sa pagkonsumo ng elektrisidad sa bansa ang paggamit ng planta sapagkat maaari itong ituring na alternatibong mapagkukunan ng enerhiya. Aniya, mababa lamang ang halaga ng gagamiting kemikal (hydrogen, uranium at thorium).

Sa pagbuhay sa BNPP, tinatayang \$1 bilyon ang muling gagastusin ng bansa.

Datapwat, hindi sang-ayon ang lahat ng kongresista kay Cojuangco. Upang mapigil ang pagpapatupad ng ipinapanukalang batas ni Cojuangco, gumawa sina Albay Rep. Edcel Lagman, Quezon Rep. Lorenzo Tanada III, at Akbayan party list Representative Risa Hontiveros ng isang panukalang batas na naglalayong pag-aralan muna nang mabuti ang BNPP at tiyakin kung magagawa ngang magamit pa ito na gaya ng sinasabi ni Cojuangco.

Noong nakaraang Marso, inaprubahan ng House of Committee on Appropriations ang badyet na P100 million para sa pag-aaral na isasagawa sa BNPP.

Sa isang pahayag na lumabas, sinasabi ni Lagman na hindi na muling mabubuhay ang BNPP sapagkat tiyak umano na isisiwalat ng pag-aaral na isasagawa ng Kagawaran ng Enerhiya o DOE at National Power Corporation o NPC na marami ngang depekto at panganib ang BNPP.

HINAING

Ayon sa alintuntuning pangkaligtasan ng IAEA, hindi dapat mahalo sa ibang bagay ang basurang nukleyar sapagkat radioactive ito. Nananatili ngayong malaking katanungan kung saan itatapon ang nakalalasong basurang ito.

Ayon kay Rodolfo, naglalabas ang nukleyar na enerhiya ng dumi na siyang nananatili ng ilang libong taon.

Paliwanag ni Carding Perez, tagapagsalita ng Samahan ng mga Magsasaka at Mangingisda ng Bataan o SMMB, “Maaapektuhan din iyan [palayan] kasi kapag napasok ng toxic waste iyong daluyan ng tubig, lagot silang [mga taniman lahat.”

Dagdag niya, buo ang pagtutol ng mga taga-Morong sa pagtatayo ng BNPP hangga’t hindi malinaw ang tiyak na probisyon ng kalinisan ng planta, katatagan ng kalidad at kaligtasan ng mga buhay at ikinabubuhay ng mga residente.

Aniya, “Meron nga akong naisip na [ibang] ibig sabihin ng BNPP. Parang ganito, BNPP=Buhay Naming Parang Papatayin.”

“**BAKIT KA GAGAWA NG SULIRANIN
NGAYON UPANG PROBLEMAHIN
MO KINABUKASAN? O ANG MAS
MAGANDANG TANONG, BAKIT
KA PA GAGAWA NG ISANG MAS
MASIDHING PROBLEMA?”**

FRANCIS JOSEPH DELA CRUZ
TAGAPAG-UGNAY, GREEN PEACE SOUTH EAST ASIA

Ayon kay Dela Cruz, makabubuti ang pagtuon sa renewable energy na gaya ng solar energy, na mas kakikitaan ng benepisyo pagdating sa usapin ng konserbasyon.

Aniya, “Kung tumataas naman ang kuryente mo, ang dapat gawin ay ang magtipid o mas maging epektibo hindi [ang magparami] pa lalo ng kuryente.”

PERANG NAGING BASURA

Ayon kay Dela Cruz, kung maisasakatuparan ang pagbuhay sa BNPP, babayaran ng mga Filipino ang hinihinging pera ng gobyerno ngunit dalawang taon pa ang hihintayin bago mapakinabangan ang planta dahil kailangan pa ng “warm-up.” Kung utang naman umano ang pamahalaan, ilang henerasyon na naman ng mga Filipino ang magdurusa sa pagbabayad ng nasabing utang.

Kataka-taka rin umano ang pagiging hindi malinaw ng panukalang batas hinggil sa tiyak na paggagamitan ng perang hinihingi. Hindi rind aw nabibigyang linaw kung sino ang mamamahala sa pera at sa plantang diumano’y bubuhay sa Filipinas.

Aniya, “Parang humihingi ka ng isang libo sa nanay mo tapos kapag tinanong [kung saan mo gagamitin] ang sasabihin mo mapapunta iyan sa mabuti. Hindi ka bibigyan ng pera hindi ba?”

BAKIT PA?

Ipinaglalaban nila Dela Cruz na sa oras na patakbuhan ang plantang nukleyar, walang katiyakan at kaligtasang panghahawakan ang PilipinasFilipinas lalo na’t hindi lamang ang planta ang sagot sa problema ng enerhiya sa bansa.

Aniya, “Bakit ka gagawa ng suliranin ngayon upang problemahin mo kinabukasan? O ang mas magandang tanong, bakit ka pa gagawa ng isang mas masidhing problema?”

PINABAYAANG PAGKATAO

MATANGLAWIN TOMO 33, BILANG 5

SULAT NINA **TRACIE LORENZO** AT **KARLO ABRIL**
KUHA NI **GEELA GARCIA** - 2017

Ika-28 ng Nobyembre taong 2008 nang nabigyan ng hustisya ang kaso ng apat na batang babaeng pinilit magbenta ng laman sa isang bar sa Albay. Isang milyong piso at 20 taong pagkakabilanggo ang ipinataw na kaparusahan sa mga nagkasala.

Nagmula sa Paranaque at Taguig ang mga biktima na may gulang 14-16. Pinangakuan umano sila ng may-ari at kahera ng bar ng disentang trabaho subalit hindi ito ang nangyari. Nailigtas ang mga nasabing babae noong Pebrero 2007.

Ani Atty. Carmela Andal-Castro, puno ng Opisina ng IJM sa Maynila, nailigtas ang mga nasabing biktima matapos tumawag ang isa sa mga ito sa palabas sa QTV

“HINDI MAGTATAGAL ANG MGA NEGOSYONG GANYAN KUNG WALANG NAGPOPROTEKTA.

ATTY. CARMELA ANDAL-PEREZ
ABOGADO, IJM

na “Draw the Line.” Agaran namang tinugunan ang kanilang hinaing at nailigtas ang mga ito ng National Bureau of Investigations (NBI).

Ilan lamang ang mga biktima ng ito sa hindi malamang bilang ng mga batang ginagawang kalakal sa Filipinas. Ang International Justice Mission (IJM).

ANG MISYON

Ang IJM ay isang pandaigdigang organisasyon na naglalayong itaguyod ang mga karapatang pantao. Matatagpuan ang kanilang punong himpilan sa

Washington, D.C., samantalang mayroon silang 14 na sangay sa Timog Asya, Timong-silangang Asya, Latin America, at Aprika.

Ayon kay Castro, binubuo sila ng mga abogado, social worker, after-care worker, imbestigador at support staff.

Dagdag niya, may kalayaang pumili ang kanilang mga sangay ng partikular na isyung nais nilang tutukan depende sa kung ano ang pinakanangailangan ng pansin.

Sa kaso nina Castro, pinili nila ang mga batang inaabusado. Ani Castro sa Ingles, “Ang aming misyon ay iligtas ang mga biktima ng kawalan ng katarungan at magtrabaho tungo sa kanilang paggaling at siguruhin na kumikilos ang hustisya para sa mahihirap.”

Nagsasagawa ang IJM ng mga undercover at raid-and-rescue operation kasama ang mga ahensiya ng pamahalaan katulad ng National Bureau of Investigation. Matapos nito, ipinaglalaban ng kanilang mga abogado ang mga kaso sa korte sa pamamagitan ng Republic Act 9208 o ang tinatawag na Anti-trafficking in Persons Act.

Habang inilalaban ang mga kaso, inaalagaan ng mga social worker ang mga biktima. Tinutulungan nila ang mga ito na maibalik ang dating buhay at muling makapiling ang kanilang mga pamilya.

Katulong ng IJM sa pagsusulong ng karapatan ng mga kabataan ang iba pang mga departamento ng pamahalaan na gaya ng Department of Social Welfare and Development (DSWD) at Department of Labor and Employment (DOLE), at mga Non-government Organizations (NGO) na gaya ng Visayan Forum.

IBA TALAGA ANG PINOY

Dati rati, kilala ang Filipinas para sa likas na kagandahan at yaman nito. Datapwat sa paglipas ng panahon, nag-iba na rin ang pagkakakilanlan sa bansa. Ang dating pambato ng karagatang Pasipiko ay kilala na sa buong mundo dahil sa lala ng kahirapan at pagkatalamak ng krimen dito.

Ayon sa isang ulat ng Consortium Against Trafficking of Children and Women for Sexual Exploitation (Catch-Wise) noong 2005, ikaapat ang Filipinas sa siyam na bansa na may pinakamatitinding kaso ng child-trafficking para sa prostitusyon.

Bukod sa pagkakaroon ng 60,000-100,000 na biktima ng child-trafficking, sa Filipinas din dinadala at idinadaan ang mga biktima ng trafficking mula sa ibang bansa.

Nakapagtataka na ganito ang kasalikuyang estado ng child-trafficking sa bansa gayong marami nang batas laban sa ganitong ilegal na kalakalan.

Nariryan ang Republic Act No. 7208 at 9208 na nagsasabing “bata” ang sinomang mas mababa sa 18 taong gulang.

Sinasabi ng RA 7208 o ang Special Protection of Children Against Abuse, Exploitation and Discrimination Act na mapaparusahan ng reclusion temporal (anim hanggang 12 taong pagkakabilanggo) o reclusion perpetua (20 hanggang 40 taong pagkakakulong) ang lahat ng taong mapapatunayang nagkasala sa kaso ng child-trafficking.

Ayon naman sa RA 9208 o Anti-Trafficking in Persons Act of 2003, kinakailangan magbayad ng mula sa 1,000,000 piso hanggang 5,000,000 piso ang sinomang mapapatunayang nagkasala.

Kung sa establisyamento ang napatunayang gumagawa ng mga ilegal na operasyon, agad-agad itong ipasasara. Ipapataw ang sitensiya sa may-ari, at hindi siya kailanman makapagpatayo ng parehong establisyamento kahit iba pa ang pangalan.

Agad namang palalayasin sa bansa at hindi na makababalik muli ang sinomang dayuhang lumabag sa batas na ito.

At alinsunod nga sa RA 9208, pinarurusahan ang may-ari at kahera ng bar sa Albay na nanloko sa apat na babaeng menor de edad.

GABUNDOK

Naipasa ang RA 9208 noong 2003. Sa tagal nang inilagi nito, nakalulungkot isipin na 13 kaso pa lamang ang nahahatulang guilty, ang kaso sa Albay bilang ika-13.

Ayon kay Castro, aminado sila na sadyang mabagal ang proseso ng paglilitis. Subalit kumpara umano sa ibang

“**ANG AMING MISYON AY ILIGTAS ANG MGA BIKTIMA NG KAWALAN NG KATARUNGAN... AT SIGURUHIN NA KUMIKILOS ANG HUSTISYA PARA SA MAHIHIRAP.”**

ATTY. CARMELA ANDAL-PEREZ
ABOGADO, IJM

mga kaso, mabilis na ang nangyaring paglilitis sa ika-13 kumbiksyon na nagtagal na mahigit sa isang taon.

Aniya, maraming salik na nakatulong sa pagpapabilis ng paglilitis. Una na rito ang pagiging bukas at matulungin ng mga biktima.

“Hindi talaga madaling humarap sa laban sa mga

nagsasamantala sa iyo. [Pero], nakahanda silang [mga biktima] sabihin ang katotohanan at hindi sila nahiya kung ano ang talagang nangyari dahil gusto nila ng hustiya at ayaw nilang may magaya sa kanila,” ani Castro.

Bukod dito, sinabi rin ni Castro na nakatulong ang mabilis na pagdedesiyon ng korte (may isang beses umano kung saan inabot ng apat na tao ang kasong kanilang ipinaglalaman dahil paiba-iba ang hukom na humahawak ng kaso), at ang epektibong pangangalagang ibingay sa mga biktima ng mga NGO.

Ani Castro, sa kasalukuyan, kapiling nang muli ng mga biktima ang kanilang mga pamilya.

PATULOY NA UMAASA

Bagaman may mga batas laban sa child-trafficking, sinabi ni Castro na hindi pa rin ito sapat sapagkat hindi naman alam ng lahat ng tao, higit lalo ng mga posibleng biktima, ang pasikot-sikot na ilegal na gawaing ito. Bukod sa pagiging bata at inosente, galing ang mga biktima, ang pasikot-sikot sa ilegal na gawaing ito. Bukod sa pagiging bata at inosente, galing ang mga biktima sa mahihirap na pamilya kung kaya’t hindi maiwasang paniwalaan ang anomang ipinangako sa kanilang mag-aangat ang kanilang buhay.

Isa pang problemang kinahaharap ng grupong gaya ng IJM ang pagpoprotekta ng mga “malalaking tao” o politiko sa mga sindikato.

Ani Castro, “Hindi [naman] magtatagal ang mga negosyong ganyan kung walang nagpoprotekta. Ilang beses na naming silang nakaharap at ginagamit talaga nila ang kanilang impluwensiya.” Sa huli, idinidiin ni Castro ang katauhan ng mga nasasangkot sa mga kaso ng illegal trafficking, na sila’y tao rin na hindi dapat pagsamantalahan ang pagnanais na magkaroon ng magandang buhay.

Hindi rin umano tamaa na bumaba ang tingin ng lipunan sa mga nagiging biktima lalo’t higit dahil sila ay bata pa.

Pagdating sa problemang ito, kailangang lagpasan ang pagtingin dito bilang problema ng pamahalaan o ng mga NGO lamang. Dapat makita na isa itong suliranin ng buong lipunan at na dapat makisangkot ang lahat upang labanan ang ganitong uri ng paglabag sa mga karapatang pantao.

REHAS

MATANGLAWIN TOMO 33, BILANG 7
MARSO-ABRIL, 2009

SULAT NINA **KAREN BRILLANTES**
AT **VICTORIA CAMILLE TULAD**
MGA KUHA NI **NEIL VILDAD** - 2017

Labing-apat na beses nagpabalik-balik si Emilio Benitez, 30 taong gulang sa Manila City Jail dahil sa pagnanakaw, Noong 2004, tuluyansiyang ikinulong sa National Bilibid Prison (NBP) ngunit pinalaya rin matapos ang apat na taon.

Kaiba kay Benitez, hinihintay pa rin ni Romeo Lombo, 48 taong gulang, ang araw niya ng kaniyang paglaya.

“Nakapatay ako,” ang sambit ni Lombo. “Hindi ko talaga sinasadya pero biglaang nagdilim ang paningin ko sa sinabi ng ninong ko at nahawakan ko ang itak.”

“...SA HALIP NA MAGING MAPANGWASTO, NAGSISILBI NA LANG IMBAKAN NG MGA DAPAT NA MAGDUSA’ ANG BILIBID.”

Kinasuhan si Lombo ng double homicide noong 1996. Sinintensiyahan siyang mabilanggo nang dalawang bilang—walong taon at 12 taon. Taong 2008 ang pinakamababang taon na pagbabayaran niya at 2014 ang pinakamataas. Sa ngayon, hinihintay niyang payagan ang kaniyang apila na mabigyan ng parole.

Tinatantiyang nasa 17,000 ang bilang ng mga nabilanggo sa NBP. Patuloy na nadadagdagan ang kanilang bilang, at hindi nagbabago ang kanilang kalagayan.

BILIBID: ISANG PAGPAPAKILALA

Higit na kilala ang NBP sa tawag na Bilibid. Ito ang national penitentiary ng Filipinas. Dito ikinukulong iyong mga nahatulan nang nagkasala ng hukuman.

Nahahati ang Bilibid sa tatlong compound kung saan nakukulong ang mga bilanggo ayon sa bigat ng kanilang kaso—maximum, medium, at minimum.

Dinadala sa maximum security compound ang may pinakamabigat na kaso tulad ng pagpatay at panggagahasa—ang kasong ayon kina Lombo, ay kinokondena nilang mismong mga bilanggo. Karaniwang 10 taon hanggang panghabambuhay na pagkabilanggo ang sintensiya sa kanila.

Mistulang maliit na barangay ang maximum dahil mayroon itong talipapa, mga simbahan para sa iba’t ibang relihiyon, ospital. Tindahan ng mga produkto ng mga bilanggo na gaya ng mga painting, at mga dormitory para sa iba’t ibang gang.

Sa kabilang dako, sa medium dinadala ang mga may sentensiya ng lima hanggang 10 taon. Kadalasang kaso rito ang pagnanakaw. Mayroon ditong isang kuwarto kung saan maaaring tumawag o magpa-text ang mga bilanggo sa mga kamag-anak.

Sa minimum naman nararanasan ng mga bilanggo ang higit na kalayaan. Sapagkat magagaan ang mga kaso o malapit nang makalaya ang mga bilanggo rito, maaari silang mag-ikot sa paligid ng Bilibid at tumira pa kasama ang pamilya kung doon sila nakatira sa NBP compound.

Ngunit, bago mapunta sa isa sa mga nasabing compound, kinakailangang dumaan ng nahatulan sa Reception and Diagnostic Center (RDC) ng Bilibid, para sa mga pagsusuring pisikal at sikolohikal.

Mahirap umano ang buhay sa loob. Maraming mga pangangailangan ng mga bilanggo ang hindi natutugunan.

Bagaman may ospital, ayon sa ilang mga preso, kulang naman ang mga gamot. Ani Benitez, “Minsan nagkakasakit ako, nagtatae, nilalagnat, at nagsusuka. Wala akong ininom na gamot... May basbas lang na dasal. Mayroon na ring inatake dito. Marami nang namamatay.”

Upang mapagdaanan ang mga paghihitap sa loob, umaasa ang mga bilanggo sa kapuwa nila bilanggo, at kadalasan, sa mga gang na kinabibilangan.

Ayon sa mga preso, may 12 gang sa loob na nakadepende sa probinsiyang kani-kanilang pinagmulan. Isang halimbawa rito ang G.I. o Genuine Ilocano. Ayon kina Lombo, bagaman may mga pagkakatang nagkakaaway ang mga gang, hindi na ito ganoon kadalas.

Ngunit hindi ganito ang kaso para sa lahat ng bilanggo. Ayon kay Lombo, ang mayayamang preso ang mas madali pa rin ang buhay, Isang halimbawa nito ang kaso ng dating Kongresman na si Romeo Jalosjos na nakulong sa kasong panggagahasa at napalaya na kamakailan lamang. SINasabing nakaranas siya ng espesyal na pagtrato sa loob ng kulungan.

BUHAY-PRESO

“Masayang malungkot sa loob,” ani Benitez. “Masaya kapag may dalaw ka. Pero malungkot kapag walang nakakaalala.”

Sa kaso ng maraming bilanggo, nawalan sila ng dalaw nang “mangibang-bahay” ang kanilang mga asawa, na nangyari kay Benitez. Marami ring sadya nang kinalimutan ng kanilang mga pamilya.

Ngunit kaiba sa karaniwang akala, hindi umano ganoon kasama ang buhay sa Bilibid. “Sa City Jail, hindi ka pa sentensiyado dama mo bilanggo ka na. Dito sa Bilibid okay naman. Puwede kang lumaboy at hindi nakakulong lang sa selda. Mababait din ang mga opisyal dito,” ani Benitez.

Para sa iba, idinadaan na lamang nila ang lahat sa dasal. Ito ang kadalasang pinagkukuhanan ng lakas ng mga bilanggo. Sa oras na wala nang ibang makakapitan, muling maniniwala sa Diyos ang mga dating tumalikod sa Kaniya.

Ani Lombo, “Napakahirap mag-isip kung kailan ka lalaya. Maiisip mo ang pamilya mo. Malungkot. Pero wala na akong magagawa.”

BAKIT PINAGKAKAITAN

Bagaman maaaring bilanggo ang nagsasabing maayos ang kondisyon nila sa bilanguan, higit na marami ang pinasisinungalingan ito. Sa kabila ng mga rasyon nila ng pagkain at maayos na pagtrato ng karamihan sa empleyado ng Bureau of Correction (BuCor), ang ahensiya ng gobyerno na namamahala sa Bilibid, malayo pa rin sa

pagiging makatao ang pagtrato sa kanila kung susuriin ang kalagayan nila.

Ayon kay Dr. Liza Lim, guro ng Kagawaran ng Sosyolohiya at Antropolohiya at Direktor ng Instityut ng Panlipunang Kaayusan (ISO), hindi sapat kung natutugunan man, ang mga pangunahing pangangailangan ng mga bilanggo sapagkat ang bilangguhan ang huli sa mga prayoridad ng gobyerno. “Sila ang huling prayoridad dahil ang pag-iisip ng tao, bilanggo ka nga e, kailangan mong magdusa.”

“HINDI NA UMANO GUSTONG PAG-USAPAN NG MGA TAO ANG KRIMINALIDAD SAPAGKAT ARAW-ARAW NANG NABABALITAAN ITO.”

Patunay ng pahayag ni Lim ang maliit na badyet na inilalaan ng gobyerno para sa BuCor. Diumano humigit kumulang P39 lamang ang nakalaan para sa bawat bilanggo sa loob ng isang araw.

Ngunit manipestasyon lang daw ito ng mas malaking kakulangan ng bansa.

Idinagdag ni Lim na natural lamang na unahin ng gobyerno ang mga mamamayang sumusunod sa batas kaysa mga lumalabag nito, na tiyak umanong sasang-ayunan ng lahat. Kung mangyari mang bigyan ang mga bilanggo ng higit na magandang buhay sa loob, tiyak naman dawn a magreklamo ang nasa malayang lipunan.

Isa pa sa umanong indikasyon ng pagwawalang-bahala sa mga bilanggo ang mabagal na proseso ng paglalakad ng mga dokumento o sa mga kaso lalo

na ng mga napagbintangan lamang. Marami diumano ang mga nakulong dahil idinawit lamang sa kaso. Isa na rito si Mang Kaloy*.

Ayon sa salaysay ng asawa ni Mang Kaloy, napagbintangan lamang ang huli na pumatay sa kaibigan nila dahil siya ang nadatnan sa lugar na pinangyarihan ng pamamaril. Dahil wala nang ibang nakita sa lugar, siya na lamang ang hinuli. Bagaman hindi sapat and ebidensiya at walang saksi, nadiin pa rin sa krimen si Mang Kaloy. Binalewala rin ng korte ang negatibong resulta ng paraffin test na hindi siya ang nagpapatok ng barrel.

Ani Lim, hindi naman daw mabago ang ganitong Sistema dahil na rin sa kawalan ng interes ng mga tao sa usaping ito. Hindi na umano gustong pag-usapan ng mga tao ang kriminalidad sapagkat araw-araw nang mababalitaan ito. Dagdag niya, tulad ang usaping ito ng krimen na hindi gustong kasangkutan ng mga tao.

ATENEO LEX

Isang organisasyon na nagpapahalaga sa nakalilimutang sector na ito ang Ateneo Lex. Idinaraos ng Lex taon-taon ang Balik-Laya Prison Service, isang proyektong nais ipaunawa sa mga Atenista ang buhay bilanguan.

Ayon sa Pangulo ng Lex na si Paul Mayuyu (IV BS ME), “Kapag nagpunta ka doon sa Bilibid, doon talaga masisira iyong isteryotipo mo tungkol sa preso na nakikita mo sa mga pelikula. Mapagtatanto mon a para lang siyang ordinaryong komunidad na may bahay, palengke, etc.”

“Mayroon kaming mga student volunteer na naghohold ng workshop na ang tuon ay business development. Tinuturuan naming sila [mga bilanggo] kung paano magpatakbo ng negosyo nila. May mga

volunteer kami na nagtuturo ng management, spiritual formation, finance, at accounting. May pakikipagtulungan din sa Entablado at Literary Society para turuan sila [mga bilanggo] ng pag-arte at pagsulat.”

“Nagdedesign [din] iyong mga taga-Bilibid ng mg gown. Nang Makita naming sa TV Patrol, hiniram namin iyong mga gown, dinala namin dito [sa Ateneo] tapos pinag-model bnamin iyong mga Lex members,” dagdag ni Mayuyu.

Bahagi sana ng proyekto ng Lex ang dalhin ang ilang mga taga-NBP sa Ateneo noong Disyembre subalit hindi ito nagawa. “Kailangan pa raw namin ng mas mahabang panahon para maging handa ang komunidad ng Ateneo.” Hindi rin umano pumayag ang administrasyon ng NBP.

Sa huli, sinabi ni Mayuyu na mahalaga ang kanilang ginagawa dahil, “Uunlad lang ang buong bansa kung uunlad din ang mga nasa mababang nibel ng lipunan. Dahil hindi lang sila mahirap, napagkakaitan pa sila ng karapatan.”

SA KABILA NG LAHAT

Dahil sa pagkakasala nila, tila tuluyan nang itinatakwil ng lipunan ang mga bilanggo. Hindi na tuloy binibigyang halaga maging ang mga pinakasimpleng rekisito ng buhay-tao. Bunga nito, sa halip na maging mapangwasto, nagsisilbi na lamang imbakan ng mga “dapat magdusa” ang Bilibid.

Higit na mahirap ang buhay sa loob para sa mga walang pera sapagkat hindi nila kayang depensahan ang kanilang sarili. Ganito nga ang kaso para sa mga napagbintangan lamang gaya ni Mang Kaloy.

Sa paglabas ng Bilibid, hindi pa rin tiyak ang kinabukasan ng mga nakalaya dahil madungis na ang tingin sa kanila ng lipunan. Subalit, mukhang tanggap na rin ng mga bilanggo ang ganitong sitwasyon sapagkat sa tinagal-tagal na nila sa Bilibid, wala pa ring nagbabago. Maraming mga preso ang naniniwala na, “Ang bilangguan naman ay para lang sa mahihirap.”

*itinago ang tunay na pangalan

SINIIL AT SINAMANTALA

MGA KUWENTO NG SEKSUWAL NA
PANGAABUSO SA MGA BATA SA FILIPINAS

MATANGLAWIN TOMO 33, BILANG 4
DISYEMBRE-ENERO, 2008

SULAT NINA **TRESA VALENTON** AT **NESS ROQUE**
MGA KUHA NI **GEELA GARCIA** - 2017

Ayon kay Aileen Sison, resident psychologist ng Create Responsive Infants by Sharing Foundation (Cribs), isang institusyong nangangalaga sa mga batay may gulang 17 pababa, “Ang seksuwal na pang-aabuso, sa kasamang palad, ay hindi na bihira. Nangyayari ito kahit saan, sa kahit anong uri ng lipunan. Sa mga pribadong paaralan, [at] sa mayayamang pamilya, na higit na guwardiyado, kasi kailanga nilang isikreto iyon.”

Sa tala ng Cribs, ang pinakabatang kaso ng pang-aabuso ay tatlong taong gulang. Madalas pa umano, sariling ama, lolo, tito o kapitbahay ang nang-aabuso sa bata.

“ANG SEKSUWAL NA PANG-AABUSO, SA KASAMAANG PALAD, AY HINDI BIHIRA. NANGYAYARI ITO KAHIT SAAN, SA KAHIT ANONG URI NG LIPUNAN.

AILEE SISON
PSYCHOLOGIST, CRIBS

Nakalulungkot umanong madalas na kamag-anak ng mga bata ang nang-aabuso sa kanila kung kaya’t nawawala ang kanilang konsepto ng pagtitiwala sa napakamurang edad pa lamang.

Sa libong “The Path to Healing” nina Sison at Honey Carandang, isang klinikal na sikologo, isa sa kanilang nakikitang dahilan ng pagpapatuloy ng pang-aabusong seksuwal ang kawalan ng komunikasyon at ugnayan - pisikal o emosyonal man - ng batang babae sa kanyang

ina. Kadalasa kasing hindi agad naniniwala ang mga ina [na hindi malapit sa kanilang anak] sa takot na maaring hiwalayan sila ng kabiyaik o kinakasama.

Dahil dito, isa umano ang pang-aabusong seksuwal sa pinakamahihirap at pinakamatagal na gamutin. Ani Sison, “Pakiramdam ng [mga batang inaabusong] na nababoy sila at nagiging mahina.”

HIGIT NA DELIKADONG PANG-AABUSO

Ayon kina Sison, isa sa mga maling akala ng mga tao ay ang pag-iisip na nangyayari lamang ang mga seksuwal na pang-aabuso sa mga nasa mababang uri ng lipunan o sa mahihirap. Sa katunayana, naniniwala si Maritona Labajo, ehekutibong direktor ng Cribs, na parehas lamang ang dami ng seksuwal na pang-aabuso na nagaganap sa mayayaman at mahihirap. Higit na tahimik lamang, kaya’t maituturing na higit na delikado pa nga, ang seksuwal na pang-aabusong nagaganap sa mga nasa mataas na antas ng lipunan.

Ayon kay Labajo, hindi lamang lantad ang mga seksuwal na pang-aabusong ito sapagkat may takot na masira ang pangalan ng mayamang pamilya. Maging ang mismong biktima umano ay takot din na amining nagahasa siya sapagkat nakikitang may kaakibat itong mantsa sa kanyang pangalan.

Tinatawag itong “social sanctions,” o ang negatibong tugon ng lipunang kinabibilangan sa mismong nanggahasa at nagahasa. Sa talaan ng Cribs, isa sa mga batang kanilang kinakalinga ay naabusong isang opisyal ng gobyerno.

Isa pa umanong halimbawa ng nagaganap na seksuwal na pang-aabusong maaaring nangyayari maging sa mga nakaaangat sa buhay ang sa pagitan ng magkasintahan. Matatawag na seksuwal na pang-aabuso kung gagamitin ng lalaki ang kanyang awtoridad at lakas upang pilitin ang kanyang kasintahan. Sa ganitong pagkakaton, maaaring hindi maisipan ng babae na magsumbong sapagkat hindi niya maiisip na naabusong pala siya.

Sa ganitong lagay, masasabing malaking problema pa rin ang kakulangan ng pagpapakalat ng impormasyon. Hindi pa rin umano ganoong kalinaw kung ano nga ba ang depinisyon ng seksuwal na pang-aabuso. Ayon sa Cribs, matatawag nang seksuwal na pang-aabuso ang paggamit ng isang tao ng awtoridad, lakas at dahas upang igiit ang kanyang seksuwal na kagustuhan.

MGA ITINAGONG KUWENTO

Iba-iba umano ang mga uri ng kaso ng pang-aabuso. May ilang biktimgang lalong nahihirapang magsalita kapag nasa hukuman dahil masiki doon at parang katabi na lamang nila halos ang nang-aabuso sa kanila. Mayila namang talagang nais nang makaahon sa naganap sa kanila kaya tulad ng ibang umaalis na sa Cribs, ay nakapag-aaral, at nakapagtatrabaho pa.

Kapansin-pansin umano sa mga batang inabuso ang pagiging manhid at/o tulala, at ang pagkakaroon ng bangungot. Isa ring manipistasyo nito ang waring hindi tamang ekspresyon sa kanilang mukha kapag inilalahad ang nangyari sa kanila.

Minsan, hindi umano maikuwento ng mga bata ang pang-aabusong kanilang pinagdaanan kung kaya idinaraan nila sa pagguhit ang kanilang karanasan at nararamdaman.

Kung minsan naman, pinipilit nilang kalimutan at itinatanggi ang nangyari. May isang kasong nahawakan si Sison kung saan ipinagtapat lamang ng biktima ang naging pang-aabuso sa kanya ng kanyang kapitbahay sa gulang niyang 16 noong siya ay 80 taong gulang na.

Maaari rin umanong makaapekto ito sa mga susunod na pakikipagrelasyon. May ibang biktimgang nakalimutan na iyong pang-aabuso sa kanila subalit kapag nagkaroon ng nobyo, bumabalik ang alaala ng pang-aabuso. Nakalulungkot din umano na dalawang sukdulan ang nagiging reaksiyon ng mga naaabusong. Maaaring masyado silang namamangha sa kalalakihan o maaaring sobra ang takot nila sa mga ito.

Sa kaso naman umano ng inaabusong kalalakihan, nakikitang epekto ni Sison ang tinatawag na gender identity o ang pagkakilanlan sa kasarian. “Naitatanong nila sa sarili kung nagiging bakla ba sila dahil umaabuso ay madalas na lalaki rin.” Iba umano ang “flavor” o ang proseso ng seksuwal na pang-aabuso sa lalaki, “parang ‘tatay’ ang dating kasi gusto nila iyong manonood ng sine o kakain sa labas,” wika ni Sison.

Ayon kay Sison, ang pinakatumatak na kaso ng seksuwal na pang-aabuso sa kanya ay iyong ukol sa isang batang babae na lumaki sa probinsya kasama ang kanyang lolo at lola. Nang magkaisip na

ang bata, kinuha umano siya pabalik ng Maynila ng kanyang mga magulang. Doon nagsimula ang panghahalay sa kanya ng sariling ama. Ang masakit doon, habang dinidinig ang kaso sa korte at nakakulong ang tatay ng bata, ginagamit ng ina ang nakababatang kapatid ng biktima upang maawa ang inabuso sa kanyang ama. Nagkakasakit na umano ang kapatid dahil sa ginagawa ng batang babae sa ama niya.

Datapwat sinabi ni Sison na basta maramdaman ng biktima na may handang sumuporta sa kanya, kamag-anak man o hindi, lalong lumalakas ang kanilang loob na ipaglaban ang kanilang karapatan.

PAGIGING IGNORANTE

Ang kawalan ng impormasyon ng mga bata, ng kanilang mga ina at kasambahay tungkol sa seksuwal na pang-aabuso, ang itinuturong dahilan sa patuloy na pagdami ng kaso ng mga batang inaabusong.

Ayon kina Sison, may isang pagkakataon na sa loob ng halos pitong taon, iniwan ng nanay ang kanyang anak sa kapitbahay tuwing siya ay papasok sa trabaho. Sa loob ng pitong taong ito, ginagahasa ng kapitbahay ang bata at pagkatapos ay inaabuta ng P20. Sa murang edad ng bata, iniisip niya na ayos lamang ang ginagawa sa kanya ng kanilang kapitbahay sapagkat nakakukuha pa siya ng pangmeryenda. Nalaman na lamang niyang mali pala ang ginagawa sa kanya nang makita niyang pumalag ang kanyang ate nang subukin itong gahasain ng kapitbahay.

Ngunit mahirap din ang pagpapalaganp ng impormasyon tungkol sa seksuwal na pang-aabuso. Marami ang nagtatanong kung hanggang saan ba ang kailangan, dapat at maaaring malaman ng isang bata tungkol sa seksuwal na pang-aabuso.

Noong panahon ng kasikatan ng Batibot, isang pambatang programa sa telebisyon, sa isang bahagi ng palabas nito kung saan babasahi ni Kuya Bodjie ang isang kuwentong pambata, ay pinili niyang basahin ang “Ang Batang Ayaw Gumising” ni Rene O. Villanueva.

Tumutukoy ito sa kuwento ng isang batang babaeng ayaw nang gumising sapagkat nakaranas siya ng seksuwal na pang-aabuso mula sa kanyang kamag-anak. Kinumisyon ng United Nations Children’s Fund (UNICEF) si Villanueva at iba pang manunulat upang sumulat ng sampung librong pambata na pinapaksa ang karapatan ng mga bata.

Inilathala ang mga ito ng Adarna Publishing House at ipinamigay nang libre. Nakatanggap ng maraming negatibong komento ang nasabing serye ng palabas. Marami sa mga magulang ang nagsabing hindi dapat binabasa ang ganoong mga kuwento sa isang programa na napapanood ng buong bansa. Gayunpaman, marami ring mga magulang ang nagbigay-pugay sa Batibot sa kanilang katapangang talakayin ang nasabing isyu.

Ipinagtanggol naman ni Rina David, isang kolumnista para sa Philippine Daily Inquirer, ang nasabing palabas sa pagsasabing “Sa tinginko naman, dapat malaman ng mga bata ang tungkol sa seksuwal na pang-aabuso. Realidad iyon. Noon kasi, maraming bawal. Bawal daw pag-usapan. [Para sa akin] maiintindihan ng bata iyon. Kailangan lang iakma kung papaano mo siya isusulat. Saka kasi, hindi naman lahat ng karanasan ng bata ay masaya. Magandang ipaalam sa mga bata ang ibang klaseng karanasan upang maging mulat sila rito.”

Bagaman maraming ahensya na tumutulong sa mga biktima ng seksuwal na pang-aabuso gaya ng Cribs, Tahanan g Sta. Luisa,

Women’s Crisis Center, at Mary’s House, nananatiling suliranin kung papaano imumulat ang mata ng lipunan sa pang-aabusong nangyayari sa mga bata.

ANG LIHIM NI LEA

Isa nga sa mga paraang nakikita upang mapalaganap ang impormasyon tungkol sa seksuwal na pang-aabuso ay sa pamamagitan ng mga kuwento.

Disyembre ng nakaraang taon nang maglabas ang Adarna Publishing House ng isang librong kinumisyon ng Soroptimist International, isang sibikong pangkat sa Baguio na naglalayong isulong ang karapatan ng kababaihan at itaas ang kanilang antas sa lipunan. Ang librong pambata ay “Ang Lihim ni Lea” na isinulat ni Augie Rivera. Bahagi sa kinikita sa pagbenta ng libro ay napupunta sa nasabing institusyon upang pondohan ang ilan sa kanilang mga proyektong tulad ng programang pangkabuhayan, iskolarsip, at mga misyong medikal.

Masasabing karaniang kuwentong pambata ang Ang Lihim ni Lea. Guhit ni Ghani Madueno ang pabalat nitong batang babae na tumatagos sa isang kulay lilang pinto. Kung ihahanay sa ibang mga librong pambata ng Adarna, hindi agad malalamang sensitibo pala ang nilalaman nito, maliban na lamang sa isang logo na nagsasabing kailangang basahin ang libro nang may patnubay ng magulang.

Tungkol ang kuwento kay Lea, isang batang nagmula sa gitnang uri na pansamantalang iniwanan ng kanyang ina upang magtrabaho sa ibang bansa. May kakaibang imahinasyon si Lea: naniniwala siyang kaya niyang tumagos sa mga pintuan. Nakuha raw niya ang kapangyarihang iyon mula nang galawin siya ng kanyang ama. Sa pamamagitan ng kanyang kapangyarihan ay nagagawang tumakas ni Lea, kahit man lamang sa mundo ng kanyang imahinasyon at panaginip.

Sinasabi ni Rivera na hinabi niya ang kuwento upang manggaling ang bidang babae sa medyo nakaririwasang pamilya upang ipakita na hindi lamang mahihirap ang nabibiktima ng seksuwal na pang-aabuso. Idinagdag pa niyang mga batang anim hanggang walong taon ang kanyang nasasaisip na mambabasa.

Ayong kay Rivera, “naging runner-up ito [sa categoryang] ng Best Children’s Book sa Gintong Aklat Awards at nagustuhan din ito ng mga taga-UP [College of] Education.”

PAGMUMUNI-MUNI

Maaaring iba-iba ang dahilan at impluwensiya sa likod ng bawat kaso ng seksuwal na pang-aabuso, subalit iisa ang sinasapit ng bawat biktima. Maaaring manumbalik ang kanilang normal na pagtingin sa buhay subalit maaari ding tuluyan nang maglaho ang kanilang mainam na pagtingin para sa sarili.

Hindi na nga maitatangging walang pinipiling estado ang bangungot ng seksuwal na pang-aabuso, lalo na sa kabataan. Nakaririwasa man o hindi, maituturing na isa sa mga pangkaraniwang krimen ang uring ito ng pananamantala.

Subalit, may isa pang natitirang paraan upang mabawasan ang insidente ng ganitong pang-aabuso. Ito ang pagpapalaganap ng impormasyon tungkol sa ganitong kaso. Ito ang paghingi ng tulong upang tuluyang maparusahan ang dapat managot at upang matuldukan ang paghihirap ng mga kabataan.

Noong nakaraang semester, naglunsad ng proyekto ng pagpapalaganap ng impormasyon tungkol sa seksuwal na pang-aabuso sa kabataan ang Tugon, isang organisasyong pangmag-aaral sa Ateneo na naglalayong tulungan ang mga batang naaabuso. Matagal na ring nakikipagtulungan ang Tugon sa mga grupo gaya ng Cribs upang ipaglaban ang karapatan ng mga bata. Ayon sa Tugon, marami namang maaaring magawa sa pagtulong na maisulong ang ganitong adbokasya, halimbawa na ang pagbili ng baller ID na kanilang ibinebenta.

Hindi maikakailang marami nga ang bumili subalit mahalaga marahil na tanungin kung ilan nga ba sa mga bumiling ito ang nakinig at naging mulat sa tunay na kalagayan ng pang-aabuso sa mga bata. Alam man lamang ba nila na lila ang kulay ng baller ID dahil kapag sinusuot nila ito ay naglalagay sila ng simbolo ng pasa sa kanilang mga katawan na siyang palaging nasa katawan din ng mga batang inaabuso?

Nagkakaisa ang Cribs, Tugon, at iba pang mga grupo sa pag-asang sana ay hindi nananatili at tumitigil ang antas ng pagtangkilik lamang sa murang baller ID ang pagtulong ng mga Atenista sa libo-libong kuwento ng mga batang seksuwal na inaabuso sa buong bansa.

LABAN PARA SA LUPANG PAGMAMAY-ARI

MATANGLAWIN TOMO 33, BLG. 3
AGUSTO-SETYEMBRE, 2008

SULAT NINA **KARLO ABRIL, KEVIN MARIN,**
KARLA MESINA, AT VICTORIA TULAD
MGA KUHA NI **JOSE MEDRIANO** - 2017

“The hand-mill gives you society with the feudal lord; the steam-mill, society with the industrial capitalist.”

Karl Marx, The Poverty of Philosophy (1847)

Paraisong maituturing ang lupaing tinitirhan, tinatamnan at sinasaka ng mga magsasaka sa Barangay Baha at Talibayog ng Calatagan, Batangas. Produktibo ang 507 ektaryang lupa ng dalawang barangay na ito. At ito nga ang bumubuhay sa mga magsasaka at sa kanilang mga pamilya.

Matapos ang mahigit sa limang dekada ng pakikipaglaban para sa ating lupa, ipinagkaloob sa mga magsasaka ang 818 Emancipation Patents (EP) na nagsasabing sa kanila na ang lupain.

“PAREHONG LUPA ANG IPINAGLALABAN NG MGA MAGSASAKA NG CALATAGAN AT SUMILAO. ANG NAKAKATAWA, PAREHO PA ANG KALABAN.

LYNN RAMOS
PUNO, CARET

Ngunit, matapos ang sampung taong pagbabayad ng mga magsasaka sa amortisasyon ng lupa, binabawi ngayon sa kanila ang lupain ng diumano’y panibagong may-ari nito—ang Asturias Chemical Industries, Inc. na diumano’y pagmamay-ari ng San Miguel Food Corp. at pinamamahalaan ni Ramon Ang.

Noong nakaraang taon, gaya ng mga magsasaka ng Sumilao, naglakad papuntang Maynila ang 55 magsasaka ng Calatagan upang hilinging ipasailalim sa Comprehensive Agrarian Reform Program (CARP) ang kanilang lupain. Sa kasamaang palad, bagaman ilang lingo silang nagkampo sa Kagawaran ng Agraryong Reporma (DAR), nabigo ang mga magsasaka na makamit ang kanilang hinihinging pagbabago.

ANG KASO SA LUPA

Ibinenta ng mga Ascue ang titulong orihinal (mother title) na lupang pagmamay-ari ngayon ng mga magsasaka ng Calatagan sa Asturias. Pinayagan ng Regional Trial Court ang bentahang ito sapagkat hindi sinabi ng mga Ascue na naipamahagi na ang lupain sa mga magsasaka ayon na rin sa repormang agraryo.

Idinepensa rin ng mga Ascue na hindi raw na-annotate ng Registry of Deeds ang titulo para sa pagpapamahagi nito kung kaya nagkaroon ng bagong titulo ng lupa ang Asturias. Sa ngayon, nagkaroon samakatuwid ng duplikasyon ng titulo: isa sa mga Asturias at ang mga EP ng mga magsasaka.

Nagsampa ng 32 kaso laban sa mga Ascue ang mga magsasaka dahil sa ilegal na pagbebenta nito ng lupa sa Asturias noong 1996. Matapos dineklarang ilegal ang ginawang ito ng mga Ascue, nabago ang desisyon matapos maghain ng motion for reconsideration ang Asturias sa Court of Appeals.

Pangunahing isyu rin sa kasong ito ang klasipikasyon ng lupa sa Brgy. Baha at Talibayog. Nang pagmamay-ari pa ang lupa ng mga Ascue, tinatamnan ito ng mga magsasaka ng mais at palay kung kaya napasailalim ito sa PD 27 o Tenant Emancipation Act at EO 228. Bukod pa rito, sang-ayon sa Land Reform Act noong 1955, dapat ipamahagi ng mga Ascue ang kanilang lupang tinatamnan ng palay sa 318 tenante.

Subalit, hindi tumigil ang mga Ascue. Pinaimbestigahan nila ang lupa ng Baha at Talibayog noong 1958 para sa limestone deposits, at napag-alamang mayroong 50,000,000 toneladang lupa ng mga magsasaka, wala umano silang magagawa kundi kanselahin ang EP ng huli. Dagdag niya, DENR na ang may hurisdiksiyon sa kaso at hindi alam ng DAR kung ano ang gagawin ng DENR.

Ayon kay Risa Hontiveros ng Anakbayan, isa sa mga grupong tumutulong sa mga magsasaka, walang klasipikasyon ng lupa na lupang mineralisado. “Kapag sinasabi mong mineralized, parang ang sina-suggest noon, over time, nagkakaroon ng mineral content yung lupa. Hindi naman posibleng mangyari iyon. Hindi sa loob ng tatlong dekada” aniya.

Ilang dekadang pakikibaka ng mga magsasaka ng Calatagan:

1995

Napasailalim ang 507 ektaryang lupain nina Feliza at Ceferino Ascue sa repormang agraryo. Kailangang ipamahagi ang lupa sa 318 nilang tenante.

1964

Naghain ng kagustuhang magmina sa Baha ang San Felipe Mining Corporation.

1970's-1980's

Napasailalim sa PD 27 at EO 228 ang lupain ng mga Ascue

1994

Naibenta ng mga tagapagmana ng Ascue ang lupa sa Asturias

1994-1995

Nagkaroon ng bagong titulo ng lupa ang Asturias ngunit nananatiling legal pa rin ang mga titulong hawak ng mga magsasaka.

1998

Nag-aplay ang Asturias ng reklasipikasyon ng 40 ektaryang lupang agricultural sa Calatagan, Batangas para maging lupang minahan.

1998

Mula agricultural, naging industrial mining ang ating lupa.

2000

Nagsampa ang mga magsasaka ng motion for intervention at motion for reconsideration.

Ani Pangandaman, noong dumating ang mga magsasaka sa DAR,

binigyan nila ang mga ito ng pailaw at patubig. Bagaman gusto pa umano nilang tumulong, wala na raw magawa ang DAR. Noong 2000, matatandaang sinuportahan ng DAR ang reklamo ng Asturias at dahil na rin sa imbestigasyon sa lupa, hindi ito maaaring ipasailalim sa CARP.

BUHAY-MAGSASAKA

Dose anyos pa lamang si Salve Castrojeres, nagtatrabaho na siya sa isa't kalahating ektaryang lupang sakahan ng kaniyang pamilya sa Baha. Palay, Mais, kamatis, at iba't ibang uri ng gulay ang kanilang itinanim doon.

Matapos ang 48 taon, pag-aari na niya ngayon ang lupang inalagaan niya mula pagkabata.

Bukod sa sa pagsasaka, kumikita rin si Castrojeres mula sa pangangisda. Sagana sa yamang-tubig ang dagat sa tabi ng Baha. Tinatamnan naman nina Virginita Malaluan ang kanilang 1,000 metro kwadrang loteng pantahanan ng sari-saring gulay para pangkain.

Tubong Mindoro si Malaluan subalit lumipat sila ng kanilang ina sa Baha nang mag-asawa itong muli. Magmula noon, doon na nakapag-aral at nagkapamilya si Malaluan.

Samantala, tinatamnan naman ni Dante Dastas, 61 taong gulang, ang kaniyang lupa ng balatong, mani, palay, at ampalaya. Dalawang ektarya ang sukat ng kaniyang lupa na natapos niyang bayaran sa bangko sa loob ng apat na taon.

Sa pagpasok ng Asturias sa Baha at Talibayog, ilan lamang sina Castrojeres, Malaluan, at Dastas sa libo-libong mga taong apektado ng pagmimina sa kanilang lugar. Kung mapapanalunan ng kompanya ang kaso, ililipat sina Dastas sa Barangay Luya na matatagpuan sa ibabaw ng isang bundok.

Para sa kanilang tatlo, walang kabutihang idudulot ang mga programang nais ilunsad ng Asturias sapagkat aalisan sila nito ng karapatan sa lupang pagmamay-ari naman talaga nila.

Ayon kay Castrojeres, “Bagaman kami ay hindi ganoon kalaki ang kinikita, sapat naman doon sa kabuhayan at nakapagpaparaal pa

kami ng mga anak. Ang intensiyon [ng Asturias] ay pati kalupaan na produktibo sa taniman ng halaman ay gusto nilang wasakin. Hindi kami papayag na mangyari [iyon].”

Ayon kina Malaluan, pailalim ang pagtatrabaho ng Asturias sa pamamagitan ng lihim na pangungumbinsi sa mga magsasaka na ibenta na ang kanilang mga lupain. Sinabi niya na ang dating kapitan ng Baha na si Rommel Sara ang mismong lumalapit sa mga mamamayan at kumukumbinsi sa kanila na ibenta ang kanilang mga lupa. Dumanong’y dating ahente ng Asturias si Sara. Ang asawa ni Sara na si Luisa ang pumalit sa kaniya bilang Kapitan ng Baha.

Ayon pa kay Malaluan, gaya ng iba pang mga tauhan sa Asturias, pinapaniwala ni Sara ang mga tao na pag-aari pa rin ng pamahalaan ang mga lupa sa Baha at Talibayog, at na dahil dito, kailangan na nilang ibenta ang mga ito sapagkat maaaring kunin na ang mga lupa anumang oras. Kung magkakaganito, Mabuti nang napagkakitaan nila ang pera bago ito bawiin sa kanila nang walang kalaban-laban.

Parehong inalok sina Malaluan at Castrojeres na magbenta ng lupa. Ayon kay Castrojeres, tinanggihan niya agad ito. Naging biktima naman ang asawa ni Malaluan dahil sa hindi umano nito alam ang kaniyang mga karapatan. Tanging ikatlong baitang lamang ang natapos nito. Naibenta nito ang isang ektarya ng kanilang lupain sa halagang P100,000. Ayon kay Castrojeres, naririnig niya na umabot na sa P600,000 ang bayaran.

“Ang mga tao ay kulang sa kaalaman. Natatakot din sila dahil nakikita nila ang mga bahay sa TV na dinedemolish at ganoon daw ang gagawin sa aming mga tirahan,” ani Malaluan.

Sa kasalukuyan, hati ang posisyon ng mga mamamayan sa Baha at Talibayog. Marami umano sa mga nagbebenta ng lupa ay sang-ayon sa programa ng Asturias. Bagaman ganito, marami pa rin ang ipinaglalaban ang kanilang karapatan sa lupa, samantalang mayroon ding mga nananatiling walang posisyon.

BUHAY-CHECKPOINT

Ika-28 ng Hunyo ng kasalukuyang taon nang magkaroon ng harapan sa pagitan ng mga magsasaka at Asturias. Sapilitan

umanong ipinapasok ng Asturias ang kanilang mga kagamitan para sa pabrika ng semento. Hindi nagpasindak ang mga magsasaka at mariing tinutulan ang nais ng kompanya. Gabi na nang naresolba ng mga pulis ang alitan. Umalis ang Asturias at wala nang nangyaring engkuwentro mula noon.

Magmula noon, hindi na umano naging kampante ang mga residente ng dalawang baranggay. Nangamba silang maulit muli ang nangyari at sa pagtataakang iyon, baka hindi na nila mapigil ang operasyon ng Asturias. Naging mapayapa man ang naunang paghaharap nila sa mga tauhan ng Asturias, hindi nila nais ipagsapalaran ang kanilang mga lupain.

Napagpasiyahan ng mga kasapi ng Task Force Bahay Talibayog (TFBT) na magtayo ng dalawang checkpoint: isa para sa dalawang kalyeng papasok ng mga baranggay. Nahati ang buong komunidad sa mga grupo ng nagsasalit-salit sa pagbabantay sa mga checkpoint araw-araw.

Ayon kay Elvira Escoto, isang community organizer na nakipamuhay na sa mga magsasaka, ramdam na ramdam niya ang pagkakaisa ng mga mamamayan sa pagpapanatili ng kaligtasan sa kanilang lugar. Dagdag pa niya, nakatulong ang mga checkpoint upang pagbuklurin ang mga residente bilang isang komunidad. Naging simbolo na raw ito ng kanilang mapayapang paggiit ng kanilang karapatan sa lupa. Dito rin daw madalas nagkakasama-sama ang mga magsasaka upang magpahinga, makipagkuwentuhan at makihalubilo sa kanilang mga kapitbahay.

Sa kabila nito, mayroon ding kaakibat na problema ang patuloy na pagbabantay sa checkpoint. Ani Rasdas, “Minsan nakakaabala rin sa pagtatanim naming iyong mga trabaho sa checkpoint. Imbis sana na nagtatanim kami, pumupunta na lang kami sa mga pulong.”

At sapagkat dumadalas ang mga pulong habang lalong tumatagal ang desisyon sa kanilang mga kaso, lalong nabubulabog ang paghahanap-buhay ng mga magsasaka. Ilan sa mga sakahang puno ng tanim na palay, gulay at mais dati ay nakatiwangwang na ngayon. Kulang na ang oras ng mga magsasaka sa pagtatanim, pagpunta sa mga pulong, pag-aalaga ng mga anak at alagang hayop, paggawa ng mga gawaing bahay at pagbabantay sa mga

checkpoint. Dahil dito, apektado na rin pati ang kabuhayan ng buong komunidad.

PAGKAKAHATI NG KOMUNIDAD

Ayon kay Malaluan, nahahati ang mga residente ng Baha-Talibayog sa tatlong grupo—sa mga payag at hindi payag sa Asturias at sa walang kinakampihan.

Aniya, mahirap daw ang kanilang sitwasyon sapagkat halos lahat ng mga tao sa dalawang baranggay ay magkakamag-anak. Maging ang mga kapatid ni malaluan ay nakapagbenta na ng kanilang lupain sa Asturias. Pilitin man niyang isantabi ang paniningidan sa lupain, hindi maikakailang kahit paano’y nagbago na ang kaniyang pakikitungo.

Mayo 29, 2008

Lumipat naman ang mga magsasaka sa DENR upang ipawalang-bisa ang MPSA ng Asturias.

Hunyo 5, 2008

Nagdasal at naghintay ng desisyon ng DENR ang mga magsasaka.

Hunyo 15, 2008

Napagpasiyahan ng mga magsasaka na umuwi na sa Calatagan.

Hunyo 28 at 30, 2008

Tinangkang ipasok ng Asturias ang kanilang mga materyales sa lupain bagama’t suspendido sila at wala silang permit.

Hulyo 5, 2008

Dumating ang mga support group kasama ang mga estudyante ng DLSU at Ateneo sa Baha at Talibayog upang tulungan ang mga magsasaka na magbakod sa lupang kanilang sinasaka at tinitirhan.

Hulyo 10, 2008

Nagtawag ng pagpupulong si Pangulong Gloria Macapagal Arroyo sa pagitan ng mga magsasaka, ng Asturias, kalihim ng DAR, DEN, DILG, at DOJ, Chief of Staff, gobernador ng Batangas, at mga opisyal ng munisipyo ng Calatagan.

Hulyo 23, 2008

Tinawag ng mga opisyal ng gobyerno na anti-development ang mga magsasaka.

August 4, 2008

Nangyari ang unang negosasyon sa pagitan ng mga kinatawan ng mga magsasaka at Asturias.

“Kahit kalaban ko sila, alam kong kapatid ko sila kaya hindi maaaring hindi ko sila batiin. Pero kahit ganoon, parang may agwat na ang pakikitungo naming sa isa’t isa,” paliwanag niya.

Isa sa mga itinuturing ng komunidad na pro-Asturias si Anna de Jesus, 47 taong gulang. Ang kaniyang biyenang mga bayaw ay pawang mga kasapi ng TFBT. Ayon sa kaniya, siya at ang kaniyang asawa ang ilan sa mga nagtatag ng Samahan ng Maliliit na Magsasaka at Mangingisda ng Talibayog (SMMMT), ngunit hindi

na sila kasapi nito ngayon. Ipinagbili ni de Jesus ang kanilang 1,000 metro kuwadrang bukirin sa Asturias noong 2003.

“Kusang loob kong ipinagbenta ang lupain ko sa Asturias at wala akong agent. Kinailangan kasi naming ng malaking pera dahil nagkaroon ng tipus ang panganay na anak ko noon,” kuwento niya.

Wala raw silang mautangan ng pera kaya napilitan na rin silang magbenta ng lupa. Matapos nilang magbenta, nag-iba raw ang pakikitungo ng mga tao sa kanila. Magmula noon, tinuring na umano silang mga kaaway. Sa kabila nito, hindi raw nagsisisi si de Jesus sa pagbebenta ng lupain. Sa kasalukuyan, iskolar ng Asturias ang dalawa niyang anak. Siya rin umano ang nagsisilbing tagapag-ugnay ng Asturias sa Talibayog tuwing nagsasagawa sila ng mga medical mission at iba pang mga kawanggawa sa lugar.

Patuloy pa rin namang natatamnan ng pamilya ni De Jesus ang naibentang lupain sa Asturias. Titigil lamang daw sila kapag tuluyan nang kinailangan ng kompanya ang kanilang lupa.

“Hindi ako pinapasuweldo ng Asturias. Kaya laging kumare at kaibigan ko na ang mga tauhang ipinapadala nila rito sa amin. Ang mahirap kasi sa mga tao dito, nagsisisihan sila. Kaming lahat na nagbenta ng lupa ang may kasalanan, kaya kami ang ginigimbala,” dagdag pa niya.

Kung may kampi at hindi kampi sa Asturias, mayroon din namang walang kinakampihan gaya ni Paulito Bruno. Hindi raw siya panig sa alin mang kampo sapagkat hindi niya lubos na nauunawaan ang kaso tungkol sa kanilang lupain bagaman isa siya sa mga opisyal sa baranggay Baha.

“Wala namang katiyakan ang ipinaglalaban ng mga tao dito,” ani Mang Paulito. Wala raw nag-aalok bumili ng kaniyang 500,000 metro kuwadrang lupain at wala rin naman daw nag-iimbata sa kaniya na sumapi sa TFBT at sumama sa mga pulong nito. Bagaman ilang dekada nang ipinaglalaban ng mga magsasaka ang kanilang lupa, patuloy pa rin umano niyang inuunawa ang isyu.

KINATAWAN NG ATENEO

Matagal nang kasangga ng Office of Social Concern and Involvement (OSCI) ang Samahan ng mga Maliit na Mangingisda ng Calatagan

(SAMACA). Ayon kay Eleazar Santiago, isang formeytor ng OSCI, “[Sa] OSCI kasi, iyon ang advocacy naming ngayon. Iyon ang pinakatinutukan namin ngayon as an office, agrarian reform, pero siyempre ang mukha noon ay iyong Calatagan Farmers.”

Noong ika-15 hanggang ika-19 ng Setyembre, 2008, idinaos ang Calatagan Week sa Ateneo. Nagkaroon ng Photo Exhibit, porum, at paglikom ng mga donasyong gamot at gamit.

Ganap ang suporta ng OSCI sa mga magsasaka sa Calatagan. Ayon kay Santiago, sasama sila sa ikalawang paglalakad ng mga magsasaka sa ika-19 ng Setyembre. Nilalayon nitong muling kalampagin ang puso at diwa ng mga Filipino.

PAMILYAR

Ayon kay Lyn Ramos ng CARET, isa pa sa mga grupong tumutulong sa mga magsasaka, mistulang dejavu ang nangyayari sa mga taga-Calatagan sapagkat pareho ang kanilang ipinaglalaban sa mga ipinaglalaban ng taga-Sumilao.

“Parehong lupa ang ipinaglalaban ng mga magsasaka ng Calatagan at Sumilao. Ang nakakatawa, pareho pa ang kalaban. San Miguel at si Ramon Ang na naman,” ani Ramos.

Marahil ang ipinagkaiba lamang ng dalawang kaso, ayon na rin kay Hontiveros, ay lupang ninuno ang lupa ng mga taga-Sumilao at ang sa Calatagan ay hindi.

Matatandaang binigyan kamakailan ang mga magsasaka ng Sumilao ng mas kaunti sa kalahati ng 144 ektaryang lupa sa kanilang ipinaglalaban. Ayon kay Hontiveros, sobra-sobrang hirap, gutom, at pagod ang dinanas ng mga taga-Sumilao sa mahabang panahon.

Sa ikalawang pagkakataon, sa kaso ng mga magsasaka ng Calatagan, gaano katagal pa kayo bago nila makamit ang nararapat na hustisya? Gaano karaming hirap pa muna ang kanilang dadanasin bago mabawi ang kanilang lupa?

PASKO SA ERMITA

MATANGLAWIN TOMO 15, BILANG 3
DISYEMBRE, 1992

SULAT NI ANNE LAN KAGAHASTIAN
MGA KUHA NINA RAMBO TALABONG AT
MICAH RIMANDO - 2016

“I can’t get no, no satisfaction...Oh...!”

Hatinggabi na ngunit maingay pa rin ang kalsada. Mahaharot ang mga musika na lumalabas sa mga klab at bar sa kahabaan ng lansangan. Nangagkikislapan ang mga neon lights sa bawat kanto’t sulok; animo’y mga Christmas lights na wala sa lugar ang pagkakasabit. Maraming tinig ang sumasambit ng mga awiting ngayon ko lamang narinig. Napakaraming tao – iba’t ibang laki; iba’t ibang kulay; iba’t ibang amoy; iba’t ibang lahi; iba’t ibang wika; ngunit iisa lamang ang mga tangan – mga Pinay. Ito ang Ermita. Magulo, maingay, maharot, mabaho, mapera, at punung-puno ng tukso.

“Yo Joe! You want me?”

Isang tingin mo rito, masasabi mong pinagdamutan ito ng pansin at kalinga ng araw. Sapagkat ang buwan ang naghahari dito.

Nabubuhay ang Ermita dahil sa buwan.

“Wala kaming magagawa kung ganoon ang tingin ng mga tao sa amin. Kailangan naming ng pera. Karapatan naming ang mabuhay.”

Lubhang napakahirap tanggapin ang katotohanan na marami pa rin ang pumapasok sa ganitong bulok na trabaho. Subalit di ba’t kahit siguro manggang bagong-pitas ay mabubulok din kapag napasama sa isang bayong ng mga sirang manga?

“Isang dalaga’y maglilihi, batang lalaki ang sanggol...”

Ngayong malamig na naman ang simoy ng hangit nangagkalat ang mga tinig ng mga nagsisipag-karoling, paulit-ulit nating nalilimutang gawin ang batiin ng Magandang Pasko ang mga babaeng-aliw.

Nais din nilang makapiling ang kanilang mga minamahal sa buhay sa darating na pasko. Nais din nilang magpasalamat sa Diyos dahil ipinagkaloob Niya ang Kanyang kaisa-isang Anak na si Hesus. Marami rin silang pangarap na nais matupad. TAO rin sila.

Marami silang pangarap – simple lang. hindi nila nais magkaroon

ng bagong Toyota Corolla; hindi nila nais ang magagandang designer na mga damit. Nais lamng nilang mamuhay bilang mga simpleng taong tanggap sa lipunang kanilang ginagalawan.

“Ang Pasko ay para sa mga bata,” sambit ng isang babaeng-alih na nakapanayam ko. Marami sa atin ang makapagsasabi na ito’y isang absurdong sagot; sagot ng isang bobo, dahil di ba lahat tayo ay nagdiriwang sa Pasko? Subalit dugtong niya, “Kasi nga sa bata ko lang nakikita ang pagkasilang ni Hesus. Di ba ito naman ang dapat ipagdiwang?”

Sa kabilang dako, pagmasdan natin kahit sandali ang mga bata sa araw ng Pasko. Nasa kanilang mga mukha ang kasiyahang dulot ng mga samu’t saring palamuting nakabitin sa loob at labas ng bahay; kaaliwang dulot ng pagdalaw sa mga ninong at ninang; kung tutuusin, marami pa tayong dapat matutunang ‘kababawan’ mula sa mga bata. Nakakahiya mang aminin ngunit ito ang maliwanag na katotohanan na dapat nating harapin.

“Pasko? Eto, gumagawa pa rin ng kasalanan.”

Kasalanan. “Kabalintunaan ‘ata ang depinisyong ito,” sabi ko. Hindi na nakaimik ang babaeng kausap ko. Pasko...kasalanan... Paano kaya ito magtutugma? Tunay nga bang makasalanan ang Pasko nila? “Ordinaryong araw lang kasi ang Pasko rito sa Ermita,” dagdag ng isa. Business as usual. Kunsabagay, matagal nang ipinalagay ng lipunan na kasalanan nga ang trabaho ng isang babaeng-alih. Subalit hindi ba’t si Magdalena ay kaibigan din ni Kristo?

Pasko. Katarungan daw. Hindi ba’t ito ang nababagay sa darating na Pasko? Isipin natin na habang nagno-Noche Buena tayo ay may mga babaeng nagsisilbing noche Buena sa tabi-tabi; na habang tayo’y nakikinig ng mga pamaskong himig ay may mga dalagang pilit na nagpapakapal ng mukhang sumayaw nang halos walang saplot sa harapan ng mga turista’t kapwa Pilipino mismo; na habang tayo’y nagsasaya sa piling ng ating mga mahal sa buhay ay may mga babaeng umiiyak dahil sa lungkot at hapdi na dulot ng pangungulila sa pagmamahal at paggalang; na habang tayo’y galak na galak sa ating kalayaang tinatamasa, sila nama’y di makaalpas sa ibinibintang na pagkakasala, gayung sila na nga ang biktima ng kalupitan ng kahirapan.

“Woman in chains...” Kailan kaya sila makakalaya?

Habang dito sa Ateneo, maririnig ang mga mag-aaral na nageensayo sa caroling...

“Narito na ang Pasko ng paglaya...”

AWIT NI NENENG*

MATANGLAWIN TOMO 15, BILANG 4

MGA KUHA NI **MICAH RIMANDO** - 2016

Dito sa aming baryo
sa Bundok Antipolo
Dati'y masaya lahat ng tao
Nagkakaisa, nagkakasama
sa isang adhikain,
Na dapat ay amin na.

Sa araw ng Linggo,
kami'y ipun-ipun
Nagmimiting sa aming usapin
na dapat lang sundin.

Buldoser!
Ikaw ang aming kalaban
Nasaan ang katarungan?

Ang dating masaya
ngayon ay problema
Ubos na ang tanim,
wala nang makain
Inubos ng kasakiman
Pangalan niya'y Baltao!

*Ang AWIT NI NENENG ay likha ng isang magsasaka na naghahanap ng katarungan sa lipunan. Siya'y si Neneng Marasigan ng Sitio Banaba, Brgy. San Luis, Antipolo, Rizal, mga 30 taong gulang at may isang anak na babae. Ang asawa niya ay nakulong anim na buwan na ang nakakaraan at hanggang sa ngayon ay hindi tiyak ang kalagayan nito. Ayon kay Neneng, ang asawa niya'y biglang naglahong parang bula. Isa si Neneng sa mga biktima ng kasakiman ng isang mayamang realtor na nagngangalang Baltao. Diumano'y pilit na inaagaw ng huli ang lupang sinasaka nina Neneng upang gawing pabahay o subdivision.

Makatarungan nga ba ang pagbu-buldoser ng kanilang mga hinog nang mga palay at gulay? Makatarungan nga ba ang pagsunog ng mga bahay ng mga magsasakang ayaw umalis sa naturang lugar? Makatarungan nga ba ang pananakot sa pamamagitan ng pagtutok at pagpapaputok ng armalite sa gabi?

“Nasaan ang katarungan?”

TSUMI-TSIBOG NG TRANSENDENTENG TIKOY SI TOTOY

MATANGLAWIN TOMO 20, BLG. 1

SULAT NI **RYAN LINUS B. VILLANUEVA**
KUHA NI **MICAH RIMANDO** - 2016

pag-tsagaan na lamang
ang bukas nang delata
na sana'y naging sardinas na lang

tikoy
superespesyalextralagkit

nanlagkit sa ilong
nanlagkit sa бага
nanlagkit sa utak

mahirap matanggal
kapag kumapit nang permanente
daig pa sa lintang sumisipsip ng
dugo

isponsored ng sindikato.

SULAT NI **REGGIE REYES**
 KUHA NI **GENESIS CAMILONG** - 2016

Ito ang libingan ng mga buhay
 Libingan ng mga presong itinuring na patay

Hindi naman kami likas na taong masama
 Nakulong upang malaman kamaliang nagawa

Ganito ang buhay dito sa kulungan
 Buhay sa libingan ng mga buhay

Nalilimutan

Ganito ang buhay dito sa kulungan
 Buhay sa piitan nadarama kong kalungkutan

Itong pagkakakulong ay nagsilbing solusyon
 Upang ayusin, baguhin, madilim kong kahapon

Itong pagkakakulong ay nagsisilbing solusyon
 Upang umahon, bumangon, sa mga pagsubok

First time kong makomit dito sa jail
 Ang kaso kong dala badtrip no bail

Dahil sa pagsuwa, dahil sa paglabag
 Dahil sa kasalanan ako ay nasakla
 Ako ang kalabosong pumipila lang sa rancho
 Walang sabon at kung maligo parang pato

Oh kay sakit pait yagit,
 Ito ba ang kapalaran na aking pinagpalit
 Sa Maykapal, ang buhay ko na dating criminal
 Lahat ng bawal pilit kong pinagbubungkal

At magbilang ng numero sa kalendaryo ang
 libingan
 Taong sa kulungan
 Pamilya gusto nang mahagkan

LIBINGAN NG MGA BUHAY

MATANGLAWIN TOMO 38, BILANG 3
 DISYEMBRE, 2013-2014

ANG KANSER NG BAGONG HENERASYON

MATANGLAWIN TOMO 38, BILANG 1
NOYEMBRE-DISYEMBRE, 2013

SULAT NINA **ALLISON LAGARDE,**
CHAR TOLENTINO, & YANNA ZAMORA
MGA KUHA NINA **RAMBO TALABONG AT**
MICAH RIMANDO - 2016

Kadalasang inilalarawan sa mga panulat ni Rizal ang kanser ng lipunan ng kanyang panahon. Kaugnay nito, hindi malimit na kanyang banggitin ang pagiging “pag-asa ng bayan” ng kabataan upang mabura ang “kanser” na ito. Gaynpaman, habang tumatagal, tila salungat sa inaasahan ni Rizal ang mga nangyayari sa kabataan sa panahon ngayon. Kapansin-pansin ang tumataas na bilang ng mga batang nalululong sa masamang bisyo – sugal, paninigarilyo, labis na pag-inom ng alak, at higit sa lahat, pagkalulong sa ipinagbabawal na gamot. Ayon sa pag-aaral na isinagawa ng World Health Organization na sumasaklaw sa mga taoong 1994 hanggang 2002, tumaas ang bilang ng mga gumagamit ng ipinagbabawal na gamot tulad ng marijuana at shabu, mula sa 6% noong 1994, hanggang 11% noong 2002. Sa naturang pananaliksik, lumabas na ang marijuana ang pinakaginagamit na bawal na gamot.

“**DRUGS WILL ALWAYS HAVE
PHYSICAL, PSYCHOLOGICAL,
AND SOCIAL RISKS”**

LIEZL RILLERA-ASTUDILLO
PSYCH PROFESSOR, DLSU

Bilang pagtugon sa partikular na kanser na ito, may mga institusyong tumutulong sa kabataan upang makamit ang pagbabago – isang pamamaraan upang muling maisabuhay ang tiwalang ibigay ni Rizal sa kabataang pag-asa sana ng bayan.

PAGKALULONG

Kuwento ni Loy*, 25, nalulong siya sa droga sa ibang bansa noong siya’y 18 taong gulang. “Nahirapan ako makipag-interact sa iba, kaya ayon siguro, medyo hindi

ako nakapili ng taong sasamahan.” Para naman kay Bert*, 33, matagal na panahon pa bago siya nasanay dito. “Tatlong taon,” aniya, “patikim-tikim, hanggang nauwi sa bisyo.” Marami sa kabataan ngayon ay gigil sa pagsunod sa uso, kaya kahit alam nilang sobra na, hindi titigil. Sa ganitong edad, hindi maiiwasan ang paghahanap ng kanilang lugar sa lipunan dahil dito nakasalalay ang pagbuo ng kanyang pagkakakilanlan at tiwala sa sarili. Kung hindi makayanan ang ganitong pressure mula sa kapaligiran, naghahanap ngayon ng pangsamantalang problema na ito. Ang nagiging sagot sa problema: droga na nagbibigay ng pansamantalang aliw at paglisan sa realidad.

Problema ring maituturing ang mga “curiosity” o pagkahilig sa pag-eksperimento. Sadyang mapagtanong ang tao, lalo na kapag naririnig niya ang “ligaya” na dulot ‘di umano ng pagtikim. Hindi rin maipagkakaila na hinahanap-hanap lagi ng tao ang mga bagay na masarap o nakapagpapagaan ng pakiramdam. Gaya ng anumang bisyo na sinasabing “lalong tumatagal, lalong sumasarap”, nasasanay ang sistema ng tao sa mga bagay gaya ng alak, sigarilyo, at droga. Kalaunan, nagiging masamang bisyo na ito na makasasama sa kalusugan.

PANUNUMBALIK

Nabubunyag lahat ng lihim. Gaano man ito itinatago ng isang gumagamit, darating ang panahon na matutuklasan din ng mga tao sa paligid niya ang bisyo. Salaysay ni

Loy, nakahanap ng pakete ng drugs sa kanyang drawer ang kanyang nanay. “Tinawagan niya ang lolo’t lola sa Pilipinas at pinauwi ako,” patuloy niya. “Pagdating ko sa Pilipinas, pinasok nila ako sa rehab.” Matagal na pilitan ang nangyari, hanggang sa kusang loob na rin siyang pumasok sa rehab.

Nasa atin ang huling pasya sa kung anumang landas ang tatahakin natin, ang paniniwala naman ni Bert na hindi naisipang magpa-rehab. Aniya, “Lakas lang ng loob na magbago kahit mahirap magsimula.” Hangga’t hindi nakikita ng taong mali ang ginagawa niya ay gagawin at gagawin niya pa rin ito. Darating ang panahon na makikita niya ang masamang epekto nito sa sarili, at sa mga taong nagmamahal sa kanya.

Ngunit hindi kaya ng taong lumaban nang mag-isa. Hindi madali ang pagtalikod sa pagkalulong sa bawal na gamot; nangangailangan ito ng patuloy na suporta at paggabay ng mga tao sa paligid natin, tulad na lamang ni Loy na siyang pagmamahal ng magulang nag nagdulot sa kaniya upang pumasok sa isang rehabilitation center. Maraming tao ang nagbigay-daan para bumalik siya muli sa pagkalahis – ang kaniyang lolo’t lola, at ang mga tao sa rehab center. Kinailangan niya ang inspirasyon upang magbago, dahil kung wala ito, maaring hindi maisip ni Loy na magbago.

“LAKAS LANG NG LOOB NA MAGBAGO KAHIT PA MAHIRAP MAGSIMULA.”

BERT, ‘DI TUNAY NA PANGALAN
DATING NALULONG SA DROGA

PAGTUTUWID

Isang paraan ang pagpasok sa isang rehabilitation center upang subuking lunasan ang pagkagumon sa droga. Lagi’t lagi, nangangailangan ng taong tutulak at gagabay sa atin sa tamang direksyon. Bagama’t may iilan tulad ni Bert na hindi lumapit sa isang institusyon ngunit nakapanumbalik pa rin mula sa pagkalahis, may iilang gaya ni Loy na kailangan pa ng tulong mula sa labas.

Sa kanyang pagpasya sa pagpasok sa rehab, nahirapan maging ang pamilya ni Loy dahil nagtatalaban ang pagnanais na makasama siya at pagnanais na mapagbuti ang kanyang kalagayan. Hiya, takot, pagkadismaya, pagkalito, at kalungkutan – lahat ito’y maaaring maramdaman ng mga taong apektado ngunit mas higit na mahirap ito para sa biktima, kapalit ng kanyang saglit na ligaya dulot ng droga. Ani Loy, “Malungkot sa rehab lalo pa’t malayo sa mga magulang at ibang kakilala ko, sa mga kaibigan ko. Wala kang magawa, walang tv, phone, o kahit ano.” Maaring sumagi sa isipan nila na inilagay sila rito upang parusahan- hindi.

Sa kabila ng kalungkutan maaari nilang maramdaman, binibigyan sila nito ng pag-asa. Sinasabing ang mga tala’y makikita lamang sa kadiliman ng gabi. Para kay Loy, nagsilbing tala para sa kanya ang Salita ng Diyos sa kadiliman ng pagkalulong at pag-iisang nadarama ng isang nagri-rehab. Maraming napagtanto si Loy sa mga bible study na ito: napabayaang niya nag kanyang pag-aaral, nabigo niya ang kanyang mga magulang, at nalihis ang kanyang daan. “Na-realize ko ang halaga ng mga tao at ‘yong bagay at buhay na mayroon ako dati.”

Ang nahanap nina Bert at Loy ay isang karanasan at pagdanas – isang karanasang magmumulat sa kanilang mga mata, sa mga mata ng kanilang mga puso na tingnan ang kanilang sarili at damhin kung gaano sila nalayo sa kanilang mga sarili na sana’y ngayoy masaya.

Masasabing ang mga karanasang iyon ang gumising sa kanilang damdaminat napadama sa kanila ang nahanap nila sa droga’y panandaliang kaligayahan lamang, na ang kapalit ay napakalaking kasiraan. Para kay Loy, nahanap niya ang karanasang ito sa mga salita ng Diyos. Nahanap naman ni Bert ang kanya sa sarili niya. Siguradong marami rin ang nakahanap ng kanilang sariling paalala sa iba’t ibang lugar, di lamang sa loob ng mga rehab.

Hindi agaran ang pagbibitiw sa mga bisyo gaya nito. Hindi, ipinagkaila

ni Loy na hinahanap-hinap niya ulit ang droga nang makalabas sa rehab. Malaking bahagi sa pagbabagong naidulot ng rehab kay Loy ay kaniyang ipinapasalamat sa bible studies. Paliwanag niya, “Hindi naman ako sobrang naging relihiyoso dahil doon pero natuto akong magdasal at ipaubaya sa Panginoon lahat ng problema ko.”

Dalawampung taong gulang si Loy nang matapos mag-rehab. Nagsimula muli siyang mag-aral at makapagtapos sa kursong business administration sa isang unibersidad sa Maynila. Hindi na siya bumalik sa abroad at ang kaniyang lolo’t lola ang nagsilbing tagapangalaga niya rito sa bansa. Hinikayat din siya ng kanyang lolo na sumali sa pamamahala ng liga ng basketbol. Sumasali na rin siya sa mga council meetings sa kanilang komunidad at nagsisilbing katuwang ng kanyang lolo rito, na may mataas na posisyon sa kanilang village sa Makati. Sa kanyang sariling paraan ay naglilingkod na siyang muli sa baying kanyang tinalikdan dahil sa bawal na gamot. Nakabalik na siya sa tamang daan – mula sa pagkadarapa ay siya’y nakatayo na muli matapos mapagaling sa tulong ng rehab, Bibliya, at pamilya. At ngayo’y unti-unti nang nagpapatuloy sa kanyang buhay ng may mas pagpapahalaga at pagpapasalamat sa kaniyang tinatamang kapayapaan ng kalooban.

PAG-UNAWA

Ayon sa pananaliksik, pinipigilan ng droga ang ating pag-unlad mapag-akademiko, relasyon sa pamilya’t kaibigan, at higit sa lahat sa sariling kapakanan. Kung titignan sa pangkalahatan, maaaring ikasama nito ang takbo ng ating ekonomiya at pamayanan. Maituturing na paralisado sa lipunang kanilang ginagalawan ang mga nalululong sa droga kaya naman umaasa sila sa kanilang pamilya na maaring magdulot ng pagkaubos ng kagamitan dahil sa patuloy na pag-aalaga sa kanila. Bukod pa rito, nagsisilbi rin umano silang banta hindi lamang sa kanilang sarili kundi pati na rin sa iba.

Ngunit hindi maitatangging maraming salik ang nararapat isaalang-alang at busisiin sa pagtaas ng bilang ng kabataang nalululong sa bawal na gamot. Ayon kay Liezl Rillera-Astudillo, isang propesor ng Sikolohiya sa Pamantasan ng De La Salle, isa sa mga kadalasang dahilan sa pagkalulong ng kabataan sa ipinagbabawal na gamot ang peer pressure. Bukod pa rito, kadalasan ring itinuturing na daan ng kabataan ang pagkalulong sa droga upang panandaliang matakbuhan ang realidad.

“Drug use can also be a form of escape or an altered state of awareness

for the adolescent, as he or she attempts to blunt his or her sentience of a certain concern, issue, or problem,” ani Astudillo. Isang patunay rito ang kaso ni Loy na kung saan aminado siya na hindi siya nakapili ng maaayos na kaibigan dahil na rin sa hirap siyang makisalamuha sapagkat banyaga siya sa lugar ng kanilang nilipatan.

Isa ring salik na maituturing ang problema ng kaniyang pamilya sa kanilang negosyo kaya naman tuluyan siyang nalulong sa ipinagbabawal na gamot upang panandaliang makatakas sa pait ng buhay. Nabanggit din ni Astudillo ang malaking parting ginagampanan ng pamilya sa pagakalulong ng bata sa bisyo.

Tunay na malaki ang epekto ng pagkalulong sa bawal na gamot hindi lamang sa mga gumagamit nito bagkus pati na rin sa lipunang kanilang ginagalawan. Ani pa ni Astudillo, “drug use will always have physical, psychological, and social risks.”

Kanser mang maituturing ang pagkalulong sa droga, ang kanser na ito ay may kilalang gamot – tibay ng kalooban at, kaalaman at kagustuhang malunasan ang sakit na kumakain di lamang sa katawan ngunit maging sa pamilya at sa bayan. Hindi rin matatawaran ang tulong na maibibigay ng pamilya at institusyon tulad ng rehab centers. Ngunit ang pasya ay hawak mo – kabataan, magpapakulong ka ba sa rehas ng droga?

Maaaring kumakalat na ang kanser na ito at unti-unti nang nakakain ang kabataang tulad mo. Ngunit nasa iyo ang lunas, at nasa iyo ang pagpapasya. Balang araw, ano nga ba ang makabubuti para sa iyo at sa kapwa mo? Ano nga ba ang mga hakbang na kailangan mo kuhanin para unti-unting mapuksa ang sakit na umuubos sa lipunang ginagalawan mo? Magpapakain ka na lang din ba tulad ng iba? Pumiglas ka. Mamulat at maglakad patungo sa nararapat.

POR KILO

MATANGLAWIN TOMO 38, BILANG 1
NOBYEMBRE-DISYEMBRE, 2013*

SULAT NI **KEVIN BRYAN MARTIN**
KUHA NI **MICAH RIMANDO** - 2016

Kapit sa patalim
ang sikmurang nagigipit.

Hihiwain at dudukutin sa tagiliran
ang limampung libong pisong laman-loob
dahil hindi na sapat
ang maputa ngayon,
iisa ang aring
sa limang bibig nagpapalamon

Sa transaksyong
pandugtong-buhay,
panawid-gutom,
pamatid-uhaw,
susubuking sulsihan
ang gula-gulanit
na kinabukasan

At sa mga tahing
animo'y riles ng tren,
mababakas

ang nadiskaril na pag-asa.

R.A. 9346: ANG PAGPATAY SA BATAS NG PAGPATAY

**NANGANGAMOY PULITIKA ANG BIGLAANG
PAGKABASURA NITO**

MATANGLAWIN TOMO 34, BLG. 2,
HULYO-AGUSTO, 2009

NINA KRISTOFFER PAOLO CRUZ AT ALAN REY TEH
KUHA NI GENESIS GAMILONG - 2017

Likas na sa ating mga Pilipino ang kumiling sa pagsusunog ng mga basura upang ubusin ang mga ito kaysa sa pagtatapon at pagtatambak nito sa mga basurahan. Kilala natin ang prosesong ito bilang pagsisiga. Ang pagkiling na ito ay umuugat sa likas nating pag-uugaling tahakin ang pinakamabilis na daan patungo sa kung anumang. Hindi naman maikakailang ito rin ang ugaling namayani sa mga nagdaang Pangulo ng Pilipinas na nagtulak sa kanilang piliin ang pinakamadaling paraan upang ibasura ang sinumang lumabag sa kanilang hustisya. Ang paraang ito ay ang kilala natin bilang Parusang Kamatayan.

Subalit, noong ika-24 ng Hunyo, dalawang araw bago ang kanyang pagtungo sa Vatican, pinirmahan ng Pangulong Arroyo ang isang panukalang tuluyang pumatay sa labindalawang taong pagpatay, salabingdalawang taong sigang sumunog sa mga naturingang basura ng bayan. Isang panukalang nagpawalang-bisa sa lahat ng uri ng Parusang Kamatayan bilang punong kaparusahan ng Pilipinas. Ang Republic Act 9346.

Matatandaan natin ang bangungot dulot ng parusang kamatay na iniukit sa ating nakaraan. Simula 1004, nang isulong muli ang nasabing parusa matapos tanggalin noong 1987, pitong buhay ang ninakawan ng pag-asa pang magbago at muling makapagpatuloy. Pitong buhay na marahil naipit lamang sa gitna ng sistemang mapaniil, ng hustisyang pinatatakbo ng nakapangingibabaw.

Sa kahit anong relihiyong kumikilala sa Diyos ng sangkatauhan, matutunghayan ang pagpapahalaga at pagsasaalang-alang sa buhay ng tao at sa karapatan ng tao sa kanyang buhay.

Ang Pangulong Arroyo, sa kanyang pagpapamalas ng sarili bilang isang debotong Katoliko, ay pinapurihan ng kapwa niyang mga Katoliko sa pagpapasyang bigyang-wakas ang pagpatay sa ngalan ng buhay at ng hustisya ng Panginoon. Ayon sa paghayag ni Arsobispo Angel Lagdamaeo Pangulo ng Catholic Bishops' Conference of the Philippines (CBCP), naniniwala ang Simbahan na ang buhay at ang karapatang mabubuhay ay mas naipagtatangol sa pamamagitan ng pagpapaigting ng pagpapatubad ng batas at pagsasaayos ng sistema ng paghuhukom.

Buong-loob namang ipinahayag ng Pangulo na ang pagwawakas niya sa naturang kaparusahan, matapos aprubahan ng Senado at ng kamara ang nasabing panukala noong ika-7 ng Hunyo, ang isa sa pinaka-ipagmamalaki niya sa kanyang pagbisita sa Santo Papa bilang isang pagkilos sa ngalan ng buhay.

Mahihinuha sa mga kahina-hinalang hakbang na isinagawa niya ang isa sa maaaring nakatagong hangarin ng Pangulo. Kung may isa kasi siyang katatakutan bilang pinuno ng bayan, ito ay ang pinakamaimpluwensiyang institusyon sa Pilipinas: ang Simbahan. Ito ay sapagkat kabilang sa Simbahang Katoliko ang pinakamalaking bahagdan ng mga mamamayan sa Pilipinos. nong [sic] kanyang pinamamahalaan. Bukod dito, maaaring ipagpalagay na taglay rin ng lokal na Simbahan ang hiram na kapangyarihan ng Vatican, kung kaya't masasabi nating sa puntong mahuli niya ang kiliti ng Simbahan sa Pilipinas, matatanggap na rin niya ang biyaya ng Ina ng lahat ng Simbahan sa buong mundo.

“SA KAHIT ANONG RELIHIYONG KUMIKILALA SA DIYOS NG SANG-KATAUHAN, MATUTUNGHAYAN ANG PAGPAPAHALAGA AT PAG-SASAALANG-ALANG SA BUHAY NG TAO AT SA KARAPATAN NG TAO SA KANYANG BUHAY.”

Hindi lamang iyan. Sa parehong panig ng mga relihiyoso, ipinaglalaban din ng mga tagapaglunsad ng karapatang pantao ang karapatan ng tao sa kanyang buhay. Mula nang ibalik ang parusang kamatayan sa sistema matatag na silang nagpahayag ng pagsalungat dito. Ayon sa kanila, sa pagbibitay, ang parating nadedehado at madalas na napagbibintangan ay ang mga mahihirap, ang mga maliliit sa lipunan. Ilan din sa kanila, ang naniniwalang lumilikha lamang ito ng isang

ilusiyong may ginagawa ang pamahalaan sa lumalalang kriminalidad sa bansa, gayong pakitang-iglas lamang ito. Sapagkat sa sistema, kung sino ang may kapangyarihan at nakaaangat, siya ang napapawalang-sala. Kung sino nga naman ang dapat nasa kulungan, siya ang malaya.

Maaalala natin ang kauna-unahang ibinitay na si Leo Echegaray na hinatulan noong Pebrero 5, 1999 ng parusang kamatayan sa salang panggagahasa ng kanyang anak-anakan o stepdaughter. Mauulinigan naman sa kasalukuyang ang ilang hak-ahaka at pagpapatunay na mali ang pagpapataw na parusa kay Leo Echegaray. Sa pangkabuuan, hindi maitatangging may kalokohan sa sistemang dapat nang baguhin.

Paano kung ang pagpatay ng Pangulo sa batas na ito ay upang makalikom lamang ng simpatiya mula sa taumbayan? Kung susuriin ang panahong ipinamalagi ni Gng. Arroyo sa puwesto, wala ni isa sa mga nagbitbit ng parusang kamatayan ang naparusahan. Kaya't ngayon, sa bingit ng kanilang paglaho, ang 12,000 pang bilanggong napatawan ng kaparusahan, pati ang kanilang mga minamahal, ay muling nakahinga at nabuhayan. Ibababa na lamang ang kanilang sentensiya mula sa dating kamatayan sa ngayong habambuhay na pagkakulong, na sa loob lamang ng tatlung taon ay maaari nang bigyang kalayaan sa pamamagitan ng parola. Para sa kanila, hindi pa rin huli ang lahat. Subalit para sa karamihan ng mga nabiktima ng mga halimaw na kasamaan, higit pa sa dating matinding pagdurusa ang kanilang kahaharapin.

Ayon kay Dante Himenez ng samahang Volunteers Against Crime and Corruption (VACC), kapansin-pansin ang pagiging pulitikal na hakbangin ang paglipol ni GMA sa parusang kamatayan. Ang kanilang pag-alma ay dulot ng hindi man lamang pagsali at pag-imbata ng Pangulo sa VACC at sa iba pang grupong laban sa krimen sa mga pagpupulong na naganap sa Kongreso kung saan pinagusapan ang magiging hakbangin ng pamahalaan sa isyu ng parusang kamatayan. Ipaglalaban sana nila ang kawalang-katarungan para sa mga maliliit na boses ng mga nabibiktima ng mga matitinding krimen na tila hindi naman pinakikinggan ng pamahalaan. Dagdag pa rito, sa kanilang opinion, ang pagpapahina ng batas ay magpapalakas lamang ng mga masasamang-loob na magkamit ng krimen—ang paglala lamang ng pinnupuntirang suliranin.

Subalit ano nga ba talaga ang hustisya para sa isang biktima? Kung iisipin nang mabuti, ang tuluyang pagbitay sa isang napatunayang may sala sa ilalim ng paghuhukom ay hindi naman talaga nangangahulugang

na ng biktima at ng kanyang pamilya, gayon din ng pamilya ng nasasakdal ang hustisya nang ganoon na lamang. Kung ibabatay lamang natin ang katarungan sa panandaliang gaan ng loob na madarama matapos makitang hindi na humihinga ang sumira ng iyong pagkatao, masasabi pa rin bang nakamtan mo na nga ang hustisya? Kapag sinindihan ko ang isang tambak ng basura sa gitna ng isang komunidad upang sa pagsisiga nito'y tuluyan na itong maglaho, masasabi ko bang magtatagumpay ako? Hindi, sapagkat ang makapal na usok na lilikhain nito'y walang hanggang mananalatay, kukupas, at magpapahina sa mga бага, sa dugo at sa pangangatawan ng mga makakalanhap, lalung-lalo na ang mga kauna-unahang maaabot nito.

Gayundin sa parusang kamatayan: ang mga alaaalang manggagaling sa pagkitil ng buhay ng bawat isang nasasakdal ay magiging paulit-ulit na alaalang walang hanggang tatatak sa puso't isipan ng kanyang pamilya, ng pamilya ng kanyang nabiktima, at ng kanyang biktima. Isang pagsisiga lamang ito na wala rin namang naidulot sa Pilipinas kundi makapal na usok na dumurog at nag-iwan ng mapanglaw na lamat sa moralidad ng kanyang naapektuhan.

Kaya lang, kibit-balikat ka namang magtataka: ngayong lalo lamang naging talamak ang krimen sa pagsulpot ng mas malalakas na loob na terorista, holdaper, kidnapper, carnaper at iba pa, ano pa kaya ang silbi ng pag-alis ng parusang kamatayan? Ayon sa Bagong Alyansang Makabayan (BAYAN) at Bayan Muna, patuloy pa rin ang pagpatay ng mapang-alipustang sistema sa mga aktibista, mga mamamahayag, mga mahihirap, sa mga inaapi't walang labang Pilipino. Waring binigyan lamang ng opisyal na katapusan ang kuwento ng ilang taong paglalaro sa buhay at kamatayan ng mga inosenteng tao.

Huwad na paghuhukom, huwad na paghahatol, huwad na katarungan. Walang katiyakan na ang lahat ng napatawan ng parusa ay may sala sa mga krimeng inilatag sa kanilang mga pangalan. Ngunit isa lamang ang sigurado, na walang hustisyang nakakamit sa pagpatay ng isang tao kahit na gaano pa kabigat ang nagawa niyang pinsala, lalung-lalo na kung sa katotohana'y napagbintangan lamang ito. Sapagkat walang karapatan ang tao na kumitil ng buhay sa kapwa niyang tao, at lalong walang kapangyarihan ang tao na lumikha ng sarili niyang katarungan.

ANG KABILANG MUKHA NG SM

MATANGLAWIN TOMO 27, BLG. 2
AGOSTO - SETYEMBRE, 2002

SULAT NI **SM ILE (ALYAS)**
MGA KUHA NI **GEELA GARCIA** - 2017

Sa mga mamimili ng Shoemart, nakatatak na sa kanila ang imahen ng mga manggagawa ng SM. Naging bahagi nan g buhay ng bawat Pilipino ang SM dahil sa dami ng mga malls nito sa bansa. Ngunit, bagamat hindi natin napapansin, sa likod ng mga magaganda at nakangiting mga cashier, saleslady at iba pang mga manggagawa ng SM ang mapait na realidad na dulot ng makakihang opresyon at pang-aapi.

TUNGGALIAN SA CBA

Noong ika-25 ng Marso ng taon na ito, nagwelga ang Sandigan ng mga Manggagawa ng Shoemart (SMS) matapos na ideklara ng SMS na hindi nagkakaroon ng pagkakasundo ang unyon at ang pangasiwaan ng Shoemart.

Sa pamumuno ng SMS, hinihingi ng mga manggagawa sa pangasiwaan sa kanilang collective bargaining agreement (CBA) na itaas ang sahod ng mga manggagawa ng P40 bawat taon hanggang sa susunod

na CBA. Kasama rin dito sa mga hinihingi nila ang pagbabawas sa kontraktwalisasyon, pagsagot at pag-askikaso sa mga hindi makatarungang patakarang paggawa (unfair labor practices) at iba pang mga hinaing nila.

Ngunit, dahil sa hindi nagkasundo ang pangasiwaan at ang unyon, tinigil panandalian ang CBA at nagdeklara ang mga kasaping manggagawa ng welga at nag-piket sa lima sa mga malls ng SM sa Maynila at sa head office nito.

ASIA'S CONTRACTUALIZATION KING

Sa mahigit kumulang na 20,000 na manggagawa ng SM, 4000 lamang ang regular na manggagawa. Wala pa ito sa kalahati sa kabuuan ng mga manggagawa at sa kasalukuyang tala, 1500 pa lamang ang nakapaloob sa SMS at ang kasalukuyang CBA ay sumasaklaw lamang sa 818 na regular na manggagawa ng SM.

Ang SM Prime Holdings na pagmamay-ari ng Henry Sy ang pinakamalaking nagpapasok ng mga kontraktwal na manggagawa sa hindi lamang sa bansa, kundi sa buong Asya. Bawat tatlong buwan, nakakaltasan ng 20,000 na manggagawa ang SM at papalitan ng mga bagong mga kontraktwal. Ito ang mga tinatawag na mga trainees at iba pang mga manggagawa na kinukuha ng mga kumpanya sa loob ng SM department store na tinatawag na mga “promo”. Sa kabuuan, 80,000 manggagawa ang natatanggalan ng trabaho sa SM. Samakatuwid, bagamat may regular na ambag ang SM sa paggawa ng mga trabaho, higit na malaki ang tinatanggalan ng trabaho at pinapasali sa unemployed ng bansa.

Sa mga malls naman sa kanayunan, higit na kalunos-lunos ang kalagayan ng mga manggagawa ng SM. Sa mga malls tulad ng Iloilo, tanging ang mga kasapi ng pangasiwaan ang mga regular na manggagawa, habang ang mga saleslady, cashier, janitor, at mga karaniwang manggagawa ay kontraktwal.

Kung titignan, malaki ang natitipid ng SMPH dahil sa higit na maliit ang gastusin kapag ang karamihan ng mga manggagawa ay kontraktwal. Ang karaniwang manggagawa ng SM ay kumikita ng P360 bawat araw at tumatamasa rin siya ng mga benepisyo tulad ng SSS. Ngunit, ang mga kontraktwal ay kumikita lamang ng P260 bawat araw. Higit na maliit pa ang kinikita ng mga “promos” dahil P180 bawat araw lamang ang sahod nila. Ito ay kahit na halos walang ipinagkaiba ang trabaho ng trainees at promos sa mga regular.

Nagiging maugong na rin sa mga manggagawa ng SM ang programa ni Henry Sy ba “zero regular by 2004”, kung saan magiging kontraktwal ang lahat ng mga manggagawa ng SM sa pagtatapos ng taong ito. Sa pamamagitan ng pagtatalaga ng mandatory retirement age na 45 at mga early retirement program, uubusin ang mga regular na manggagawa at upang tuluyang mawala na ang unyon. Malaki na ang hawak na pag-aari ni Henry Sy. Tinatayang 2.7 bilyong dolyar ang kabuuang hawak niya at sinabi pa ng Forbes Magazine na siya ang ikatlong pinakamayamang tao sa Asya. Ngunit, bunga ang malaking kita na ito ng malawakang kontraktwalisasyon at sa malaking kinikita ng SMPH. Dahil rito, tinagurian si Henry Sy na “Contractualization King of Asia”.

SALE: 50-70% OFF

Isa rin sa mga ipinaglalaban ng SMS ay ang pagtaas ng sahod ng mga regular na manggagawa ng P40 bawat taon hanggang sa susunod na

CBA o P120 sa loob ng tatlong taon. Malaki na ang ibinaba nito, dahil P100 ang orihinal na hinihingi ng unyon.

Ngunit, nagging matigas ang tugon ng pangasiwaan: P14 bawat taon sa loob ng limang taon o sa kabuuan ng P70, na napakalayo sa hinihingi ng mga manggagawa. Katulad ng nasabi noong una, maliit ang sweldo ng mga manggagawa, lalo na ngayong idineklara ng NSO na kinakailangan ng P529.75 bawat araw ang sweldo ng karaniwang tao upang makabuhay ng isang pamilya ng anim.

“DI NINANAIS NG PILIPINA NA LAHAT NG POSISYON NG KAPANGYARIHAN AY MAPANGHAWAKAN NG KABABAIHAN.”

Itinutugon ng SM na hindi kakayanin ng kita ang hinihingi ng SMS. Ngunit, kung titignan ang kalagayan ngayon, wala pang dalawang libo ang tataas ang sweldo dahil 1500 lamang ang kasapi ng unyon at sila lamang ang makatatamasa nito.

Kung titignan naman ang pampinansyang kalagayan ng SMPH at ni Henry Sy, mukhang higit sa sapat ito sa kakayahang tugunan ang mga hiling ng mga manggagawa. Tinatayang kumita si Henry Sy ng 13.11 bilyong piso mula 1997 hanggang 2001. Ang SMPH rin ang pinakamalaking mall operator sa buong Asya. Sa kasalukuyan, 13 malls at limang independent malls

ang hawak ng SMPH sa buong bansa. Pag-aari rin nitoa ng mabubuksang Mall of Asia na itinatayo sa 500,000 metro kwadrado na reclaimed area sa Manila Bay. Isa itong malaking mall kung saan may otel, mga pasilidad pang-aliw, mga paaralan, pagamutan, simbahan at mga kondominyum na pang-residensyal at pang-opisina.

Nagtala rin ang SMPH ng siyam na bahagdang pagtaas ng kabuuang tubo sa unang siyam na buwan ng 2002 o 2.83 bilyong piso. Inaasahan rin na aabot 4.01 bilyong piso ang kikitain nito sa buong taon. Sa kasalukuyan, may plano ang SMPH na magtayo ng dalawang mall bawat taon at mayroon nang nakalaan na 21 bilyong piso para ditto. Nakatuon na ang pansin ng SMPH sa kanayunan upang pagtayan ng mga mall. Nagsagawa ang SMPH ng malawakang pagbili ng lupa sa mga lugar tulad ng Bacolod, Tacloban, Quezon at Pangasinan.

Kung susuriin ang kakayahang pinansyal ng SMPH na tugunan ang mga kahilingan ng mga manggagawa nila, maliit na barya pa lamang ang hinihingi nila at tila wala itong epekto sa kabuuang kikitain ng SM, lalo na't may kakayahan pa sila magtayo ng mga malls at ikalat ito sa iba't ibang sulok ng bansa.

WE'VE GOT IT ALL FOR YOU

Isa rin sa mga tinututulan ng mga manggagawa ng SM ay ang pagtalikod ng pangasiwaan sa mga karapatang panggawa sa pamamagitan ng mga hindi makatarungang patakarang paggawa. Sa isang negosyo kung saan 80 hanggang 85 bahagdan ng mga empleyado ay kababaihan,

hindi lamang ito isyung pang-manggagawa, kundi isyu rin ng kababihan.

Malaking bahagi ng mga manggagawa ng Shoemart ang kababaihan dahil sa pagtingin ng SM sa kanila: mga pangunahing pang-akit ng mga mamimili. Karaniwang mga saleslady, cashier, at iba pang mga gawaing service oriented, sila ang pangunahing pwersa ng SM sa pagbebenta ng mga inilalako nitong mga produkto sa department store. Ngunit, ano ang ipinahihiwatig nito? Mula sa tungkuling ginagampanan, hanggang sa mga pananamit at kaayusan, kasama sila sa mga inilalako ng SM sa mga mamimili. Tinatagap lamang ang mga kababaihang nasa kasibulan ng kabataan, pilit silang pinagsusuot ng mga maiikling mga palda at pinaglalagay ng make-up at palamuti bilang bahagi ng kanilang uniporme sa pagtatrabaho. At sa mga naging regular nang empleyado, sa kanilang pagtanda’y inaalas na sila sa pagsa-saleslady at tinatago sa mga mamimili sa pagtatalaga sa mga ito sa Gawain tulad ng paglalaba at pagbubuhat.

Samakatuwid, ginagamit ang kanilang kagandahan at pagkababae at inilalako upang mabili ang mga produkto ng SM.

Isa itong malaking insulto sa mga kababaihan, dahil sa komodipikasyon ng pagkababae nila, at nililimita rin sila bilang mga saleslady at cashier lamang sa isang malakihang operasyon ng produksyon. Ginagamit

“...GINAGAMIT ANG KANILANG KAGANDAHAN AT PAGKABABAE, AT INILALAKO UPANG MABILI ANG MGA PRODUKTO NG SM.”

mismo ng ganitong kalagayan ang pagkababae ng mga manggagawa upang apihin sila at ipagpatuloy ang pagkamal ng kita sa pamamagitan ng paglalako sa kanila.

Higit na malaki rin ang pagkakataon na magkaroon ng pang-aabusong sekswal sa loob ng SM, dahil hindi lamang sila mga babae, ngunit mga kontraktwal na manggagawa rin. Dahil madalas na itinatagala sila bilang mga trainees o promos, kadalasan isang buwan lamang ang itinatagal nila sa trabaho, dahil magiging regular na empleyado lamang sila pagkatapos ng anim na buwan o 180 na araw.

Dahil hindi sigurado ang estado ng kanilang trabaho, epektibong natatanggalan ng kapangyarihan ang kababihan sa SM, dahil katapat ng kanilang pagpuna at pagreklamo ay maaaring pagkatanggal sa trabaho. Dulot nito, kinikimkim na lamang ang anumang eksploitsiyong sekswal na mangyayari.

Hindi pa rito natatapos ang kalunos-lunos na kalagayan sa paggawa. Hindi maaaring umupo ang mga saleslady at maging ang mga cashier, kahit na halos buong araw sila nakatayo. Ito ang dahilan kung bakit walang mga upuan ang mga manggagawa, maging ang mga cashier.

Maging ang kanilang panahon sa banyo ay nililimita. May susi ang isang banyo na gagamitin ng halos lahat ng empleyado ng SM, at maliit lamang ang oras na ibinibigay sa bawat isa. At dahil kontraktwal sila, wala silang kaukulang mga benepisyo tulad ng mga programa sa kalusugan, bakasyon, at iba pa, na kadalasang kinakailangan ng mga manggagawang kababaihan dahil sa mga pagkakataon tulad ng pagreregla at pagkakabuntis.

BUSINESS AS USUAL

Bagamat sa kasalukuyan ay may unyon ang SM, patuloy pa rin ang paninira at pilit na pagbuwag ditto ng pangasiwaan ng SM. Maging ang mga demokratikong karapatan nila ay hayagang nilalabag upang maipagpatuloy ang malakihang pagpasok ng capital sa kumpanya.

Sa isang pagbisita at panayam ng Matanglawin sa SM Cubao, kitang-kitang napakaliwanag at napaka-ingay ng SM kung ihahambing sa karaniwang kalahayan nito. Nagkalat na rin ang mga banderang nakapaskil na nagsasabing “business as usual” at kamakailan lang, nagbigay sila ng 50 bahagdag sale. Ngunit, sa likod ng lahat na ito, nakikita ang mga piketlayn ng mga manggagawa ng SMS.

Kahit na malaki ang naturang mall, diretsuhang nakatapat ang mga ispiker ng SM sa mga piketlayn at buong lakas na nagpapatugtog ng mga kanta upang hindi marinig ang mga panawagan ng mga nagwewelga. Dahil rito, napilitan kami na hintayin magsara ang SM Cubao bago pa simulan ang panayam namin.

Nagsalita para sa grupo ang external vice-president nila na si Estellita Mil. Sa paligid ng napakaraming mga guwardiya ay ikinuwento niya ang kalagayan nila sa SM, lalo ang karahasang isinasagawa ng SM sa mga piketlayn nila.

Bagamat hindi lubusang lumabas sa mainstream media, nagkaroon ng kaguluhan sa piketlayn ng SMS sa SM North EDSA noong ika-23 ng Mayo ng taon na ito. Mahigit kumulang na 60 na katao ang nasaktan dahil sa karahasan ng mga security guards na ipinadala ng SM. Kasama rito ang mga manggagawa at maging ang mga estudyante na nakisimpatya at nakiiisa sa mga nagwewelga. At bilang dagdag na insulto, ang SM pa mismo ang nagsampa ng kaso laban sa kanila.

Ito ang isa sa mga insidente ng paglabag ng SM sa Artikulo 248 ng Labour Code ng Pilipinas. Kadalasan, ginagawa ang pagbubuwag at paninira ng piketlayn sa gabi, kung saan kaunti ang mga tao at hindi handa ang mga nagwewelga. Binibugbog, pinapalo, at iba pang mga akto ng karahasan ang ginagamit upang mapaalis ang mga welgista. Isa rin itong paraan upang magkaroon ng pang-aabusong sekswal, dahil marami nang ulat ang mga welgistang babae na hinihipuan sila tuwing nagkakaroong ng pagbubuwag.

Maging ang mga unyon mismo ay pinapakialamanan ng SM. Unang isinagawa ng SM ang pagpapapasok at pagsasa-regular ng mga empleyadong kasapi ng Iglesia ni Cristo, na bawal ayon sa relihiyon nila na sumali sa mga unyon. Ngunit, nang itinigil ang CBA at nagdeklara na ng welga ang SMS, biglang nagkaroon ng mga Iglesia na sumali sa unyon, dahil diumano ay maari na silang mag-union.

Sa mga sumusunod na buwan, sinabi ng SM na may bago nang unyon, at tinanggal na ang mga manggagawang welgista, bagamat limang taon ang termino ng mga opisyal ng unyon. Nagkaroon rin ng signature campaign sa loob ng SM, na kapag nakakuha ng malaking bahagdan ng pagsuporta, ay kikilalanin ang bagong unyon, tatanggapin na ang P14 pisong pagtaas at idedeklara na tapos na ang CBA. Upang mapapirma ang manggagawa ng SM, makakakuha sila ng signing bonus na ibibigay matapos ang pagpirma nila.

Ito ang mga pamamaraan na ginagamit ng SM upang mabuwag ang unyon at tanggalan ng boses at kapangyarihan ang mga manggagawa nila, na isang malaking paglabag sa mga karapatan at batas paggawa. Nagkaroon na ng congressional inquiry noong ika-30 ng Abril at ikaapat ng Hunyo, sa pamumuno ng kinatawan ng Bayan Muna. Bagamat nagkaroon ng interes ang Mababang Kapulungan sa kaso, napilitang isantabi muna ito dahil recess na sa Kongreso.

Kalagayan ng paggawa sa Kinabukasan

Maaring sabihin na isang natatanging kaso ang kalagayan ng mga manggagawa ng SM, at maaari rin sabihin na wala itong epekto sa buhay natin. Ngunit, kung susuriin, ito ang nagpapakita ng lumalalang kalagayan ng manggagawa sa lipunan ngayon, na maaari nating manahin kapag tayo na ang magtatrabaho. Ito ang dahilan kung bakit kinakailangan nating bigyang-pansin at itaguyod ang karapatan ng mga manggagawa ng SM, dahil isa itong hakbang sa pagbabago ng lipunan natin.

Bilang mga mamimili, maaari tayong makiisa sa pakikibaka nila sa pagboboykot sa SM habang may welga rito. Sa pamamaraan na ito, ipinahihiwatig natin sa lahat ng mga kumpanya sa Pilipina na tinututulan natin ang anumang opresyon at pang-aapi, hindi lamang sa mga manggagawa, kundi sa lahing Pilipino.

“ITO ANG NAGPAPAKITA NG LUMALALANG KALAGAYAN NG MANGGAGAWA SA LIPUNAN NGAYON, NA MAAARI NATING MANAHIN KAPAG TAYO NA ANG MAGTATRABAHO.”

MGA KASO NG PANUNUPIL SA IBANG MGA KUMpanyA

Kasama sa SONA ng taong ito ni Pangulong Arroyo ang pagdeklara niya na gumaganda na ang kalagayan ng mga manggagawa sa kaniyang administrasyon. Ngunit, gaano ba katotoo na kinalinga niya ang mga manggagawa?

Nestle Philippines, Cabuyao Plant. Marahas ang naging pagbati ng pangasiwaan ng Nestle sa 500 welgista nila nang magpadala sila ng 400 armadong tauhan upang buwagin ang welga sa harap ng planta nila. Matapos nito, 74 sa mga manggagawa ang kinasuhan ng malicious mischief at robbery.

Nissan Motors, Sta. Rosa, Laguna. Binuwag ang piketlayn ng mga welgista, at hinuli at ikinulong ang naka-welgang mga manggagawa ng anim na oras.

Sanno Philippines, Gateway Business Park, Cavite. Dahil sa nais nilang magtayo ng unyon, patagong pinaratangan ng pagnanakaw ng gold dust at hinayaang pumasok ang mga manggagawa sa planta upang madakip. Bagamat kinasuhan ng robbery, napatunayang walang sala ang mga manggagawa.

St. Rose Bus Company. Tatlong taon nang nakawelga ang mga manggagawa nila at dahil sinampahan sila ng pangasiwaan ng malicious mischief, hindi sila makahanap ng ibang trabaho.

JAC Liner Bus Company. Bagamat napagkasunduan ng pangasiwaan at ng unyon na ipawalang bias ang 20 warrant of arrest na isinampa laban sa mga manggagawa ng unyon, binuhay ang kaso upang mahuli ang mga welgista. Sa nakaraang pagbuwag ng piketlayn nila, walo ang ikinulong sa Pasay City Police Station.

Rustan's Tower, Mandaluyong. Sa kanilang piket noong ikadalawa ng Agosto noong nakaraang taon, apat na manggagawa ang hinuli at ikinulong, habang nakunan ang isang buntis na manggagawa.

NANG MUNTIKANG MAG-AKLAS ANG MANGGAGAWA

MATANGLAWIN TOMO 22 BLG. 3

SULAT NINA JOSE SABILANO
AT AARON ROM MORALINA, AT
MAY MGA ULAT NI MON SARMIENTO
MGA KUHA NI GENESIS GAMILONG - 2017

Ika-5 ng hapon, Hulyo 30 ng taong kasalukuyan: sa isang biglaang pagpupulong ng Ateneo Workers and Employees Union (AWU), yumanig ang silid-pulungan ng AWU sa Blue Eagle Gym sa panawagang itaas ang kasalukuyang sahod ng mga kasapi nito. Maugong na rin sa mga nagsitipon ang mga bali-balita tungkol sa isang strike na idadaos sakali mang hindi pagbigyan ng administrasyon ang kanilang mga hiling. Nang tanungin na nga sila ng mga pinuno ng unyon kung handa silang magsakripisyo (basahin: magdaos ng strike) upang mapaabot man lamang ang kanilang hinaing sa administrasyon, sinagot sila ng isang malakas na kolektibong sigaw: “Oo! Walang iwanan!”

Kung narinig lamang sana ng administrasyon ang kanilang sigaw ...

Pataas nang Pataas ang Matrikula, Ngunit Pababa nang Pababa ang Dagdag sa Sahod

Tatlong taon na ring pababa nang pababa ang pagbibigay ng karagdagang sahod sa mga kawani

“...KUNG IHAHAMBING ANG MGA BENEPISYONG NATATANGGAP NG MGA MANGGAGAWA SA ATENEO & ANG MGA NATATANGGAP NG MGA EMPLEYADO NG IBANG INSTITUSYONG PANG- EDUKASYON, LUBHANG MABABA ANG NAUNA.

MARY ANN P. MANAPAT
DIRECTOR, OSCI-ATENEO

ng Pamantasan: mula sa sampung porsiyento noong panahong 1993 hanggang 1998, naging pitong porsiyento na lamang ito noong 1999, anim na porsiyento noong 2000, at limang porsiyento na lamang noong 2001.

Lahat ng pagbabawas na ito ay nangyari sa panahong pinagpasiyahan ng administrasyong taasan ang bilang ng tinatanggap na mag-aaral taun-taon. Mapapansing noong taong 1999, halos 1,500 mag-aaral ang natanggap sa unang taon at kada taon ay tumataas ang bilang hanggang sa umabot ito sa halos 1,900 na mga bagong mag-aaral na pumasok ngayong 2002. Mapapansin ring pataas na rin nang pataas ang matrikula ng isang karaniwang mag-aaral sa kolehiyo: 12.5% bawat taon ang idinadagdag sa singil. Alinsunod sa mga pamantayan ng Commission on Higher Education (CHED), 70% ng karagdagang singil ay mapupunta sa pagpapataas ng sahod ng mga kawani ng Pamantasan, mapa-guro man ito o hindi. Halimbawa, ngayong tao’y P103, 486, 832 ang kinita ng Pamantasan sa mga dagdag na singil sa matrikula. Kung kukunin ang 70% nito, lalabas na P72, 440, 000 ang dapat ibigay sa mga kawani ng Pamantasan bilang karagdagang sahod. Kung tatantiyahin ang walong porsiyentong dagdag na hinihingi ng AWU, lalabas na P2.8 milyon lamang ang makukuha ng 168 na miyembro nito – barya lamang kung ikukumpara sa dagdag na kita ng Pamantasan.

Kung ihahambing ang mga benepisyong natatanggap ng mga manggagawa sa Ateneo at ang mga natatanggap ng mga empleyado ng ibang institusyong pang-edukasyon, lubhang mababa ang nauna. Sa Unibersidad ng Santo Tomas, walang babayarang matrikula ang dependent (asawa man o anak) ng isang manggagawa sakali mang magpasiya itong mag-aral ng abogasya sa UST. Sa Mapua Tech naman, dalawang beses bawat taon binibigyan ang mga manggagawa ng lump sum bonus na katumbas ng tatlong buwang sahod upang makapagtayo naman sila ng munting negosyo.

Kasabay ng pagpapatayo ng mga bagong gusali tulad ng John Gokongwei SOM at Convergent Technologies Center, hindi nagdagdag ng mga bagong regular na empleyado ang Pamantasan. Bagkus ay nagdagdag na lamang sila ng mga kontraktwal upang panatilihin malinis ang kampus. Samakatuwid, nadagdagan ng trabaho ang mga manggagawa ng Pamantasan ngunit kakaunti lamang ang natatanggap nilang karagdagang sahod.

Hindi diumano essential sa pagpapatakbo ng isang paaralan ang pagpapanatili ng mga hardin at pasilidades (ayon din sa labor code), kaya naman higit na pinagtutuunan ng pansin ang pagkuha ng mga manggawang hindi kailangang bayaran nang gaanong malaki – mga kontraktuwal.

COLLECTIVE BARGAINING AGREEMENT: HINDI LAMANG ISANG DOKUMENTO

Mula pa noong Abril nagkakaroon ng negosasyon sa pagitan ng AWU at ng administrasyon tungkol sa isang collective bargaining agreement (CBA): noong una pa nga ay 15% na karagdagang sahod ang hinihingi ng unyon kasama na ang dagdag sa mga benepisyo, ngunit pagdating ng Hulyo’y ibinaba nila ang kanilang hinihingi sa administrasyon – walong porsiyento (o P50, kung alin man ang mas mataas) na lamang, kasama ang mga dagdag sa benepisyo. Kasama sa mga ibang hinihingi ng unyon ang mga benepisyong pang-edukasyon; mga pagliban sa trabaho (nang may bayad) kapag nagkasakit ang mga empleyado, tuwing magbabakasyon sila, tuwing kaarawan nila, at kung namatayan sila ng mahal sa buhay; at mga bonus na ibibigay kapag pinirmahan ang kasunduan, tuwing gitna ng taon, at tuwing Pasko.

Hindi lamang dagdag na sahod at benepisyo ang hiningi ng unyon noon, kundi may mga probisyon para sa tinatawag na full manning: tuwing may magreretirong regular na manggagawa, maaari siyang palitan sa pwesto ng isa pang regular na manggagawa. Ang patakarang ito ay nagsisilbing pananggalang sa patagong union busting dahil hindi mababawasan ang maaaring sumapi sa unyon. Makalipas ang kontrobersya sa kontraktuwalisasyon noong nakaraang taon, naramdaman ng unyon na kailangang igiit ito upang hindi mawalan ng boses ang mga manggagawa, lalo na ang mga regular na nanganganib na mawalan ng hanapbuhay.

Ngunit iginiit ng administrasyong hindi nila kayang magbigay ng higit pa sa P1,000 na karagdagang sahod kada manggagawa. Sinasabi pa nilang itinatili ng AWU ang kamay ng administrasyon sa pamamagitan ng full manning. Para sa namamahala ng Pamantasan, kailangan munang unahin sa prayoridad ang mga guro at kawaning-administrasyon. Noong hapon ng Hulyo 30, matapos ng pakikipagpulongan sa mga kinatawan ng unyon,

humingi ang administrasyon ng consensus mula sa mga kasapi nito, alinsunod sa Labor Code.

Para kay Tobias Tano, pangulo ng AWU, “[The Administration] is bargaining in bad faith... one-sided... sabi natin [AWU], take it or leave it... Bawat subo sa atin, tanggap [lang] tayo nang tanggap.” Noong araw na iyon, hindi na nila diumano iurong ang panukala nilang walong porsiyentong dagdag. Wala silang balak magdaos ng welga sapagkat may katumbas itong kawalan ng sahod at hanapbuhay, ngunit kung ayaw ibigay ng administrasyon ang ninanais ng AWU, wala silang ibang magagawa kundi ang magwelga.

“MARAHI, NAPAGOD NA ANG MGA MANGGAGAWA SA KAHIHINTAY PARA SA MAS MATAAS NA SAHOD. MAS PINANGALAGAHAN ANG PAGIGING BUHAY SA KASALUKUYAN”

ANG ANATOMIYA NG ISANG WELGA

Ayon sa Book V, Rule XXII ng Labor Code of the Philippines 2001 Edition, maaari lamang magsagawa ng welga ang unyon mga manggagawa ng isang kumpanya kung 1) mayroon silang pahintulot galing sa National Conciliation and Mediation Board (NCMB); at 2) nagpaalam sila sa administrasyon ng kumpanya na titigil sila sa

pagtatrabaho hangga't hindi nila makuha ang mga gusto nila o di kaya'y wala pang kompromisong napagkakasunduan ang dalawang panig.

Ngunit napakahabang proseso rin ang kinakailangan bago magsimula ang mismong welga. Una, kung hindi magkakasundo sa pamamagitan ng pag-uusap ang dalawang panig, ibibigay ng unyon ang isang Notice of Strike sa administrasyon at sa NCMB. Ang kalagayan kung saan hindi pa rin nagkakasundo ang administrasyon at mga manggagawa ay tinatawag na deadlock – walang gustong bumigay sa kabila. Sa loob ng cooling-off period na tatlumpung araw, susubukan ng isang kinatawan ng NCMB na tulungan ang dalawang panig sa paggawa ng isang solusyong katanggap-tanggap sa lahat. Sa huling araw, boboto ang mga manggagawa kung itutuloy nila ang welga o hindi. Kung bumoto ng “oo” ang 50% +1 ng mga manggagawa, magsisimula ang welga sa ika-pitong araw ng trabaho pagkatapos ng botohan. Maaari pang maghain ng panibagong panukala ang administrasyon bago umabot sa 30 araw ang itinagal ng welga.

Ngunit idinidiin din ng Labor Code na kailangang sundin ng bawat manggagawa ang mga pamantayang ito, kung hindi'y masasabing ilegal ang welga (illegal strike). Ang katumbas nitong

parusa ay ang pagkakatanggal sa trabaho ng mga manggagawang kasangkot at ng mga opisyaless ng unyon.

Alinsunod sa mga alituntunin ng NCMB, nagdaos ang unyon ng isa pang pulong noong ika-16 ng Agosto. Sa pagkakataong ito'y ipinakilala sa mga kasapi si Cecille Laquian-Basa ng U.P. School of Labor and Industrial Relations na tumatayong legal counsel ng AWU. Ipinaliwanag ni Basa ang mga patakaran sa pakikipag negosasyon sa pagitan ng isang unyon at ng administrasyon. Aniya, sa oras na hindi magkasundo ang magkabilang panig, kailangang kumuha ng isang third party na walang kinalaman sa kahit anong panig upang magsilbi bilang tagamapagitan o arbitrator. Ngunit, babala ni Basa, may posibilidad na masuhulan ang tagapamagitan. “Sino ba ang may pera? ...[ang] problema kasi, lahat ng mga batas [ay] pabor sa mga kapitalista,” para kay Basa.

Ipinaliwanag naman ni Tano na makikita anghalaga ng inaakalang maliit na dagdag-sahod sa panahong nagretiro ang empleyado. Ayon sa Labor Code, ang bawat nagreretirong empleyadong regular ay makatatanggap ng halagang katumbas ng kalahating buwang sahod para sa bawat taon ng kanyang panunungkulan kung siya'y nasasaklaw ng isang CBA. Malaking tulong ito aniya sa mga matatanda sapagkat matatamasa na nila sa wakas ang mga bunga ng kanilang pagod. Dahil dito'y ipaglalaban nila ang walong porsiyentong dagdag, ngunit bilang concession sa administrasyon, papayag na rin ang AWU sa pitong porsiyento. Pinagpilian din sa nasabing pulong ang mga panukalang inihain ng mga pinuno ng AWU at ng administrasyon (tingnan ang Table). Nanalo sa nasabing botohan ang panukala ng unyon sa bilang na 63-44. Mapapansing tinanggap ng AWU ang lahat ng panukala ng administrasyon maliban lamang sa karagdagang sahod. Ang resulta ay binati ng masigabong palakpakan. Hinikayat ni Tano ang mga kasapi ng unyong pinangungunahan niya: “Panindigan natin ito!” Sa susunod na Martes, ika-20 ng Agosto, magkakaroon ng isa pang negosasyon, at ihaharap ng unyon ang panawagan ng mga kasapi nito.

AT BIGLANG BUMALIGTAD ANG LABANAN

Natagpuan na lamang ng Matanglawin si Emmanuel “Mang Manny” Avila, isang opisyal ng AWU, malapit sa kapilya ng Gonzaga noong sumunod na Miyerkules, ika-21 ng Agosto.

Mababakas ang marahang tuwa sa kanyang mukha habang isinasalay niya ang mga pangyayari ng nakaraang araw: hindi nga pinagbigyan ng administrasyon ang hinihinging walong porsiyentong karagdagang sahod, ngunit nakuha naman ng AWU ang pitong porsiyentong na bumabawi naman sa mga benepisyo. Dagdag niya, may isa pang negosasyon sa loob ng dalawang taon, at dito nila susubukang idiin ang kanilang panawagan.

Nagkaroon muli ng botohan kinabukasan, ika-22 ng Agosto. Sa pagkakataong ito'y nagpadala muli ang administrasyon ng isang counter-proposal: anim na porsiyentong dagdag na may kasamang dagdag na benepisyo. Ngunit laking gulat na lamang ng mga opisyaes ng unyon nang nanalo ang mga bumoto sa panukala ng administrasyon.

Marahil, napagod na ang mga manggagawa sa kahihintay para sa mas mataas na sahod. Mas pinangalagahan nila ang pagiging buhay sa kasalukuyan. Ang welga, katulad nga ng nasabi sa ikaapat na bahagi ng artikulong ito, ay may katumbas na hirap: walang sahod ni hanapbuhay ang mga nagsisidaos nito; at maaari lamang silang umasa sa tulong galing sa labas, katulad ng pakikiramay ng mga guro at mag-aaral. Ngunit, nakalulungkot mang sabihin, kulang ang makukuhang suporta ng unyon galing sa labas sakaling ituloy nito ang welga.

Hanggang ngayo'y hindi pa rin maintindihan ng mga opisyal ng AWU ang mga nangyari. Tila naglaho na ang sigaw na "Oo! Walang iwanan!" noong nagsisimula pa lamang ang mga negosasyon. Ngunit, wika nga ni Jesus Manuel, kasapi ng unyon, maghihintay na lamang sila nang dalawang taon, at hinding-hindi na sila talaga uulong pagdating ng panahong iyon.

PINASLANG NG KAHAPON, IWINAGLIT NG NGAYON

ANG KINALIMUTANG LABAN NINA
EDGAR JOPSON & EMMAN LACABA

MATANGLAWIN TOMO 30, BLG. 6
MARSO-ABRIL 2006

SULAT NI **ENRIQUE NIÑO P. LEVISTE**, GURO,
KAGAWARAN NG SOSYOLOHIYA AT ANTROPOLOHIYA
MGA KUHA NI **GENESIS GAMILONG** - 2017

TUWING SASAPIT ANG ARAW ng pagdiriwang ng kabayanihan ng mga piling kababayan, napapakislot at naliligalig ako sa katotohanang nalilining. Umaalingawngaw sa isipan na marahil isang nakagawiang pagsasanay na pawang hindi pinaglalaanan ng sapat na pagninilay ang pagkilala at pagbibigay-pugay sa mga kababayang tinaguriang bayani. Kaakibat ng mga kinagigiliwang pagpuri sa mga kinikilalang tagapagligtas ng lahing Pilipino ang kinamumuhianang paglimot sa ilang indibidwal na naglaan din ng buhay, ilang nilalang na minarapat ding pukawin ang mamamayang Pilipino mula sa mahaba at nakahahawa nitong pagkahimbing.

Naliligalig ako sapagkat nakaliligtaan o maaaring sinadyang kitilin mula sa isipan at damdamin ang idinulot ng mga nilalang na ito para sa kapakanan ng nakararaming itinaboy ng mapanlupig na sistema. Ano kaya ang dahilan ng paglimot at pagkawasak ng imahen ng mga natatanging indibidwal mula sa ating kasaysayan? Bakit iilang henyo ng kasaysayan lamang ang nagtangkang alamin at unawain ang pinagdaanan ng mga taong ito? Habang patuloy na pinagsisikapang sagutin ang mga katanungang ito, mas lalong tumitindi ang pagkapoot sa nakagisnang nakasanayan — ang nakagisnang kamangmangan na dulot ng kapabayaan at kapalaluan ng nasa luklukan ng lipunan at ang nakasanayang kaginhawahan na kakambal ng pagsasawalang-bahala sa mga kinakawawang pulutong.

Sa pagnanais kong maibsan ang pagkauhaw sa totoong kasaysayan ng mga natatanging nilalang na kinalimutan, itinuon ko ang aking pansin at pagsasaliksik sa ATENEO, ang isa sa iilang institusyong kinikilala bilang pugad ng kabayanihan. Batay sa mga inilathala at ipinahayag ng maraming pagkakataon, kaiga-igayang sambitin at ipagmalaki na maraming bayaning nagmula o umusad sa sinapupunan

ng pamantasang ito. Sa apat na taong pagsusunog ng kilay sa kolehiyo, napag-aralan ko ang makukulay na pakikipagsapalaran ng mga natatanging “Atenistang” kinikilala hanggang ngayon bilang bantayog ng kahusayan at katapangan. Mula kina Dr. Jose Rizal, Gregorio del Pilar at Emilio Jacinto hanggang kina Benigno “Ninoy” Aquino, at Evelio Javier, pawang mga ginto’t pilak na kumikinang at walang patid na sinasamba ang mga pangalang ito. Tunay ngang pampelikula at pamputing-tabling ang mga kaganapan sa buhay ng mga taong ito.

Tunay ngang kagalang-galang at kahanga-hanga ang mga produkto ng edukasyong Heswita na nakatuon ang pangunahing pagpapahalaga sa pagkalinga sa iba.

Gayunpaman, kung lilimiing mabuti, mayroong naghuhumindig na mga kabalintunaang lubhang nangangailangan ng karampatang pagwawasto. Sa kabila ng pag-alala at pagpaparangal sa mga pangalang nabanggit, nakagugulat at nakagagalit ang hindi pagkilala sa ilang “Atenistang” nagbuwis din ng panahon, talino at buhay para makamit natin ang isang malikhaing pagbabago at kalayaan mula sa mapang-api

“NAKAGUGULAT & NAKAGAGALIT ANG HINDI PAGKILALA SA ILANG “ATENISTANG” NAGBUWIS DIN NG PANAHON, TALINO AT BUHAY PARA MAKAMIT NATIN ANG ISANG MALIKHAING PAGBABAGO AT KALAYAAN

at mapanlinlang na sistema ng lipunang ginagalawan natin. Lungkot at poot rin ang nananaig sa kaibuturan ng puso nang matuklasang ang ATENEO-ng tinitingala ang siyang lumimot sa ginintuang kasaysayan ng mga nilalang na nag-ugat mismo sa bakuran ng paaralang ito.

Maihahalintulad ang paglimot na ito sa pagpaparusa at pagtatakwil ng isang magulang sa isang anak sa kabila ng kanyang kabutihan. Maihahalintulad ang paglimot na ito sa pagwasak sa mismong paninindigan

ipinaglaban ng ATENEO magmula pa nang maitatag ito — ang pag-aalay ng sarili para sa iba. Ilan kaya sa atin ang nakatatanda o nakakikilala man lamang sa mga Atenistang kagaya nina Edgar Jopson at Emmanuel Lacaba? Ilan sa atin ang nagnanais na magbalik-tanaw upang kilalanin ang mga taong ito? Marahil, sa haba ng panahong iginugol sa pag-aaral tungkol sa mga bayaning nakaguhit at nakalathala sa mga aklat, nakapaskil sa mga silid-aralan at nakatayo sa mga lansangan at gusaling pampamahalaan nawaglit na sa alaala ng mga “Atenista” ang karampatang pagpaparangal sa mga kagaya nina Edjop at Eman.

Sa puntong ito, nais kong ipahiwatig na layunin ko sa pagsulat ng artikulong ito ang buksang muli ang matagal nang ipininid na pinto ng kaalaman tungkol sa buhay ng dalawang indibidwal na nagsisilbing halimbawa ng prinsipyong paglampas sa sarili at paghahangad ng mas maiging buhay. Bagamat hindi ko nilalayong bigyan ang mambabasa ng kabuuang kuwento tungkol sa kanila, inaasam ko ang makapaghandog ng mahahalagang datos ukol sa mga taong ito.

LUMUNDAG AT LUMAMPAS, NAGAPI NGUNIT NAGWAGI

Tulad ng kasalukuyang pulutong ng mga kabataang nag-aasam ng malawakang pagbabago, naging masugid na tagasubaybay ng mga kaganapan sa lipunan sina Edjop at Eman. Sa murang edad pa lamang, nabanaag na sa dalawang ito ang kakaibang atensiyon sa detalye ng panahon at nibel ng pagtataya sa anumang adhikaing pinili nilang paglaanan ng oras. Hindi sila nag-alinlangang lumundag at lumampas mula sa mga balakid ng mga nakagawiang paniniwala at nakasanayang pagkilos. Niyakap nila ang prinsipyong sinasalaman ang lubos na pagmamahal sa mga siniil at sinisiil ng sistemang panlipunan bagamat taliwas sa pinaninindigan at pinanghahawakan ng nakararami lalung-lalo na ng mga nasa luklukan ng kapangyarihan.

Nagtapos si Edjop ng high school at kolehiyo sa Ateneo kung saan ginawaran siya ng maraming parangal bilang magaaral. Itinanghal siyang valedictorian sa una at pinarangalan bilang cum laude sa huli. Nahirang din siya bilang isa sa mga Ten Outstanding Young Men o TOYM noong taong 1970 dahil sa pagpupunyagi sa paglilingkod sa pamamagitan ng aktibismo.

Bukod sa mga parangal na nabanggit, naging tanyag na kasapi at pinuno ng iba’t ibang samahan si Edjop magmula sa kanyang mga araw sa Ateneo High School hanggang sa kanyang pakikibaka noong mga taon ng Batas Militar. Nakamit niya ang malawakang katanyagan

nang mahalal siyang pangulo ng National Union of Students of the Philippines o NUSP noong 1969 at nasaksihan ang galing sa pagbubuklod nang tumulong siya sa pagbuo ng Kilusan ng Bayang Pilipino o KIBAPI noong 1971. Mas lalong lumalim ang dedikasyon sa pagtataguyod ng karapatan ng mga maliliit tulad ng mga magsasaka at manggagawa nang maging kasapi siya ng Partido Komunista ng Pilipinas noong 1973 at tumulong sa pagtataguyod ng Katipunan ng Rebolusyonaryong Manggagawa noong 1981 habang nasa Mindanao.

Kung kahusayan at kakaibang pagtataya ang pag-uusapan, hindi magpapahuli si Eman. Maraming paliksahang pampaaralang sinalihan at pinanalunan ang natatanging nilalang na ito. Bata pa lamang at mag-aaral ng Pasig Catholic College, nabanaag na sa murang edad ang kanyang kahusayan sa pagsulat at pagtula. Ang mga talentong ito, kaakibat ng matatag na dedikasyon sa pag-aaral, ang siya ring naging susi ng pagkamit ni Eman ng American Field Service (AFS) Scholarship at Manuel de Leon Scholarship sa Ateneo.

Habang nagsusunog ng kilay sa nasabing pamantasan, nalulong siya sa mga akda ng mga tanyag na pilosopo, manunulat at manunula kagaya nina Friedrich Engels, Charles Darwin, Robert Frost, Karl Marx, T.S. Eliot, Nikolai Lenin, Nikos Kazantzakis, Jose Rizal, W.H. Auden, Jose Garcia Villa at Arthur Rimbaud. Bilang manunulat, marami ring akda si Eman na nailathala sa mga babasahin kagaya ng Philippine Free Press, Solidarity, Graphic, Sunday Times Magazine, St. Louis Quarterly, Philippine Collegian, Heights, Weekly Nation, Free World, Horizons, Chronicle Magazine, Asia International at Now. Tumulong rin si Eman sa paghabi ng isang manifesto na pinamagatang, “Down From The Hill” na nagsilbing paghamon sa mga Atenistang makibaka noong kalakasan ng aktibismo. Bilang miyembro ng Kabataang Makabayan, sumali rin siya sa Panday Sining at naging aktibo rin sa teatro. Kagaya ni Edjop, naging hudyat ng paglawak ng kanyang kamalayan at paninindigan ang pakikibaka kasama ang mga progresibong grupo na nagtaguyod ng karapatan ng karamihan. Naging pangunahing inspirasyon at paksa ni Eman sa kanyang mga akda ang pakikibaka at pakikipagsapalaran.

Sa mga datos na ito, bagama’t hindi kumpleto, mababanaag ang kakaibang paglimot sa sariling kapakanan at sakripisyo upang mapagsilbihan ang mga mas nangangailangan. Sa mga nailathala, masisilayan ang kahanga-hangang prinsipyo at galing nina Edjop at Eman sa kabila ng masugid na pamamayagpag ng mga elementong kitilin ang kanilang paninindigan. Sa kabila ng kagimbal-gimbal na pagpaslang kina Edjop at Eman, masasabing patuloy silang nagwawagi

“MULING NANANAWAGAN ANG IILAN NA MAGING MAPAGMATYAG AT MAPANURI SA KASAYSAYAN UPANG HINDI KAILANMAN MAWALA SA PANINGIN NG KAMALAYAN AT DAMDAMIN ANG MGA MAKABULUHANG ARAL NA NAIDULOT SA ATIN NINA EDJOP AT EMAN AT NG MARAMI PA...”

habang buhay ang pag-asa ng pagbabago at pagwawasto sa isip at puso natin at patuloy nating isinasabuhay sa kabila ng mga pilit ding kumikitil sa atin. Sa pag-alala sa mga nilalang na tinabunan na ng mga bahid ng hungkag na kasaganaan at kapayapaan, muling nananawagan ang iilan na maging mapagmatyag at mapanuri sa kasaysayan upang hindi kailanman mawala sa paningin ng kamalayan at damdamin ang mga makabuluhang aral na naidulot sa atin nina Edjop at Eman at ng marami pang indibidwal na nagbuwis at nagpawis ngunit niyapakan at kinalimutan.

Tuluyang masasayang lamang kayong mga “Atenista” na nagtatamasa ng katanyagan at kayamanan kung iwawaglit pa rin ngayon ang inyong pinaslang kahapon.

Nais kong bigyang pugay ang mga taong nasa likod ng pagkakalathala ng aklat na pinamagatang Six Young Filipino Martyrs na siyang nagsilbing inspirasyon upang maisulat at maibahagi ko ang saloobin ko rito.

DAPAT BANG MAKISANGKOT ANG SIMBAHAN SA PULITIKA

MATANGLAWIN TOMO 14, BLG. 6

SULAT NI **MARK FAMADOR**
MGA KUHA NI **GENESIS GAMILONG** - 2017

Hindi maitatatwa na sa kadalasan ay negatibo ang pagtanaw ng Kristiyano ukol sa pakikisangkot ng Simbahan sa pulitika. At dalawa ang karaniwang dahilan. Una, may pananaw na masama sa pulitika dahil ang mismong kilos sa loob ng pulitika ay labag sa mga pagpapahalagang Kristiyano. Nariyan ang pandaraya sa eleksyon at pondo, mga pulitikong lunod sa sariling interes atbp. Kaya't kagyat na tugon ay iwasan at labanan ang pulitika.

Tuwing panahon ng eleksyon naririnig na, “Hindi na ako boboto dahil lahat ng mga kandidato ay masama. Kung makibahagi ako sa eleksyon, para bang nakikibahagi rin ako sa kasamaang umiiral sa pulitika.”

Pangalawa, may malinaw na paghihiwalay ng Simbahan at Estado. Marahil sa dalawang dahiling ito, nangangailangan ng pagsasawagas ng mga konsepto ng pulitika, estado at pananampalatayang Kristiyano upang mabigyang-direksiyon ang lihis na pag-unawa sa ugnayan ng pananampalatayang Kristiyano at pulitika.

Ano ang pulitika? Tinutukoy nito ang organisadong gawain ng mga grupo sa lipunan upang itaguyod ang kanilang interes sa pagbubuo ng mga natatanging kaayusan ng kapangyarihang sibil, legal at militar sa lipunan. Nasasangkot sa pulitika ang buong lipunan bilang isang sabayanang pulitikal. Kapag tinitingnan ang sambayanan, nakatuon ang ating pansin sa mga organisadong gawain kung saan ginagamit ang kanilang kapangyarihan sa pagtataguyod ng “pangkalahatang kabutihan.” Kailangan ang katangian ng pamumuhay kung saan natatagpuan sa komunidad ang mga kondisyong magpapadali at makatitiyak sa personal na pagtubo at kaganapan ng bawat isa bilang tao. Ang kabuuan ng mga kondisyong ito ang tinutukoy ng “pangkalahatang kabutihan.”

“May tungkulin ang mga kasapi ng Simbahan, indibidwal man o kabilang sa isang grupo, na maghangad na baguhin ang lipunan ayon sa kanilang pananampalataya at pagsamba.”

Ano naman ang estado? Ito ang sambayanang pulitikal na nasasangkot sa pinakamataas na uri ng pulitika. Nagiging pinakamataas na uri ng pulitika ito dahil ang paggamit ng kapangyarihan ay tuwirang nakakaapekto sa buhay ng bawat kasapi ng sambayanan. At ang pag-iral at pagkilos ng estado ay sa pamamagitan ng pamahalaan.

Sa ganitong pagsasawirwa ng kahulugan ng pulitika, estado at pamahalaan makikita na nasa buod ng mga konseptong ito ang

**“MAYROONG TUNGKULIN
ANG MGA KASAPI NG
SIMBAHAN, INDIBIDWAL
MAN O KABILANG SA ISANG
GRUPO, NA MAGHANGAD
NA BAGUHIN ANG LIPUNAN
AYON SA KANILANG
PANANAMPALATAYA &
PAGSAMBA.”**

hangarin at pagkilos para maisaayos at maipatupad ang pangkalahatang kabutihan ng tao. At nagiging masama o mabuti lamang ang pulitika ayon sa paggamit at pagpapabaya ng tao.

Paano naman ang paghihiwalay ng Simbahan at Estado? Kadalasa’y nauuwi ang pagpapahalagang Kristiyano sa larangan ng mga ritwal na pagsamba lamang (hal. misa, mga pista, at sakramento). May mga tinatawag na “lingguhang Kristiyano” na tila isang oras na lamang sa isang linggo ang pagiging kasapi ng Simbahang Katolika. Ngunit kailangang isaalang-alang na ang mga taong kabilang sa simbahan ay siya ring bumubuo sa sambayang pulitikal.

Nararapat na ang pagiging Kristiyano niya ay hindi isang katangian na idinadagdag lamang mula sa labas. Sa halip ay may intrinsikong kaugnayan ang pagiging Kristiyano niya sa pagkatao at pagkamamamayan niya. Ang mismong pagiging Kristiyano ang nagbibigay kahulugan at direksyon sa uri ng kaniyang pamumuhay bilang tao at mamamayan.

Bilang tao, mahalaga na makita niya na may karapatan siyang humanap ng kaganapan para sa mga kasapi ng

Simbahan sa pamamagitan ng malayang pagpapahayag ng kaniyang pananampalataya at relihiyosong pagsamba. Ngunit dagdag dito, bilang mamamayan naman ng sambayanang pulitikal.

May tungkulin ang mga kasapi ng Simbahan, indibidwal man o kabilang sa isang grupo, na maghangad na baguhin ang lipunan ayon sa kanilang pananampalataya at pagsamba. Ang Kristiyano bilang mamamayan ay may tungkulin na sakongkreto sa kilos ang mga prinsipyong etikal: karangalang pantao, pangunahing karapatang pantao, pangkalahatang kabutihan, katarungang panlipunan. At ang mga kilos na ito na makaapekto sa kalagayang pantao, na kalagayang panrelihiyon, ay maaring palaganapin sa pamamagitan ng: mga programa, pangangampanya at paggamit ng kapangyarihan. Naisasagawa lamang ang mga teknikal na bagay na ito sa pakikihamok sa pulitika.

Kaya’t ano ang nararapat na ugali ng isang Kristiyano tungo sa pulitika? Positibong-positibo! Dahil nakabatay ang pagsasatupad o ‘di pagsasatupad ng mga kilos etika upang matamo ang kabutihang

pangmadla, hinding-hindi maaaring magwalang-bahala rito ang tunay na Kristiyano. At dahil ang buhay moral at ang pamamansag ng Mabuting Balita ng Kristiyano sa wasto o di wastong paggamit ng kapangyarihang pulitika. Dagdag pa, kaioangang magdalita ang mga pari at laiko hinggil sa aspetong moral at ispiritwal ng pulitika.

Marahil maitatanong pa rin, “Bakit ganito mag-isip ang Simbahan ukol sa pulitika? Ano ba talaga ang ugat ng kanyang pakikisangkot sa larangan ng pulitika?” Ang sagot ay makikita sa isang napakamahalagang dokumento na inilunsad ng buong Herarkiya ng Timog at Sentral Amerika, ang Puebla dokumento. Sinasabi ng dokumento na: Ang katalagahan ng pakikisangkot ng Simbahan sa larangan ng pulitika ay dumadaloy mismo sa buod ng Pananampalatayang Kristiyano. (The fact is that the need for the church’s presence in the political arena flows from the very core of the Christian Faith...” – Puebla Documento, no. 516).

“ANG KATALAGAHAN NG PAKIKISANGKOT NG SIMBAHAN SA LARANGAN NG PULITIKA AY DUMADALUY MISMO SA BUOD NG PANANAMPALATAYANG KRISTIYANO.”

PUEBLA DOCUMENTO, NO. 516

Mahalaga sigurong banggitin ang tatlong punto upang mapasok ang buod ng sinasabi ng dokumento. Ang una ay ang pagtuon sa intrinsikong haaga ng tao bilang nilalang na may bukod-tanging naturo bilang persona: na ang tao ay may dangal dahil sa siya ay ispiritung sumasakatawan. At ito ang sandigan ng lahat ng mga Turong Sosyal ng Simbahan (Catholic Social Teaching), na ang tao ay may dignidad hindi lamang dahil taglay niya ang mga biyayang intelektu at kalooban uoang unawain at naisin ang mabuti dala ng pagiging kawangis niya ng Panginoon.

Ang pagpapahalaga sa tao ay nakabatay sa mismong pagsasakatawang tao ng Anak ng Diyos. Nararapat galangin nang lubos at tuwina ang tao hindi lamang dahil sa pagkamatay at muling pagkabuhay ay inangat sa nibel ng pagiging anak ng Diyos na may pag-aantabay sa buhay na walang-hanggan.

Dahilan sa kahalagahan ng tao, nararapat lamang na tahakin ng Simbahan ang landas ng tao. At dahil sa ang pulitika ngayon ay hindi talaga tumutugon sa naghunog sa tao bilang persona na may inilaan na bokasyon at hantungan, nararapat na makialam ang Simbahan sa larangan ito. Ngunit kahit na inaalagaan

ng pulitika ang tao ayon sa at tungo sa kaganapang hinirang sa kanya ng Maykapal, nararapat na siguraduhin ng Simbahan na patuloy na namumuhay ang tao ayon sa kalooban ng Ama.

“At dahil sa ang pulitika ngayon ay hindi talaga tumutugon sa paghubog sa tao bilang persona na may inilaan na bokasyon at hantungan, nararapat na makialam ang Simbahan sa larangang ito.”

Ang pangalawang punto ay yaong ukol sinasabing Batayang Pasiya o Pagbaling para sa mahihirap. Kung susundan ang isinasaad sa PCP-II tungkol sa Simbahan na kinakailangan nitong maging “Simbahan ng mga dukha”, kailangang tiyakin ng Simbahan na ginamit ng mga mamamayan ang mga karapatan at tungkuling pulitika para sa kapakanan ng mga dukha.

Kailangang makita ng isang nananampalatayang Kristiyano na ang panig ni Kristo ay ang panig ng mga mahihirap. Ito ay hindi pasiyang bunga lamang ng pagpapahinga sa katarungan ngunit pasiyang bunga ng buhay na dala ng mga mapaniil na balangkas-panlipunan; isang karanasan sa kahirapang nararanasan ng mga dukha – kahirapan na ibang-iba sa kahirapang nararanasan natin.

Ang huling punto ay ito: na ang mensahe ng ebanghelyo ay nararapat tumagos sa lahat ng aspeto ng buhay sangkot ang temporal o ispiritwal. Kailangang makita na nakikipagtalaban ang dalawang nibel na ito. Ang intrinsikong relasyon na ito ay nakabatay sa mismong pag-isa ng tao bilang ispiritung sumasakatawan. Makita ang halimbawa na ang mga balakid sa pagpapayaman at pangangalaga ng buhay-ispiritwal ay may mahigpit at hindi mahihiwalay na kaugnayan sa mga bagay na materyal o temporal. Sinasabi ni Kristo sa ebanghelyo ni San Marcos, “Humayo kayo sa buong sanlibutan at ipangaral ninyo sa lahat ang “Mabuting Balita” (Marcos 16:15). Posible bang ihayag ang Mabuting Balita sa mundong temporal kung hindi dumadaan sa larangang pulitika kung saan sangkot ang buong lipunan. Nararapat na lumagos and ispiritu.

SEX: MALE, FEMALE, HOMOSEXUAL... NATANGGAP NA BA ANG THIRD SEX?

MATANGLAWIN TOMO 29, BLG. 5,

SULAT NINA **KALIL ALMONTE AT TISH MARTINEZ**
KUHA NI **GEEELA GARCIA** - 2017

Kasabay ng pagdami ng bilang ng mga homoseksual sa lipunan, lumalaganap na rin ang mga babasahing nauukol sa gays at lesbians. Ilan sa mga ito ang *Ladlad*, *Tibok*, *Gaydar*, *Buhay Bakla*, *New Philippine Writing*, *L Magazine*, at *Icon Magazine*.

Mga akdang naglalaman ng mga sanaysay, tula, maikling kuwento, at iba pang uri ng panitikang tumatalakay sa buhay ng mga gay/lesbian o bakla at tomboy.

ANG KASAYSAYAN

Hindi lamang sa panahong ito nagsimulang magkaroon ng mga akdang pampanitikang nauukol sa mga bakla at tomboy. Mababakas ang kasaysayan ng ganitong mga akda noong Medieval Ages.

Ayon kay Gregory Woods sa kanyang librong *A History of Gay Literature, The Male Tradition*, nagsimula sa tula ang tradisyon ng pagsulat na tungkol sa mga bakla at tomboy.

Ginagawa ito ng mga makatang lalaki para sa kanilang mga minamahal na binata. Sina Plato,

**“SA KASALUKUYAN,
BAGAMAT DEMOKRASYA
ANG SINASABING UMIIRAL NA
SISTEMA SA ATING LIPUNAN,
HINDI PA RIN LUBUSANG
TANGGAP ANG MGA BAKLA AT
LESBIYANA.”**

Socrates, Bion, Plutarch, Virgil, at Horace ay gumawa at nag-alay ng mga tula para sa kanilang iniibig na binata.

MGA LAYUNIN AT TINATANAW

Isa si Danicar Mariano, Graduate Assistant sa Kagawaran ng Ingles ng Pamantasang Ateneo de Manila, sa mga nagsusulat ng panitikang Gay/Lesbian. Marami na siyang nagawang akda na tumatalakay sa iba’t ibang aspeto ng buhay ng mga lesbiyana. Minsan nang nalathala sa *Heights* ang kanyang sanaysay na *Being Lesbian as a Movement*.

Naniniwala si Mariano na ang panitikang gay/lesbian, “...has the power to make people intimate with the subject matter.” At sa pagkakataong ganito, hindi kaagad-agad ang paghuhusga.

Nilalayon ng mga babasahing ito, sa pamamagitan ng pagbabahagi ng mga karanasan ng mga bakla at tomboy, na maparating sa mga mambabasa na hindi madali ang pagiging isang bading o lesbiyana. Ninanais din ng mga akdang ito na ipaalam sa lahat na, katulad ng buhay ng tuwid na lalaki at babae, masalimuot rin ang buhay ng mga bakla at lesbiyana.

Ang pagmamahal ng isang bakla at ang pangungulila nito sa kanyang minamahal ang isa sa mga pangunahing paksang tinalakay ng mga akdang nakapaloob sa librong “*Ladlad: Ang Anthology of Philippine Gay Writing*.”

Nilalayon ng mga ganitong uri ng akda na itama ang maling pag-iisip ng nakararami na malaswang pagkahumaling lamang ang nadarama ng mga bading sa kapwa niyang lalaki. Bagkus, nakadarama rin sila ng wagas na pagmamahal na tulad ng mga “tuwid” na lalaki at babae.

Para naman kay Danton Remoto, isa sa mga patnugot ng *Ladlad* at propesor sa Kagawaran ng Ingles, wala siyang ibang layunin sa pagsulat kundi ang mapagsilbihan ang kanyang kapwa.

Layon ng mga babasahing ito na iparating sa mga mambabasa na hindi naiiba ang mga bakla at tomboy sa mga tuwid na babae at lalaki. Pare-pareho silang may pakiramdam, pare-pareho silang marunong magmahal. Pare-pareho silang may karapatan.

ANG PAGTATAGUYOD SA GAY ADVOCACY

Sa Pilipinas, nangunguna ang Lesbian and Gay Advocacy Network (LAGABLAB) sa pagsulong ng mga karapatan ng mga bakla at tomboy. Kasama sa kanilang mga ipinaglaban ang karapatang maprotektahan ang mga gay/lesbians laban sa pananakit at homophobia, kalayaang bumuo ng sariling pamilya at mag-ampon ng mga anak, at proteksyon laban sa diskriminasyon sa trabaho.

Isa rin si Remoto sa mga pangunahing tagapagtaguyod ng gay advocacy sa Pilipinas. Isa siya sa mga nagsulong ng pinakaunang Gay Rights Bill sa Asya: ang Anti-Discrimination Bill. Ayon sa kanya, “The bill seeks to penalize discrimination on the basis of sexual orientation and gender identity.”

Itinatag din ni Remoto noong ika-21 ng Setyembre 2003 ang “Ang Lunduyan,” ang National LGBT (Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender) Network. “One of its objectives is to have national and international groups to campaign for a partylist group for the 2007 election,” paliwanag ni Remoto.

ANG KANILANG GINAMPANANG PAPEL

Sa kasalukuyan, bagaman demokrasya ang sinasabing umiiral na sistema sa ating lipunan, hindi pa rin lubusang tanggap ang mga

bakla at lesbiyana. Sa Ateneo, sabihin mang malayang napapahayag ng mga bakla at tomboy ang kanilang mga sarili, hindi pa rin masasabing tanggap na sila ng buo ng mga lipunan.

Ayon kay Mariano, “Ateneo has this culture of politeness. They smile at you. People are so nice to you. People talk to you. But behind your back, they stab you. They talk about gays in a bad way. They still believe that you are immoral.”

Napakalaki ng papel na ginampanan ng bawat akdang nauukol sa buhay at karanasan ng mga bakla at lesbiyana sa pagtaguyod ng gay advocacy. Ang mga babasahing ito ang nagsisilbing instrumento upang maparating sa lahat ng mga mambabasa ang katotohanan sa buhay ng mga bakla at lesbiyana.

Nangangailangan ng bukas na isipan sa pagbasa ng mga ganitong babasahin dahil hindi ito inilimbag o ginawa upang pagtawanan ang manunulat at ang kanyang karanasan.

Hindi biro ang pinagdaraan ng mga bakla at tomboy sapagkat sa lipunang ating ginagalawan, diskriminasyon ang kanilang hinaharap. Diskriminasyong hindi naman nararapat.

PATNUGUTAN 2016-2017

RAFAEL MAYA TALABONG, AB COMMUNICATION '17
PUNONG PATNUGOT

KATHERINE ALAMARES , AB LITERATURE (ENGLISH) '18
KATUWANG NA PATNUGOT

JEROME CHRISTOPHER FLORES, SOCIAL SCIENCE '17
NANGANGASIWANG PATNUGOT

BIANCA LOUISE FENIX, AB INTERDISCIPLINARY STUDIES '17
**TAGAPAMAHALA NG PROYEKTO
INGAT YAMAN**

JENNIFER PAGAY, BS APPLIED MATHEMATICS '17
PANGKALAHATANG KALIHIM

JOSE MEDRIANO III, AB POLITICAL SCIENCE '18
PATNUGOT NG SULATIN AT SALIKSIKAN

ROSALAINA PESARIT, AB LITERATURE (ENGLISH) '18
**TAGAPAMAHALA NG PANDAYAN
PATNUGOT NG SINING**

MICAH RIMANDO, BFA INFORMATION DESIGN '18
**TAGAPAMAHALA NG SOCIAL MEDIA
PATNUGOT NG DISENYO**

TAGAPAMAGITAN

BENJAMIN TOLOSA, JR.,
KAGAWARAN NG AGHAM PAMPOLITIKA

LUPON NG MGA TAGAPAYO

MARK BENEDICT LIM
KAGAWARAN NG FILIPINO

ANNE LAN CANDELARIA
KAGAWARAN NG AGHAM PAMPOLITIKA

MICHAEL-ALI FIGUEROA
KAGAWARAN NG FINE ARTS

ROMMEL JOSON
KAGAWARAN NG FINE ARTS

MGA MIYEMBRO 2016-2017**SULATIN AT SALIKSIKAN**

CARL JASON NEBRES

KATUWANG NA PATNUGOT

MARY GRACE AJERO, MARY JILL IRA BANTA, ROBBIN DAGLE, BEN EMMANUEL DELA CRUZ, THEA LYNN DOCENA, NAOMI FLORES, JESSICA NICOLE GAYO, PATRICK GERONIMO, GERALD JOHN GUILLERMO, RIEL GLENN GUTIERREZ, PAMELA ANNE ISIP, APRILLE DIANE JARCIA, ABEGAIL JOY LEE, DANIELLE THERESE LINTAG, JEAN CEDRIC MADRIGALEJO, ALANA MARIS MONTEMAYOR, DENISE JOSHUA NACNAC, KING REINIER PALMEA, ANNE MARIE REY, PACO RIVERA, DENISE ABBY SANTOS, MAUREEN ANGELICA STINSON, JOSE ABELARDO TORIO, PATRICIA ANNE YRAY

SINING

ED JAN CEARA AGAY, ALYSSA DELA CRUZ, RICHARD MERCADO, JOSE EDWIN SEGISMUNDO, ALAWI SULARTE, REINA KIMBERLY TAMAYO, ANGELA PAULINE TIAUSAS, NEIL JOHN VILDAD, FLEURBELLINE VOCALAN, GEELA GARCIA

DISENYO

AARON REYES, & ANGELA PAULINE TIAUSAS

MGA KATUWANG NA PATNUGOT

JULIUS RAY GUILLERMO, PAMELA LAO, JOHN JOSEPH SILVA, ALAWI SULARTE, EARL DANIELLE URBIZTONDO, JANUS MACLANG, CHRISTINE VERGEL DE DIOS

PANDAYAN

GABRIELLE ANNE GABATON, GENESIS GAMILONG, DANIELLE THERESE LINTAG, KIMIKA CATHERINE SY

SOCIAL MEDIA

DANNE ANGELICA BATHAN, DALE GILBERT GALINDEZ, BIANCA PAMFILO, AARON REYES, KIMIKA CATHERINE SY

PROYEKTO

DALE GILBERT GALINDEZ, IVY JESSEN GALVAN, DENISE JOSHUA NACNAC, BIANCA PAMFILO, JOHN JOSEPH SILVA, EARL DANIELLE URBIZTONDO

TANAWIN NG MATANGLAWIN

Mapanghamon ang ating panahon. Kailangan ang mga matang nangangahas tumitig at magsuri sa paligid. Kailangan ang isang tanglaw ng katotohanan sa gitna ng dilim na laganap na pambubulag at pagbubulag-bulagan. Kailangan ang mga kuko ng lawing daragit sa mga dagang ngumangatngat sa yaman ng bansa at ahas na lumilingkis sa dangal at karapatan ng mga maralita. Kaya't ang Matanglawin ay bumabangon upang tumugon.

Tumutugon ang Matanglawin, una, bilang pahayagan ng malaya at mapagpalayang pagpapalitan ng kuro-kuro tungkol sa mahahalagang usaping pampaaralan at panlipunan; at ikalawa, bilang isang kapatiran ng mga mag-aaral na may malalim na pananagutan sa Diyos at sa Kaniyang bayan.

Ang Matanglawin ay hindi nagsisimula sa wala. Saksi ito sa nakatanim nang binhi ng pagtataya at pagkilos ng ilang Atenista. Subalit hindi rin ito nagtatapos sa simula. Hangad nitong diligin at payabungin ang dati nang supling, at maghasik pa ng gayong diwa sa higit na maraming mag-aaral. Hangad din nitong ikalat ang gayong diwa sa iba pang mga manghahasik ng diwa at sa iba pang mga pamayanang kinasasangkutan ng mga Atenistang kumikilos palabas ng kampus.

TUNGUHIN NG MATANGLAWIN

MAGING matapat at matapang sa paghahanap at paglalahad ng katotohanan: katotohanan lalo na ng mga walang tinig.

BIGYANG-DAAN ang malaya, mapanuri, at malikhaing pagtatalakayan: kabilang na ang kritisismo ng mga mag-aaral hinggil sa mga usaping pangkampus at panlipunan.

HUBUGIN ang mga kasapi sa pamamagitan ng pakikisalamuha sa mga tao lalo na sa mga anakpawis, pandayin sila sa masinop na pananaliksik at pagpapahayag, at hasain sa malalim na pagninilay upang maging mabisang tagapagpairal ng pagbabago ng mga di-makataru-ngang balangkas ng lipunan.

TUMAYO bilang isang aktibong kinatawan ng Pamantasan para sa ibang paaralan at sektor ng lipunan.

ITAGUYOD ang diwa at damdaming makabansa lalo na sa pagpapalaganap at pagpapayaman ng sariling wika.

PAIGTINGIN ang kamalayang pampolitika sa Ateneo sa paraang mapayapa subalit mapaghamon, may kiling sa mga dukha bagaman walang isang ideolohiyang ibinabandila.

IBATAY ang lahat ng gawain sa papasulong na pananaw ng pananampalatayang Kristiyano na sumasamba sa Diyos na gumagalaw sa kasaysayan, kumakampi sa katotohanan, at may pag-ibig na napapatupad ng katarungan.

[illegible]